

চতুৰ্থ অধ্যায়

পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ ভাষা

চতুৰ্থ অধ্যায়

পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ ভাষা

পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ জীৱন আৰু কৰ্ম :

অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত গল্পকাৰ আৰু ঔপন্যাসিক হিচাপে পূৰ্ববী বৰমুদৈ সকলোৰে পৰিচিত। শোণিতপুৰ জিলাৰ তেজপুৰ কেতেকীবাৰীৰ দেউৰী গাঁৱত ১৯৫০ চনৰ ৮ মে' তাৰিখে পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ জন্ম হয়। তেওঁ পিতৃ চন্দ্ৰনাথ তামুলী আৰু মাতৃ পদ্মা তামুলীৰ জ্যেষ্ঠা কন্যা আছিল। মাক-দেউতাকৰ লগতে দুজন ভায়েক আৰু দুজনী ভনীয়েকৰ সতে তেওঁ ডাঙৰ দীঘল হৈছিল।

পূৰ্ববী বৰমুদৈয়ে তেজপুৰ প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ত শিক্ষা জীৱনৰ পাতনি মেলিছিল। প্ৰাথমিক শিক্ষা সম্পন্ন কৰি তেজপুৰ চৰকাৰী উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়ত নাম লগায় আৰু তাৰপৰাই ১৯৬৫ চনত হাইস্কুল প্ৰৱেশিকা পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হয় আৰু ১৯৬৭ চনত উচ্চতৰ মাধ্যমিক চূড়ান্ত পৰীক্ষাত কৃতকাৰ্যতা লাভ কৰে। পৰৱৰ্তী সময়ত দৰং মহাবিদ্যালয়ত বুৰঞ্জী বিভাগত অনাৰ্ছৰ ছাত্ৰী হিচাপে নামভৰ্তি কৰি ১৯৭০ চনত স্নাতক ডিগ্ৰী লাভ কৰে। ইয়াৰ পিছত বুৰঞ্জী বিষয়তেই গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা ১৯৭৩ চনত স্নাতকোত্তৰ ডিগ্ৰী লাভ কৰে।

পূৰ্ববী বৰমুদৈয়ে কলাবাৰীস্থিত উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়ত শিক্ষকতাৰ মাজেৰে কৰ্ম জীৱনৰ আৰম্ভণি কৰে। কিন্তু চাকৰি জীৱনৰ আৰম্ভণিৰ কিছুদিন পিছতেই ড° আনন্দ বৰমুদৈৰ সতে বিবাহপাশত আবদ্ধ হৈ যোৰহাটলৈ আহিবলগীয়া হোৱাত কৰ্মৰত হৈ থকা স্কুলৰ চাকৰিটো বাদ দিবলগীয়া হয়। যোৰহাটলৈ অহাৰ পিছত দুবছৰমানৰ বাবে যোৰহাট চেমিনাৰী স্কুলত শিক্ষকতাৰ ক্ষেত্ৰখনত নিজকে নিয়োগ কৰিছিল যদিও সেই সময়ছোৱাত বিভিন্ন ব্যক্তিগত অসুবিধাৰ সন্মুখীন হৈ এই চাকৰিটোৰো বাদ দিবলগীয়াত পৰে আৰু এনেকৈয়ে কৰ্মজীৱনৰ সামৰণী ঘটে।

পূৰ্ববী বৰমুদৈয়ে ১৯৭৬ চনৰ ১৫ জুলাই তাৰিখে যোৰহাটস্থিত জগন্নাথ বৰুৱা মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰৱক্তা ড° আনন্দ বৰমুদৈৰ সতে বিবাহপাশত আবদ্ধ হয়। পৰৱৰ্তী সময়ত আনন্দ বৰমুদৈয়ে ১৯৯৫ চনত ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ত যোগদান কৰে। পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ একমাত্ৰ সন্তান অৰ্ণৱ বৰমুদৈ আৰু বোৱাৰী প্ৰতীতি বৰ্মন।

পঢ়াশলীয়া অৱস্থাতেই ‘গণতন্ত্ৰ’ নামৰ বাতৰি কাকতখনৰ পাতত ‘বেদুইন’ নামৰ পদ্য ৰচনাৰ মাজেৰে বৰমুদৈয়ে সাহিত্যৰ জগতখনত খোজ দিছিল যদিও বিংশ শতিকাৰ শেষ দশকমানতহে বিশেষভাৱে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। ১৯৬৭ চনত বৰমুদৈৰ ‘লক্ষ্মীৰ ছবি’ নামৰ গল্পটো প্ৰকাশ পায়। ইয়াৰ পিছত ১৯৬৮ চনত ‘দৈনিক অসম’ৰ দ্বাৰা সদৌ অসমভিত্তিত আয়োজিত গল্প প্ৰতিযোগিতাত ‘এটা সাপৰ পলায়ন’ নামৰ গল্প লিখি দ্বিতীয় পুৰস্কাৰ লাভ কৰিছিল। ইয়াৰেপৰি পূৰ্ববী বৰমুদৈয়ে অসম চৰকাৰৰ শিক্ষা বিভাগৰ দ্বাৰা আয়োজিত ‘চুটিগল্প সংকলন’ পাণ্ডুলিপিৰ প্ৰতিযোগিতাত প্ৰথম স্থান লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

‘বেদুইন’ নামৰ পদ্যটোৰে সাহিত্যৰ জগতখনত ভুমুকি মাৰিলেও বৰমুদৈয়ে পৰৱৰ্তী সময়ত গল্প আৰু উপন্যাস ৰচনাৰ মাজতহে ব্যস্ত হৈ পৰে। তেওঁ ১৯৭৫ চনত সদৌ অসম লেখিকা সমাৰোহ সমিতিৰ পৰা প্ৰকাশিত ‘লেখিকা’ আলোচনীখনৰ প্ৰথম সংখ্যাটোৰ সম্পাদনাৰ দায়িত্ব পালন কৰিছিল। বৰ্তমানলৈ পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ সাতখন গল্প সংকলন প্ৰকাশ পাইছে। সেইকেইখন হৈছে- শীতৰ কুঁৱলী (১৯৭৭), পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ নিৰ্বাচিত গল্প (প্ৰথম খণ্ড, ২০০২), পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ নিৰ্বাচিত গল্প (দ্বিতীয় খণ্ড, ২০০৮), পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ নিৰ্বাচিত গল্প (তৃতীয় খণ্ড, ২০১৫), হেৰুৱাজনক বিচাৰি আৰু অন্যান্য গল্প (২০১৪), অৱশেষত বৰযুগ (২০১৬) আৰু সপোনৰ ঘৰ-ঘৰৰ সপোন (২০১৮)। বৰমুদৈৰ দ্বাৰা ৰচিত গল্পৰ বিষয়বস্তুগত দিশলৈ চালে দেখা যায় যে প্ৰকৃতি তথা সমগ্ৰ জীৱকূলৰ সম্পৰ্কই বিশেষ স্থান লাভ কৰিছে। ইয়াৰ উপৰিও সমসাময়িক সমাজৰ নিখুঁত প্ৰতিচ্ছবি দাঙি ধৰিবলৈ গৈ গল্পকাৰে মূল্যবোধৰ অৱক্ষয়, মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ সংঘাতপূৰ্ণ জীৱন আৰু আশা ভংগৰ বেদনা, নাৰীৰ স্থিতি আৰু সমস্যা, চৰকাৰী শিক্ষা আৰু স্বাস্থ্যখণ্ডৰ পঁয়ালগা স্বৰূপ আদি স্পষ্ট ৰূপত দাঙি ধৰিছে। গল্পসমূহলৈ চালে দেখা যায় যে ‘শীতৰ কুঁৱলী’, ‘বজাৰ দাম’ আদি গল্পত সমাজ চেতনাৰ দিশ প্ৰতিফলিত হৈছে। ‘আইমণিৰ মাক’, ‘মা’, ‘চিকু’ আদি গল্পত শিশু মনস্তত্ত্বৰ লগতে ‘সন্তান’, ‘অপত্য’, ‘আশ্ৰয়’ আদি গল্পত নাৰী মনস্তত্ত্ব প্ৰকাশ পাইছে। ‘ফুলপাহৰ শব্দ’, ‘মহৌষধ’ আদি গল্পত চেতনাস্ৰোত বীতিৰ প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। বৰমুদৈয়ে সাধুকথাৰ পুনৰ্নিৰ্মাণৰ আধাৰত গল্প ৰচনাতো মনোনিৱেশ কৰা দেখা যায়। এনে গল্পৰ ভিতৰত- ‘বুঢ়ী আইৰ সাধু’, ‘শিয়ালী পালেগৈ ৰতনপুৰ’, ‘ঔ কুঁৱৰী আৰু এটা সপোন’ আদিক অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব পাৰি। ভিন্নধৰ্মী বিষয়বস্তুৰে গঢ় দিয়া গল্পসমূহে গল্পকাৰক গল্প সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত

এক উল্লেখযোগ্য স্থান দিছে।

পূৰ্বী বৰমুদৈয়ে ঔপন্যাসিক হিচাপে পৰিচিতি লাভ কৰে চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়াৰ দ্বাৰা সম্পাদিত 'গৰীয়সী' আলোচনীৰ মাজেৰে। ১৯৯৭ চনৰ নৱেম্বৰ সংখ্যাৰ পৰা ১৯৯৯ চনৰ মাৰ্চ মাহলৈকে 'গৰীয়সী' আলোচনীৰ পাতত পূৰ্বী বৰমুদৈৰ প্ৰথমখন উপন্যাস 'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব' ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰকাশ পায়। পৰৱৰ্তী সময়ত এইখন আলোচনীৰ পাততেই বৰমুদৈৰ 'পৰম পূজনীয়' আৰু 'এটা আলিবাটৰ ইতিকথা' নামৰ আন দুখন উপন্যাস প্ৰকাশ পায়। 'গৰীয়সী'ৰ বাহিৰেও প্ৰকাশিতগ্ৰন্থৰ ৰূপত বৰমুদৈৰ আন চাৰিখন উপন্যাস প্ৰকাশ পাইছে। সেইকেইখন হৈছে - 'বাঘশাল, বাঘজাল আৰু মানুহ' (২০০০), 'ৰূপোৱালী নৈৰ সোণোৱালী ঘাট' (২০০১), 'পূৰ্বী বৰমুদৈৰ নিৰ্বাচিত উপন্যাসিকা' (২০০৪) আৰু 'শান্তনুকুলনন্দন' (২০০৫)।

'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব' আৰু 'বাঘশাল, বাঘজাল আৰু মানুহ'- দুয়োখন উপন্যাস নিভাঁজ গ্ৰাম্য সমাজৰ পটভূমিত ৰচিত। প্ৰথমখন উপন্যাসত প্ৰকৃতি, হাতী আৰু মানুহৰ সম্পৰ্ক; হাতী ধৰা প্ৰথা তথা পোহপাল আদিৰ সতে জড়িত ফন্দী, মাউত, ঘাঁচী আদিৰ জীৱন প্ৰণালীৰ লগতে বিংশ শতিকাৰ সমাজত থকা মৌজাদাৰী ব্যৱস্থাৰ চিত্ৰণ ঘটাইছে। 'বাঘশাল, বাঘজাল আৰু মানুহ' উপন্যাসখনত মানৱ অসম আক্ৰমণৰ সময়ছোৱাৰ বিভিন্ন প্ৰসংগৰ উপৰিও নাৰীৰ বন্দীত্বৰ জীৱন পৰিক্ৰমা, সমসাময়িক সমাজ ব্যৱস্থাত নাৰীৰ স্থিতি, নাৰীৰ শিক্ষাগ্ৰহণৰ ক্ষেত্ৰত থকা বিভিন্ন বাধা-নিষেধ আদিৰ লগতে ক্ৰমাৎ পৰিৱৰ্তিত সামাজিক গাঁথনিৰ বিভিন্ন দিশক নিখুঁতভাৱে প্ৰতিফলিত কৰিছে। 'পৰম পূজনীয়'ত পূৰ্ণেন্দু নামৰ এজন চিত্ৰকৰৰ সৈতে কলেজৰ অধ্যাপিকা এগৰাকীৰ প্ৰেম প্ৰসংগই স্থান লাভ কৰিছে। এই প্ৰেম এইবাবেই অগতানুগতিক কাৰণ অদিতি আৰু পূৰ্ণেন্দু দুয়ো বিবাহিত আৰু দুয়োৰে একোখনকৈ সুখৰ সংসাৰ আছে। তৎসত্ত্বেও বয়সৰ বৃহৎ পাৰ্থক্য থকাৰ পিছতো অদিতি-পূৰ্ণেন্দুৰ পাৰস্পৰিক আকৰ্ষণ আৰু তাৰ লগতে নাৰী মনৰ ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়া, অন্তৰ্দণ্ড আদিৰ সাৰ্থক প্ৰতিফলন ঘটিছে। ঐতিহাসিক উপন্যাস ৰচনাতে বৰমুদৈয়ে মনোনিৱেশ কৰা দেখা যায়। এনে উপন্যাসৰ সংখ্যা তিনিখন- 'ৰূপোৱালী নৈৰ সোণোৱালী ঘাট', 'শান্তনুকুলনন্দন' আৰু 'এটা আলিবাটৰ ইতিকথা'। 'ৰূপোৱালী নৈৰ সোণোৱালী ঘাট' উপন্যাসখনত ঊনবিংশ শতিকাৰ সমাজ, ৰাজনীতি, অৰ্থনীতি আদি প্ৰেক্ষাপটৰ প্ৰসংগই গুৰুত্ব লাভ কৰিছে। উপন্যাসখনত হৰকান্ত শৰ্মা মজিন্দাৰ বৰজ্জাক সূত্ৰ হিচাপে লৈ কাহিনীবিদ্যাসক আগবঢ়াই নিয়াৰ প্ৰযত্ন দেখা যায়

যদিও এটা পূৰ্ণ নিটোল কাহিনীৰ উপস্থিতি পোৱা নাযায়। মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীটোৰ সুবিধাবাদী মানসিকতা, সমসাময়িক সমাজ ব্যৱস্থাত চলি থকা বাল্য বিবাহ, বদন বৰফুকনৰ নেতৃত্বত অহা মানে সৰ্বশাস্ত কৰা অসমৰ অস্থিৰতা-বিশৃংখলময় প্ৰতিচ্ছবি, বৃটিছৰ শাসনভাৰৰ পিছত শিক্ষা-অৰ্থনীতি আদি দিশত নামি অহা বিভিন্ন পৰিৱৰ্তন আদি উপন্যাসখনত স্পষ্ট ৰূপত ৰূপায়িত হৈছে। ‘শান্তনুকুলনন্দন’ত ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ সভ্যতা আৰু সংস্কৃতিক মুখ্য স্থান দিলেও আদিমকালৰ পৰা মানুহৰ উত্তৰণৰ ইতিহাস, ব্ৰহ্মপুত্ৰ সভ্যতাৰ জন্মৰ ইতিহাস, হিউ-ৱেন-চাঙৰ ভাৰত ভ্ৰমণ, গংগাৰ উৎপত্তি, প্ৰাচীন কামৰূপৰ বৈদিক ধৰ্ম আৰু ইয়াৰ ৰীতি-নীতি, হাবি-গুহাৰ জীৱনশৈলীৰ পৰা সমাজ পাতি থাকিবলৈ শিকিবলৈ ধৰা মানুহৰ পৰিৱৰ্তনৰ পৰা উত্তৰণৰ পৰ্যায়লৈকে- এক দীৰ্ঘ পৰিক্ৰমাৰ চিত্ৰণ উপন্যাসখনত দাঙি ধৰা হৈছে। ‘এটা আলিবাটৰ ইতিকথা’ উপন্যাসখনত প্ৰথম আৰু দ্বিতীয়- দুয়োখন বিশ্বযুদ্ধৰ প্ৰত্যক্ষদৰ্শী জেনেৰেল ৱাৰেন ষ্টিলবেলৰ মাজেৰে দুয়োখন বিশ্বযুদ্ধৰ ভয়াৱহতা, সমাজ ব্যৱস্থাত আনি দিয়া অস্থিৰতা আদিৰ প্ৰতিফলন ঘটাইছে। এইখন উপন্যাসৰ বিষয়বস্তুগত দিশ সম্পৰ্কে পৰৱৰ্তী শিতানত বিস্তৃত পৰিসৰত আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। ‘পৰম পূজনীয় আৰু দুখন উপন্যাসিকা’ গ্ৰন্থখনত ‘পৰম পূজনীয়’ৰ উপৰিও ‘মানুহ উৎসভূমি’ আৰু ‘নদী বিচৰা মানুহ’ উপন্যাসিকা দুখন অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে। আকৌ ‘পূৰ্বী বৰমুদৈৰ নিৰ্বাচিত উপন্যাসিকা’ গ্ৰন্থখনত সৰ্বমুঠ সাতখন উপন্যাসিকা অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে। সেইকেইখন হৈছে- ‘এখন অসম্পূৰ্ণ জীৱনী’, ‘ছৰ ছৰ বাঁটা চৰাই’, ভট্টাৰিকাৰ বুকুত জীৱন-মৃত্যুৰ খেল’, ‘শিল আৰু এটা মানুহ’, ‘মুহূৰ্তৰ ইতিহাস’, ‘সোণালী স্পৰ্শ’ আৰু ‘এদিন বৰষুণত দুজন অকলে’।

কঠোৰ সংঘাতময় জীৱন যাত্ৰাৰ মাজতো নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে সাহিত্য চৰ্চা কৰি যোৱা বৰমুদৈ তেওঁৰ সৃষ্টিকৰ্মৰ বাবে বিভিন্ন বাঁটা আৰু স্বীকৃতিৰে সন্মানিত হৈছে। ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ উপন্যাসখনৰ বাবে বৰমুদৈক অসম সাহিত্য সভাই ‘বাসন্তী বৰদলৈ’ বাঁটা প্ৰদান কৰে। সাহিত্যসমগ্ৰৰ বাবে অসম লেখিকা সমাৰোহ সমিতিয়ে ২০০৬ চনত ‘লেখিকা বাঁটা’ৰে সন্মানিত কৰে। ‘ৰূপোৱালী নৈৰ সোণোৱালী ঘাট’ উপন্যাসখনৰ বাবে ২০০৬ চনত অসম সাহিত্য সভাৰ ‘ছগনলাল জৈন’ বাঁটা লাভ কৰে। তাৰপিছত সামগ্ৰিক সাহিত্যকৃতিৰ বাবে ২০০৭ চনত ‘প্ৰবীণা শইকীয়া’ বাঁটা লাভ কৰে। ইয়াৰোপৰি ইউ. এ. টিভিৰ শ্ৰেষ্ঠ সাহিত্য বাঁটাৰ উপৰিও ২০১১ চনত বৰমুদৈক ‘অসম উপত্যকা’ বাঁটা প্ৰদান কৰা হয়।

অসমীয়া গল্প আৰু উপন্যাস সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনলৈ অনবদ্য অৱদান আগবঢ়াই অহা এইগৰাকী প্ৰখ্যাত গল্পকাৰ তথা ঔপন্যাসিকৰ ২০১৯ বৰ্ষৰ ১৫ জুলাই তাৰিখে গুৱাহাটী মেডিকেল কলেজ হাস্পাতালত মৃত্যু হয়। গল্প আৰু উপন্যাস সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনলৈ বৰমুদৈয়ে যি অতুলনীয় অৱদান আগবঢ়াই থৈ গৈছে, অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ পঢ়ুৱৈ সমাজখনৰ বাবে সেয়া বিশেষভাৱে লেখত ল'বলগীয়া।

পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ 'গৰীয়সী'ত প্ৰকাশিত উপন্যাসত্ৰয়ৰ প্ৰেক্ষাপট আৰু বিষয়বস্তু :

'গৰীয়সী'ৰ পাতত উপন্যাস ৰচনাৰ মাজেৰে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা ঔপন্যাসিকগোষ্ঠীৰ মাজত পূৰ্ববী বৰমুদৈ অন্যতম। একবিংশ শতিকাৰ প্ৰথম দশক পৰ্যন্ত 'গৰীয়সী'ৰ পাতত বৰমুদৈৰ তিনিখন উপন্যাস প্ৰকাশ পাইছে। সেইকেইখন হৈছে - 'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব', 'পৰম পূজনীয়' আৰু 'এটা আলিবাটৰ ইতিকথা'। উপন্যাস তিনিখনৰ বিষয়বস্তু সম্পৰ্কে তলত চমু আভাষ দিয়া হ'ল-

গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব :

'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব' উপন্যাসখনত দুটা কাহিনীয়ে সমান্তৰালভাৱে গতি লাভ কৰিছে- এটা ভগীৰথ মৌজাদাৰ আৰু মৌজাদাৰৰ ঘৰখনৰ বিভিন্ন কৰ্মত নিয়োজিত হৈ থকা মানুহখিনিৰ জীৱনক কেন্দ্ৰ কৰি আৰু আনটো ৰজা, ৰেৱতী আৰু ৰজাৰ মাক লাহৰীক সামৰি লোৱা ৰজাৰ ঘৰখনক কেন্দ্ৰ কৰি। উপন্যাসখনৰ নামটোৰ মাজেৰে হাতীৰ বন্দীত্বৰ কথা উপন্যাসখনত দাঙি ধৰিলেও হাতীৰ বন্দীত্বৰ জীৱন পৰিক্ৰমাৰ মাজেৰে নাৰীৰ জীৱনকো প্ৰতীকীৰূপত একেই বন্দীত্বৰ শাৰীত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। পিতৃ- মাতৃৰ ঘৰত লহু-পহুকে গঢ় দিয়া ছেৱালীজনীক আন এঘৰলৈ বিয়া কৰাই আনি পাগঘৰ আৰু গৃহস্থালিৰ চাৰিবেৰৰ মাজত আবদ্ধ কৰি ৰাখিব বিচৰা সামাজিক ব্যৱস্থা আৰু মাকৰ ওচৰৰ পৰা জোৰকৈ হ'লেও চল-চাতুৰিৰে কাঢ়ি আনি হাতী পোৱালিটোক পোহ মনাবলৈ চেষ্টা কৰি, নিজৰ বশ কৰিব বিচৰা কাৰ্যৰ মাজত ঔপন্যাসিকে একেই সাদৃশ্য বিচাৰি পাইছে। তাৰোপৰি অকল নাৰীয়েই নহয়, পুৰুষসকলো যে সমাজ ব্যৱস্থাত অহৰহ এডাল শিকলিত বান্ধ খাই থাকে তাক দাঙি ধৰা হৈছে। উপন্যাসখনৰ নামকৰণ গভীৰ অৰ্থবহ।

মৌজাদাৰৰ ঘৰখনক কেন্দ্ৰ কৰি গঢ়ি উঠা কাহিনীটোত ভগীৰথ মৌজাদাৰৰ ঘৰখনত হাতীৰ স্থানৰ প্ৰসংগই বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে। বিংশ শতিকাৰ সমাজ ব্যৱস্থাক কেন্দ্ৰ কৰি গঢ়ি

উঠা কাহিনীটোত ক্ৰমাগতভাৱে পৰিৱৰ্তন লাভ কৰিব ধৰা সমাজ ব্যৱস্থাৰ স্পষ্ট ৰূপত প্ৰতিফলন ঘটিছে। মৌজাদাৰৰ ঘৰখনত বোপা-ককাকৰ দিনৰ পৰা হাতীৰ স্থান আছে আৰু হাতীয়ে আভিজাত্যৰ প্ৰতীকৰূপে মৌজাদাৰৰ ঘৰখন শুৱনি কৰি ৰাখিছে। নতুনকৈ ধৰি অনা 'গণেশ' নামৰ হাতী পোৱালীটোক মৌজাদাৰণীয়ে লোটাৰ পানীৰে ভৰি ধুৱাই, গামোচাৰে ভৰি মচি আদৰণি জনোৱাৰ লগতে গণেশৰ আগমনত মৌজাদাৰৰ ঘৰখনত যি উখল-মাখল পৰিৱেশৰ সৃষ্টি হৈছে তাৰ বৰ্ণনাৰে উপন্যাসখনৰ আৰম্ভণি হৈছে। গণেশ অহাৰ পূৰ্বেৰে পৰা মৌজাদাৰৰ ঘৰখনত 'ৰামধন' নামৰ আন এটা হাতী আছিল। এই হাতীটোক পাহাৰৰ পৰা কাঠ টানি অনা কাৰ্যত নিয়োগ কৰা হৈছিল। এনে কষ্টৰ ফলত ৰামধনৰ ভৰিত ঘাঁ হোৱাত বলীয়া হৈ শিকলি চিঙি হাবিলৈ পলাই যায়। যন্ত্ৰণাত অতিষ্ঠ হৈ পৰা ৰামধনে এগৰাকী কাণগধুৰ বুঢ়ীৰ লগতে এটি কেঁচুৱাক নৃশংসভাৱে হত্যা কৰে। সেয়ে উপায়স্বৰ হৈ ৰামধনক মৃত্যুদণ্ড দিয়াৰ পৰিকল্পনা কৰা হয় আৰু মৌজাদাৰৰ নিৰ্দেশত মইনা আলিয়ে গুলীয়াই মৃত্যুদণ্ডৰ জৰিয়তে ৰামধনক দুখ-যন্ত্ৰণাময় অৱস্থাৰ পৰা মুক্তি দিয়ে।

মৌজাদাৰৰ ডাঙৰ সন্তান বৰ সোণে চহৰৰ কলেজ এখনত চাকৰি কৰিছিল আৰু তাতেই ঘৰৰ অগোচৰে অনা-অসমীয়া ছোৱালী বন্দনাক বিয়া কৰায়। ইয়াকে কেন্দ্ৰ কৰি মৌজাদাৰৰ ঘৰখনত কিছুদিনৰ বাবে অস্থিৰ-অশান্তিময় পৰিৱেশৰ সৃষ্টি হৈছিল আৰু মৌজাদাৰে বৰসোণক ত্যাজ্যপুত্ৰ ঘোষণা কৰিছিল। বৰসোণে ঘৰৰ অজ্ঞাতে লোৱা সিদ্ধান্তৰ বাবে নিজ ঘৰলৈ আহিব পৰাকৈ সাহস গোটাৰ পৰা নাছিল যদিও পত্নী বন্দনাৰ সাহসত উভতি আহে। বন্দনা আৰু বৰসোণ ঘৰলৈ উভতি অহাত মৌজাদাৰে বৰপুত্ৰৰ নিজাববীয়াকৈ লোৱা সিদ্ধান্তৰ বাবে আৰম্ভণিতে যি প্ৰতিক্ৰিয়া দেখুৱাইছিল, তাৰ সলনি বৰসোণ আৰু বন্দনাক স্বাভাৱিকভাৱে গ্ৰহণ কৰে। মৌজাদাৰৰ এই সিদ্ধান্তই সময় তথা যুগ পৰিৱৰ্তনৰ লগে লগে মানুহৰ চিন্তাধাৰা আৰু মূল্যবোধ সলনিৰ ধাৰণাক স্পষ্ট ৰূপত প্ৰতিফলন ঘটাইছে। পিছলৈ বৰসোণৰ সন্তানৰ জন্মক লৈ মৌজাদাৰৰ মনত আৰু সমগ্ৰ ঘৰখনত যি উলাহে নধৰাবিধৰ আনন্দৰ সৃষ্টি হৈছে, সেই আনন্দতো যুগ পৰিৱৰ্তনৰ ইংগিত পোৱা যায়। সমান্তৰালভাৱে বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ মনোজগতৰ ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়াৰ নিখুঁত উপস্থাপনো উপন্যাসখনত পৰিলক্ষিত হয়।

বুঢ়া মৌজাদাৰ সৰু থাকোঁতেই দেউতাক আৰু ককা দেউতাকৰ মৃত্যু হোৱাত সেই সময়ত বুঢ়া মৌজাদাৰৰ মাক ফুলপাহিয়ে মৌজাৰ দায়িত্ব নিয়াৰিকৈ পালন কৰি যোৱাৰ প্ৰসংগৰ মাজেৰে

বিংশ শতিকাৰ সমাজ ব্যৱস্থাত নাৰীৰ শক্তিশালী স্থিতিৰ দিশটোক ফুটাই তুলিছে। মানৱ অসম আক্ৰমণৰ কথাও ফুলপাহিৰ জন্মৰ প্ৰসংগৰ মাজেৰে কৌশলীভাৱে ঔপন্যাসিকে দাঙি ধৰিছে। এইদৰে চালে দেখা যায় যে মানৱ অসম আক্ৰমণৰ পৰা বিংশ শতিকাৰ সমাজখনলৈ- এক দীৰ্ঘ ইতিহাসজোৰা বিভিন্ন ঘটনা-পৰিঘটনাক সামৰি এই কাহিনীটো আগবাঢ়িছে। উপন্যাসৰ আনটো কাহিনী আগবাঢ়িছে বজা আৰু মাক লাহৰীৰ লগতে ৰেৱতীক কেন্দ্ৰ কৰি। বজা সমাজৰ খাটি খোৱা শ্ৰেণীটোৰ প্ৰতিনিধিত্বকাৰী। খেতি-পথাৰতকাম কৰি, ভগা জুপুৰিৰ চাৰিবেৰৰ মাজত থাকি কোনোমতে জীৱন অতিবাহিত কৰা বজাৰ আচল নাম 'ৰাজেশ্বৰ'। কিন্তু গাঁৱৰ মানুহে মৰমতে নামটো চুটি কৰি 'বজা' বুলি মাতে। বজাৰ নামটোৰ সতে ঔপন্যাসিকে তাৰ ঘৰুৱা পৰিৱেশ আৰু আৰ্থিক স্থিতিৰ বৈপৰীত্যমূলক পৰিস্থিতিৰ চিত্ৰ উপন্যাসখনত দেখুৱাইছে। চফল ডেকা বজাক মাক লাহৰীয়ে বাৰে বাৰে ঘৰখন পতাৰ কথা কৈছে আৰু মনত গোপনে ৰেৱতীক বোৱাৰী সাজি আদৰি অনাৰ কথা ভাবিছে যদিও বজাই কথাটোক সদায়ে এৰাই চলিছে। বজাৰ মাজেৰে তাৰ ঘৰখন আৰু আৰ্থিক অৱস্থাৰ কথা উদঙাই দি ঔপন্যাসিকে বজাসদৃশ খাটি খোৱা, এসাজ খাই আন সাজৰ কাৰণে চিন্তা কৰিবলগীয়া হোৱা শ্ৰেণীটোৰ অৱস্থাৰ চিত্ৰখন অংকন কৰিছে। পিছলৈ বজাই সপোনত প্ৰায়েই নামেৰী হাবিৰ পৰা অহা হাতী এজনী অহা-যোৱা কৰা দেখিবলৈ ধৰে। হাতীজনীয়ে পদূলিমূৰৰ নঙলা খুলি চোতাললৈ সোমাই আহে। কেতিয়াবা আহি বাৰাণ্ডাত উঠে। কেতিয়াবা আকৌ চোতাল, পদূলি ফু মাৰি ভাত খাব পৰা হোৱাকৈ চাফ-চিকুণ কৰি থয় নাইবা বাৰাণ্ডাত যঁতৰত মছৰা ফুৰাই গুণগুণাই নাম গোৱা শুনে। উপন্যাসখনত এনে প্ৰসংগৰ মাজেৰে ঔপন্যাসিকে বজাৰ অৱচেতন মনত ক্ৰমান্বয়ে দোলা দিবলৈ ধৰা 'ৰেৱতী'ক প্ৰতীকীকৰণত অংকন কৰিছে।

উপন্যাসখনত গ্ৰাম্য সমাজৰ নিখুঁত প্ৰতিচ্ছবি এখন স্পষ্ট ৰূপত প্ৰতিফলিত হৈছে। হাতীবিষয়ক প্ৰসংগই উপন্যাসখনত আৰম্ভণিৰ পৰা শেষলৈ আকৰ্ষণীয় দিশ হিচাপে পৰিগণিত হৈছে। বিংশ শতিকাৰ সমাজখনত হাতীৰ স্থান, হাতী ধৰাৰ নিয়ম, হাতী চটোৱা গীত, হাতী বশ কৰাৰ মন্ত্ৰ, চুৱা কটা মন্ত্ৰ, হাতী ধৰিবলৈ যোৱাৰ পূৰ্বে কৰা ইৰাব-কিৰাব আৰু বলিয়া মাউতজীৰ পূজা, হাতীৰ ৰোগ আৰু ইয়াৰ প্ৰতিকাৰৰ ব্যৱস্থা আদি বিভিন্ন দিশ উপন্যাসখনত ফুটি উঠিছে। ইয়াৰোপৰি হাতী ধৰা, পোহপাল, লালন-পালনৰ দায়িত্বত থকা মাউত, বৰ মাউত, ফান্দী, ঘাঁচী আদিৰ সংঘাত তথা দৰিদ্ৰতাৰে পূৰ্ণ জীৱন অৱস্থা আদি প্ৰতিটো দিশৰে খুঁটি-নাটি মাৰি বিৱৰণ দাঙি

ধৰা দেখা গৈছে। বিংশ শতিকাৰ সমাজ ব্যৱস্থাত চলি অহা বৰ্ণ বৈষম্য বা জাত-পাত সদৃশ পুৰণিকলীয়া ধাৰণা আৰু বিশেষকৈ ব্ৰাহ্মণ সমাজত থকা বাল্য বিবাহৰ প্ৰথাৰ ফলত নামি অহা অমানিশাক আইধান বুঢ়ীৰ মাজেৰে প্ৰতিফলিত কৰিছে। ইয়াৰ উপৰি গাঁৱলীয়া সমাজৰ মানুহখিনিৰ সহজ সবল জীৱন প্ৰবাহ, কৰ্ম নিপুণতা, জীৱশ্ৰেষ্ঠ মানুহৰ স্বাৰ্থপৰ স্বভাৱ, সমাজ ব্যৱস্থাত চলি অহা ৰীতি-নীতি আৰু বিশ্বাস-অন্ধবিশ্বাস, সাজ-সজ্জা, উৎসৱ-পাৰ্বণ, লোক ঔষধ আদিৰ লগতে লোকোক্তি, লোকভাষা আদিৰ সমাহাৰেৰে উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তুৰ উপস্থাপন সাৱলীল ৰূপত তুলি ধৰিছে।

পৰম পূজনীয় :

নিৰ্বাচিত সময়ছোৱাত 'গৰীয়সী'ত প্ৰকাশিত পূৰ্বী বৰমুদৈৰ আন এখন উপন্যাস হ'ল 'পৰম পূজনীয়'। 'পৰম পূজনীয়'ত অদিতি নামৰ এগৰাকী অধ্যাপিকাৰ চিত্ৰকৰ পূৰ্ণেন্দুৰ সৈতে হোৱা আকস্মিক প্ৰেমৰ সম্পৰ্ক আৰু সেই সম্পৰ্কই অদিতিৰ হৃদয়-মনত সৃষ্টি কৰা অলেখ ভাব-অনুভৱৰ প্ৰকাশ পৰিলক্ষিত হয়। স্বামী অবিনাশৰ আদৰ-যত্ন-মৰম আৰু দুই সন্তান বাবলি আৰু বাপনৰ আদৰেৰে পূৰ্ণ অদিতিৰ এখন সুখৰ সংসাৰ আছে। তেওঁ নিজেও এগৰাকী প্ৰতিষ্ঠিত অধ্যাপিকা। আৰ্থিক, আবেগিক, বৌদ্ধিক, সামাজিক সকলোটি দিশৰ পৰাই পূৰ্ণাংগ স্বাধীনচিহ্নীয়া আৰু শিক্ষিত নাৰী। অদিতিৰ স্বাধীনতাক বিবেকে কেতিয়াও স্বামী ব্যতিৰেকে পৰপুৰুষৰ প্ৰেমবন্ধনত জাহ যাবলৈ অনুমতি নিদিয়ে। কিন্তু হৃদয়ৰ তাগিদাত তেওঁ বাৰে বাৰে পূৰ্ণেন্দুক বিচাৰে। পূৰ্ণেন্দুও বিবাহিত। বিদেশত চাকৰি কৰা পুত্ৰ আৰু মৰমী পত্নীৰ সৈতে তেওঁৰো এখন সুখৰ সংসাৰ আছে। পূৰ্ণেন্দু এজন প্ৰতিষ্ঠিত চিত্ৰকৰ। তেওঁৰ চিত্ৰ প্ৰদৰ্শনী এখন চাবলৈ গৈয়েই অদিতি পোনতে তেওঁৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হয় আৰু লাহে লাহে উভয়ে উভয়ৰ প্ৰতি অনুৰক্ত হৈ প্ৰেমবান্ধোনেৰে বান্ধ খায়। উপন্যাসখনৰ প্ৰথমাদ্ধত এই প্ৰেমক সমস্ত সুখ আৰু বিভূতিৰে পৰিপূৰ্ণ এহাল প্ৰাপ্তবয়স্ক মানুহৰ মাজত গঢ়ি উঠা দেহাতীত অনুভৱৰূপে প্ৰতিষ্ঠা কৰা হৈছে যদিও কিন্তু শেষ মুহূৰ্তলৈ এই প্ৰেম দেহাতীত হৈ নাথাকিল। বৰং অদিতিৰ আমন্ত্ৰণক্ৰমে তাইৰ ঘৰত নিশা যাপন কৰিবলৈ অহা পূৰ্ণেন্দুৰ পৌৰুষদীপ্ত শৰীৰে অদিতিৰ নদীময় নাৰী সত্তাক আকোঁৱালি লৈছে আৰু পৰস্পৰে এক নতুনত্বৰ মাজত হেৰাই যাবলৈ বিচাৰিছে।

অদিতিৰ ঘৰলৈ নিশাযাপন কৰিবলৈ অহা পূৰ্ণেন্দুৰ সতে অদিতিয়ে বাসনাত মগ্ন হোৱাৰ উপক্ৰম হ'লেও উপন্যাসখনত এটা অভাৱনীয় ক্লাইমেক্স পৰিলক্ষিত হৈছে। হৃদয় আৰু বিবেকৰ মাজত অহৰহ ক্ষত-বিক্ষত হৈ থকা, স্বামী-সন্তানৰ উপস্থিতিতো পৰপুৰুষৰ সৈতে এক অনামী সম্পৰ্কত বান্ধ খাই পৰা অদिति কিন্তু শেষ মুহূৰ্তত বিচলিত হোৱাৰ পৰা উভতি আহিছে। দেহজ প্ৰেমৰ সীমানাত ৰৈ অদিতিয়ে উপলব্ধি কৰিছে যে পূৰ্ণেন্দুক যি স্থান দিয়া হৈছে, সেই স্থানৰ পৰা তেওঁক নমাই আনিব নোৱাৰে—

যি দুহাত প্ৰসাৰিত হৈছে কলাৰ বাবে, মানুহৰ বাবে আৰু মংগলৰ বাবে সেই দুহাতৰ মাজলৈ মই সুমুৱাই দিব খুজিছোঁ মোৰ শৰীৰ, ছিঃ ছিঃ! ছিঃ ছিঃ! মই নিজকে অবিশ্বাস কৰিব নোখোজো যদিও নিজৰ ওচৰতে মই বিশ্বাসযোগ্যতা হেৰুৱাইছোঁ। অদিতিৰ চকু চলচলীয়া হ'ল। হে পৃথিৱী, মোক ক্ষমা কৰা আৰু পাহৰাই দিয়া সেই ভয়ংকৰ সপোনক।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ.। পূ.প্ৰ., পৃ.১৩২)

এনেদৰে পিছলৈ প্ৰেমৰ এক মহত্বৰ সন্ধানৰে অদिति জুয়ে পোৰা সোণৰ দৰে পবিত্ৰ হৈ পৰিছে। পূৰ্ণেন্দুৱেও অদিতিৰ ইচ্ছাক সন্মান জনাইছে। নাৰী-পুৰুষৰ আদিম প্ৰেমৰ উৰ্ধত গৈ অদिति পূৰ্ণেন্দুৰ প্ৰেমে ক্ৰমাৎ প্ৰকৃতি, সমাজ, সভ্যতা সকলোকে আকোঁৱালি লৈছে আৰু সাৰ্বজনীনভাৱে প্ৰেমৰ জয় ঘোষণা কৰিছে।

এটা আলিবাটৰ ইতিকথা :

‘গৰীয়সী’ত প্ৰকাশিত ইতিহাসআশ্ৰিত আন এখন উপন্যাস হ'ল- ‘এটা আলিবাটৰ ইতিকথা’। উপন্যাসখনত প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ ভয়াৱহতাৰ প্ৰতিচ্ছবিৰ লগতে সমসাময়িক সমাজ, অৰ্থনীতি, ৰাজনীতি আদি বিভিন্ন প্ৰেক্ষাপটৰ চিত্ৰ প্ৰতিফলিত হৈছে। উপন্যাসখনৰ মূল নায়ক আমেৰিকাৰ জেনেৰেল জোচেফ ষ্টিলৱেল, চমুকৈ ‘জেনেৰেল জো’ৰ চৰিত্ৰটোৰ মাজেৰে সমগ্ৰ কাহিনীপ্ৰবাহক আগবঢ়াই নিয়া হৈছে।

উপন্যাসখনত জেনেৰেল জোক উপন্যাসিকে কাহিনী কথকৰূপে অংকন কৰিছে। ষ্টিলৱেল প্ৰথম আৰু দ্বিতীয়- দুয়োখন মহাযুদ্ধৰ প্ৰত্যক্ষদৰ্শী সেনানায়ক। প্ৰথম মহাযুদ্ধত জাৰ্মানীৰ নাজী

বাহিনীৰ বিৰুদ্ধে আমেৰিকাই কৰা যুদ্ধত সেনা বিষয়া হিচাপে ষ্টিলৱেলক নিযুক্ত কৰা হৈছিল আৰু ষ্টিলৱেলে এই যুদ্ধত শক্তিশালী দায়িত্ব পালন কৰিছিল। এই যুদ্ধৰ পৰা যুদ্ধই সমাজত কৰা অশান্ত, মানৱতাক কলুষিত কৰা দৃশ্যক স্বচক্ষে প্ৰত্যক্ষ কৰিছিল। এইজন ষ্টিলৱেলকপৰৱৰ্তী সময়ত দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ সময়ত চীনৰ চিয়াংকাইশ্বেকৰ সেনাৰ মুৰব্বী হিচাপে দক্ষিণ পূব এচিয়াৰ বৃহৎ ভূখণ্ডৰ যুদ্ধক্ষেত্ৰৰ দায়িত্বভাৰ অৰ্পণ কৰা হৈছিল। উপন্যাসখনত ষ্টিলৱেল আৰু পত্নী উইনৰ মাজেৰে হোৱা কথোপকথনত যুদ্ধৰ কাৰণ, ভাৰ্ছাই সন্ধি পত্ৰ, পাৰ্ল হাৰ্বৰ আক্ৰমণ আদি বিভিন্ন প্ৰসংগ প্ৰতিফলিত হৈছে।

সৰ্বমুঠ এঘাৰটা অধ্যায়ত বিভক্ত উপন্যাসখনৰ আৰম্ভণি হৈছে- ষ্টিলৱেলে দক্ষিণ পূব এচিয়াৰ যুদ্ধক্ষেত্ৰৰ সামৰিক বিষয়া হিচাপে দায়িত্ব লৈ চীন দেশলৈ যাবলৈ ওলোৱাৰ প্ৰাকমুহূৰ্তত আয়োজিত বিদায়সভাৰ প্ৰসংগৰ মাজেৰে। সভাৰ পৰা উভতি আহি পত্নী উইনৰ সন্মুখত প্ৰথম মহাযুদ্ধৰ বিভীষিকাময় ভয়ংকৰ অতীত ৰোমন্থন কৰি তাৰ বৰ্ণনা দাঙি ধৰিছে। পৰৱৰ্তী সময়ত দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ যুদ্ধভূমিত উপস্থিত হৈ দেখা পাইছিল যে যুদ্ধৰ পৰিস্থিতি অধিক হিংসাত্মক আৰু ভয়াৱহ হৈ পৰাত চাইবাৰ্টৰ লগতে বহুকেইজন সেনা বিষয়াই প্ৰাণ হেৰুওৱাৰ ভয়ত পলায়নৰ সিদ্ধান্ত লৈছে। জাপানী সেনা বাহিনীয়ে বেংগুন দখল কৰাৰ পিছত আন সৈন্যৰ লগতে মুখ্য কাৰ্যকৰী বিষয়া ল'-চৌ-সিং-য়িঙেও নিজেই যুদ্ধ এৰি মিচিনালৈ পলায়ন কৰিছে যদিও ষ্টিলৱেলে নিজৰ দায়িত্বকৰ্মৰ কথা পাহৰি পলায়নৰ পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰা নাই।

আমেৰিকাৰ চৰকাৰে ষ্টিলৱেলক যুদ্ধভূমিৰ পৰা সুকলমে ওভতাই নিবৰ বাবে আমেৰিকাৰ পৰা বিমান পঠিয়াইছিল যদিও তেওঁ প্ৰস্তাৱকো অগ্ৰাহ্য কৰিছে আৰু সৈন্যবাহিনীৰ সতে নিজকে ব্যস্ত ৰাখি, সেনানায়কৰ যি দায়িত্ব তাক পালন কৰি গৈছে। ইয়াৰ মাজেৰে ষ্টিলৱেলৰ গভীৰ দায়িত্ববোধ, অদম্য সাহস, সামৰিক দক্ষতা, সেনানায়কৰ থাকিবলগীয়া শক্তিশালী স্থিতি আদি দিশৰ প্ৰতিফলন হৈছে।

উপন্যাসখনত খ্ৰীষ্টপূৰ্ব তৃতীয় শতিকাতেই সভ্যতাৰ বিকাশৰ মুখ দেখা চীন দেশৰ লগত যুদ্ধ জৰ্জৰিত চীনৰ এখন তুলনামূলক প্ৰতিচ্ছবি দাঙি ধৰা হৈছে। চীন দেশ প্ৰাচীন কালৰ পৰাই ঘড়ী, বন্দুক আদি বস্তুৰ নিৰ্মাণ আৰু ব্যৱহাৰৰ দিশত চহকী আছিল। অথচ সেই চীনতেই বিশ্বযুদ্ধই অভাৱ-অনাটন, শিক্ষাহীনতাৰ পৰিৱেশ আনি দিছিল। শিক্ষা-দীক্ষাৰ অভাৱত দেশখনত অন্ধবিশ্বাস

আৰু কু-সংস্কাৰে খোপনি পুতিবলৈ ধৰিছিল। পশ্চিমীয়া দেশসমূহে চীনৰ এই অৱস্থাৰ সুযোগ ল'বলৈ ধৰিছিল। শিক্ষা-দীক্ষাৰ অভাৱৰ বাবেই চাহ, কপাহ, ৰেচম আদিৰ দৰে বিবিধ সম্পদক কম মূল্যতেই ব্ৰিটেইন, ফ্ৰান্স, হলেণ্ড আদি দেশলৈ ৰপ্তানি কৰিছিল। তাৰোপৰি চীন দেশৰ মানুহৰ জ্ঞানৰ অজ্ঞতাৰ সুযোগ লৈ পশ্চিমীয়া দেশসমূহে দেশখনত মাৰাত্মক ক'লা আফিণ্ডৰ বজাৰ এখন গঢ়ি তুলিছিল। আনকি বজাৰত আন সামগ্ৰীৰ দৰে মানুহৰ সততাকো কিনা-বেচা কৰা হৈছিল। ঔপন্যাসিকে এনে পৰিৱেশ সৃষ্টিৰ আঁৰত চীনদেশৰ মানুহৰ নিৰক্ষৰতা আৰু উচ্চাত্মিকা ভাবময় আচৰণক কাৰকৰূপে চিহ্নিত কৰিছে।

উপন্যাসখনত দুয়োখন বিশ্বযুদ্ধৰ সময়ৰ অৱস্থাৰ চিত্ৰণ ঔপন্যাসিকে স্পষ্ট ৰূপত অংকন কৰিছে। যুদ্ধৰ পৰিৱেশৰ মাজত অকণমান খাদ্য আৰু মদৰ বাবেই নাৰীয়ে নিজৰ সতীত্বক বিক্ৰী কৰিছে, বহু নাৰীক যুদ্ধৰ সুযোগ লৈ শত্ৰু সৈন্যই ধৰ্ষণ কৰি পেলাই থৈ গৈছে, কোলাৰ কেঁচুৱাক কাঢ়ি আনি নৃশংসভাৱে ঠেকেচি অথবা গুলীয়াই হত্যা কৰাৰ পৰিৱেশৰ বিৱৰণো উপন্যাসখনত পোৱা গৈছে। পিছলৈ ষ্টিলৱেলে হাবি-বন, পাহাৰ-পৰ্বত, শিলাময় অঞ্চল, নদীৰ গভীৰতা আদিৰ লগতে শত্ৰু জাপানী সেনাৰ আক্ৰমণ আদি বিভিন্ন বাধা অতিক্ৰম কৰি সম্পূৰ্ণ বাৰ দিনৰ অন্তত মণিপুৰৰ ৰাজধানী ইম্ফলত উপস্থিত হোৱাৰ প্ৰসংগৰে ঔপন্যাসিকে 'এটা আলিবাটৰ ইতিকথা' উপন্যাসখনৰ কাহিনীৰ সমাপ্তি ঘটাইছে।

পূৰ্বী বৰমুদৈৰ উপন্যাসত্ৰয়ৰ ভাষা :

যিকোনো সাহিত্য কৰ্মৰ বিচাৰত লেখকে প্ৰথমে ব্যক্তিভাষাটোকে ব্যৱহাৰ কৰে। ব্যক্তিবিশেষৰ কথনৰ বিশেষ শৈলীকে আমি ব্যক্তিভাষা বোলো। এই ভাষা হ'ল এজন ব্যক্তিৰ ব্যক্তিগত ভাষা প্ৰয়োগৰ পদ্ধতি যিয়ে তেওঁৰ মানসিকতা, চিন্তাধাৰা, আবেগ আদি পাঠক বা শ্ৰোতালৈ বহন কৰিব পাৰে। ব্যক্তিভাষাক এজন মানুহৰ নিজস্ব পৰিচয়ৰ এটা অংশ বুলিব পাৰি। বৰমুদৈৰ নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনৰ ভাষাত ঔপন্যাসিকৰ এই নিজস্ব পৰিচয়ৰ স্ফুৰণ পোৱা যায়। এই ধৰণৰ ভাষাৰ ব্যৱহাৰ উপন্যাসকেইখনৰ সাহিত্যিক মূল্য বৃদ্ধিত সহায়ক হৈছে। উপভাষা, লোকভাষা, স্বকথন, কথোপকথন, আঞ্চলিক, আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় ভাষা আদিৰ সন্মিলিত প্ৰয়োগে ঔপন্যাসিকৰ ব্যক্তিভাষাক শক্তিশালীকৈ গঢ় দি আলোচিত উপন্যাস তিনিখনৰ ভাষাক সামগ্ৰিকভাৱে নিৰ্মাণ

কৰিছে। এই নিৰ্মাণত সহায়ক হৈছে শব্দ, বাক্য, লয়, যতি, ৰূপ, প্ৰত্যয়, প্ৰকৃতি, উদ্ধৃতি আদি
বিবিধ ব্যাকৰণগত উপাদানসমূহ।

দৰাচলতে উপন্যাসৰ ভাষা মানেই হৈছে কাহিনীৰ অভিব্যক্তি প্ৰকাশৰ ধৰণ, চিত্ৰকল্প প্ৰয়োগৰ
ক্ষমতা আৰু পাঠকৰ অনুভূতিক গঢ়তা প্ৰদান কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা শব্দৰ প্ৰয়োগ শৈলী। শব্দৰ
প্ৰয়োগ শৈলী সম্পূৰ্ণৰূপে এটা কৌশলগত প্ৰক্ৰিয়া। এই প্ৰক্ৰিয়াই লেখকৰ উদ্দেশ্য আৰু পাঠকৰ
আগ্ৰহ তথা অনুভূতিৰ ওপৰত বিশেষভাৱে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰে। ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’,
‘পৰম পূজনীয়’ আৰু এটা আলিবাটৰ ইতিকথা’ শীৰ্ষক বৰমুদৈৰ উপন্যাস তিনিখনত প্ৰধানতঃ
সাধাৰণ জীৱনত আৰু দৈনন্দিন কথোপকথনত ব্যৱহৃত চিনাকি শব্দসমূহেই ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে।
কাহিনীৰ প্ৰেক্ষাপটত বাস্তৱিকতাৰ চিত্ৰণ, স্থানীয় পৰিৱেশ আৰু জনজীৱনৰ বৈচিত্ৰ্যৰ প্ৰতিফলন,
চৰিত্ৰসমূহৰ সামাজিক অৱস্থান আৰু মানসিক অনুভৱৰ প্ৰকাশ, পটুৱৈৰ আগ্ৰহ সৃষ্টি আৰু বৃদ্ধি
বিষয়ক বিশেষ দিশসমূহলৈ লক্ষ্য ৰাখি উপন্যাসিকে বৰ্ণনামূলক, সংলাপমূলক, প্ৰতীকাত্মক,
আলংকাৰিক, আঞ্চলিক আদি বিবিধ শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। অসমীয়া ব্যাকৰণত প্ৰাপ্ত তৎসম,
অৰ্থতৎসম, দ্বিৰুক্ত, খলুৱা, জতুৱা, সন্ধি-সমাসবদ্ধ, হিন্দী, ইংৰাজী, আৰবী-ফাৰ্চী আদি ভিন্ন উৎসৰ
অলেখ শব্দই উপন্যাসিকৰ ক’বলগীয়া কথাক নিৰহনিপানীকে পাঠকলৈ বুলি কঢ়িয়াই নিছে। উপন্যাস
তিনিখনত ব্যৱহৃত কিছুমান শব্দৰ উদাহৰণঃ

তৎসম শব্দ :

বিদ্যালয়, বুদ্ধি, দীক্ষা, সুদৰ্শন, পঞ্চব্যঞ্জন, বহস্য, ৰক্তবস্ত্ৰ, শ্ৰদ্ধা, অস্তিত্ব, গজেন্দ্ৰ, ইষ্ট,
ঘনশ্যাম, পুষ্পদন্ত, সহস্ৰ, তাণ্ডৱ, ব্ৰহ্মচক্ৰ, সৌন্দৰ্য, ত্ৰিভূৱন, সংস্কাৰ, বাস্তৱ, স্বাগতম, সৰ্বত্ৰ, তত্ৰ,
শুভ্ৰ, মুক্ত, মিত্ৰ, পৰিত্ৰাণ, সন্তুষ্ট, হৃদয়, তৰংগ, চঞ্চল, ত্ৰোধ, দৰ্পণ, মুক্তি, চিত্ৰ, উত্তম, অনন্ত, সৰ্ব,
ধৰ্ম, বৃক্ষ, বিচিত্ৰ, আঢ়ষ্ট ইত্যাদি।

অৰ্থতৎসম শব্দ :

গুপ্ত, অইন, বহইচ, ভকত, ধইন, সপোন, জনম, অগিয়ান, মগন, সোৱাদ, সৰগ, বাইক,
ভকতি, পুইন, চেনেহ, জাগৰিত, শিচ, গিয়ানী, সৰেচতী ইত্যাদি।

অসমীয়া ভাষাৰ শব্দভাণ্ডাৰ নিৰ্মিত হৈছে সংস্কৃত ভাষাৰ অনুকৰণত। যিহেতু অসমীয়া
ভাষাৰ উৎপত্তিয়েই হৈছে মাগধী প্ৰাকৃত হৈ সংস্কৃতমূলৰ পৰা, স্বাভাৱিকভাৱেই সংস্কৃত শব্দৰ ছবছ

ৰূপ, কিছু পৰিৱৰ্তিত অথবা সম্পূৰ্ণ পৰিৱৰ্তিত ৰূপ যাক আমি তৎসম, অৰ্ধতৎসম আৰু তদ্ভৱ আখ্যা দিছোঁ, এই আটাইকেইটা শব্দৰূপৰ প্ৰয়োগ যিকোনো সাহিত্যিকৰ সাহিত্যকৰ্মৰে প্ৰাথমিক উপাদানৰূপে বিবেচিত হৈছে। বৰমুদৈৰ উপন্যাস তিনিখনতো এই আটাইকেইপ্ৰকাৰৰ শব্দৰ সঞ্চালনি প্ৰয়োগ দেখা যায়। এনে প্ৰয়োগে উপন্যাসকেইখনৰ ভাষাত গম্ভীৰ সৌন্দৰ্য প্ৰদান কৰিছে। অৱশ্যে তৎসম শব্দ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত ঔপন্যাসিক সচেত্ৰ। কঠিন, পাঠকৰ পক্ষে আচহুৱা, উচ্চাৰণক্ষিপ্ৰ তৎসম শব্দৰ প্ৰয়োগ বৰমুদৈয়ে কৰা নাই। অসমৰ সমাজ জীৱনত প্ৰায়ে ব্যৱহাৰ হৈ অহা তৎসম শব্দ, যিবোৰে অসমৰ সামাজিক ঐতিহ্যক বিশুদ্ধ আৰু গাভীৰ্যসম্পন্নৰূপত প্ৰতিফলিত কৰিব পাৰিছে বুলি ঔপন্যাসিক বিশ্বাসী, তেনেবোৰ স্থানত পাঠকৰ পৰিচিত তৎসম শব্দৰ প্ৰয়োগহে উপন্যাসকেইখনত দেখা গৈছে। সহজলব্ধ শব্দ প্ৰয়োগৰ হেতু উপন্যাস তিনিখনৰ ভাষাক তৎসম শব্দই গ্ৰাস কৰি পেলোৱা নাই অথবা পঢ়ুৱৈৰ বাবে অযথা জটিল আয়তনো প্ৰদান কৰা নাই। তথাপিও এটা কথা নকৈ নোৱাৰি যে কোনো কোনো ঠাইত তৎসম শব্দৰ অপ্ৰয়োজনীয় আৰু অত্যধিক প্ৰয়োগে উপন্যাসকেইখনৰ ভাষিক ব্যঞ্জনা হ্রাস কৰিছে। তৎসম শব্দৰ প্ৰয়োগ বাহুল্যই কেতিয়াবা সাহিত্যৰ প্ৰাঞ্জলতা গুণ নস্যাৎ কৰে। আঞ্চলিক আৰু স্থানীয় প্ৰেক্ষাপটকো নেপথ্যলৈ ঠেলি পঠিয়ায়। তৎসম শব্দ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত বৰমুদৈৰ উপন্যাস তিনিখনো এই অভিযোগৰপৰা মুক্ত নহয়। উদাহৰণস্বৰূপে তলৰ বৰ্ণনাছোৱা লক্ষ্য কৰা হওঁক-

ইয়াত আছে পুৰুষ আৰু নাৰী উভয়ে এক অমৃতময় জ্যোতিলোকলৈ কৰা
পথৰ সন্ধান। মানুহক স্বৰ্গত উপনীত কৰাৰ এই পথ বোধহয় মানুহৰ চৰমতম
মানসিক উত্তৰণৰো পথ। এই পথ সমগ্ৰ মানৱ জাতিৰ জীৱন প্ৰবাহ ধৰি ৰখাৰ
পথ। এই পথেই সেই পথ যি দেৱশিশুক ধৰাতললৈ আহ্বান কৰাৰ আবাহনী
মন্ত্ৰ পাঠৰ ধ্বনিৰে মুখৰিত। (বৰমুদৈ, পূৰ্বী। পৃ.পূ.। পৃ.গ্ৰ., পৃ.৫-৬)

ওপৰৰ উদাহৰণটোত তৎসম শব্দৰ প্ৰয়োগ বাহুল্যই ভাষাৰ সৃষ্টিশীলতাক নস্যাৎ কৰিছে। উপন্যাস মূলতঃ বাস্তৱ জীৱনৰে প্ৰতিচ্ছবি। এইবিধ সাহিত্য সৃষ্টিত পাঠকৰ অনুকূলে ভাষাৰ সৰলতা আৰু প্ৰায়োগিকতা বজাই ৰখাতো সফলতাৰ অন্যতম চৰ্ত। তৎসম শব্দৰ সযত্ন প্ৰয়োগে কোনো কোনো ঠাইত যিদৰে বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ ভাষাশৈলীক প্ৰাণৰন্ত কৰি তুলিছে, কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত আকৌ অত্যধিক প্ৰয়োগৰ ফলত ভাষাৰ প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্যক নাশ কৰি অসামঞ্জস্যকৰ

কৰি তুলিছে। তৎসম শব্দৰে জৰ্জৰিত এনেধৰণৰ ভাবুক আৰু কৃত্ৰিম প্ৰয়োগে বহুসময়ত বৰমুদৈৰ উপন্যাসসমূহৰ সাহিত্যিক মূল্য হ্রাস কৰিছে।

নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনৰ ভিতৰত ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’তে অৰ্ধতৎসম শব্দৰ প্ৰয়োগ সৰ্বাধিক। বাকী দুখন উপন্যাসত তাকৰ। ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ উপন্যাসখন সম্পূৰ্ণৰূপে গ্ৰাম্য সমাজৰ পটভূমিত ৰচিত হৈছে। সাধাৰণ পাঠকৰ ভাষাৰ ধাৰাৰ সৈতে গ্ৰাম্য সমাজ জীৱনৰ সংলগ্নতা প্ৰতিষ্ঠাপনত অৰ্ধতৎসম শব্দৰ ব্যৱহাৰে যাদুকৰী ভূমিকা পালন কৰাত সক্ষম হৈছে। অসমীয়া লোকমুখৰ অভিব্যক্তি আৰু স্থানীয় সংযোগ স্থাপনত পাঠকৰ মনোকৰ্ষণ কৰাৰ উদ্দেশ্যেই উপন্যাসিকে অৰ্ধতৎসম শব্দৰ ব্যাপক ব্যৱহাৰ আলোচ্য উপন্যাসখনত কৰিছে আৰু মনে বিচৰা উদ্দেশ্য সাধনত তেওঁ সফল হৈছে। অৰ্ধতৎসম শব্দৰ ব্যৱহাৰে ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ৰ ভাষাশৈলীক স্বাভাৱিকতা প্ৰদান কৰিছে, লোক সমাজৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ অভিব্যক্তি প্ৰকাশ কৰিছে, পাঠকৰ পক্ষে বাস্তৱিক আৰু সহজবোধ্য কৰি তুলিছে। লগতে ভাষাক বৈচিত্ৰ্য প্ৰদান কৰি প্ৰাণৱন্ত ৰূপত পাঠকমুখী কৰি তোলাত সক্ষম হৈছে।

অসমীয়া ভাষাৰ শব্দভাণ্ডাৰত জনজাতীয় মূলৰ পৰা অহা শব্দৰ প্ৰচুৰ প্ৰয়োগ আছে। ইয়াৰে প্ৰায়খিনি শব্দই দীৰ্ঘদিনৰ প্ৰবাহত অসমীয়া ভাষাৰ সৈতে এনেদৰে সংপৃক্ত হৈ পৰিছে যে মূল নিৰ্ণয় কৰিবলৈ গৈ পাঠক বা গৱেষকো বিপাণ্ডত পৰিবলগীয়া হয়। এনেধৰণৰ শব্দৰ ব্যৱহাৰ পূৰ্বী বৰমুদৈৰ উপন্যাসকেইখনত পোৱা যায়। অৱশ্যে এনে শব্দৰ ব্যৱহাৰ সৰহ নহয়। কেইটামান উদাহৰণ -

জহা, লেকেচি, হেকেচকেচ, পিনী, মছৰা, বিহা, ৰেচন, লেটা, লাং, জান, টুপ, জাপ, চুপ, টেমি, উৰুখা, নোদোকা, টোকোনা, সাঁফৰ, তামোল, পোন, গচকি, খুচি, পকাই, আফালি, বখামাৰি, চাং, আচাৰি, হোজা, হেঙাৰ, চিটিপনি, লেকেচি, কেৰু, লিগিৰি ইত্যাদি।

সুযোগ বুজি কৰা জনজাতীয় শব্দৰ এনে ব্যৱহাৰক বৰমুদৈৰ উপন্যাসত এক মূল্যবান সৃষ্টিশীল প্ৰয়াস আখ্যা দিব পাৰি। কথোপকথনমূলক ভাষাত ৰাজহুৱা আৰু বৰ্ণনাত্মক ভাষাত স্থানীয় পৰিৱেশ অংকনৰ উদ্দেশ্যে বৰমুদৈয়ে এই ধৰণৰ শব্দসমূহ ব্যৱহাৰ কৰিছে। অসমীয়া ভাষাৰ উপন্যাসত এনেধৰণৰ জনজাতীয় শব্দৰ অন্তৰ্ভুক্তিয়ে কেৱল নান্দনিকতা সৃষ্টি কৰাই নহয়, পাঠকৰ পক্ষে জনজাতীয় ভাষা-সংস্কৃতি আৰু পৰিৱেশক অনুভৱ কৰাৰ সুযোগ একোটাও সৃষ্টি কৰিছে। এই

সৃষ্টিয়েই তেওঁক এগৰাকী দায়বদ্ধ ঔপন্যাসিক হিচাপেও পৰিচয় প্ৰদান কৰিছে।

ধাৰ কৰা শব্দৰ ক্ষেত্ৰত উপন্যাস তিনিখনত ভাৰতীয় মূলৰ হিন্দী আৰু বিদেশীমূলৰ ইংৰাজী আৰু আৰবী-ফাৰ্চী ভাষাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। দেশজ আৰু বিদেশীমূলীয় শব্দ ব্যৱহাৰৰ মুখ্য কাৰণটো হ'ল উপন্যাসকেইখনৰ প্ৰাসংগিকতা নিৰ্মাণ আৰু পঢ়ুৱৈৰ আকৰ্ষণ বৃদ্ধি। কোনো মানুহৰেই দৈনন্দিন কথ্যভাষাত কেৱল মাত্ৰ এটা মূলৰ শব্দই ব্যৱহাৰ নহয়। তেনে হ'ব লাগিলে সেই গোটৰ মানুহখিনি যুগ যুগ ধৰি অন্য কোনো দেশ-জাতিৰ সংস্পৰ্শ নোপোৱাকৈ এঠাইতে থুপ লাগি থাকিব লাগিব। কিন্তু মানুহ যিহেতু সমাজপ্ৰিয় আৰু সমাজ বোলোঁতে জাতি-ধৰ্ম-বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে সমগ্ৰ পৃথিৱীৰ মানুহেই পাৰস্পৰিক সামাজিক-সাংস্কৃতিক আৰু ভাষিক আদান-প্ৰদানেৰে বৰ্তি থাকে। সেয়ে স্বাভাৱিকভাৱেই একাধিক ভাষাৰ প্ৰভাৱে মানুহৰ দৈনন্দিন কথোপকথনক প্ৰভাৱিত কৰে। আকৌ গল্প-উপন্যাস আদি সৃষ্টিশীল সাহিত্য মানেই যিহেতু সমাজৰ প্ৰতিফলক, সেয়েহে দৈনন্দিনৰ স্বতঃস্ফূৰ্ত আৰু সজীৱ বৰ্ণনাৰেই লেখকগোষ্ঠীয়ে সাহিত্য নিৰ্মাণৰ প্ৰয়াস কৰে। এই প্ৰয়াসৰ ফলস্বৰূপেই বৰমুদৈৰ উপন্যাস তিনিখনত বিশেষকৈ 'পৰম পূজনীয়' আৰু 'এটা আলিবাটৰ ইতিকথা'ত সন্টালনিভাৱে দেশী-বিদেশী শব্দৰ প্ৰয়োগ পোৱা যায়। 'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব'ত দুই-চাৰিটা হিন্দী-ইংৰাজীৰ সৰলীকৃত গ্ৰাম্য ৰূপ পোৱা যায়। কিন্তু এইকেইপ্ৰকাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ এইখন উপন্যাসত সীমিত, প্ৰায় নায়েই। বিদেশী শব্দ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত উপন্যাস তিনিখনত দেখা এটা ৰীতি হ'ল অসমীয়া হৰফেৰে ইংৰাজী শব্দ লিখাৰ প্ৰৱণতা। সৃষ্টিশীল সাহিত্য হোৱা হেতুকেই বৰমুদৈয়ে এনে কৰা যেন লাগে। কোনোধৰণৰ প্ৰতিশব্দ নিদিয়াকৈ ইংৰাজী ভাষাৰ শব্দবোৰ তেওঁ অসমীয়া হৰফেৰে চিধাচিধিভাৱে প্ৰয়োগ কৰিছে। কেতবোৰ উদাহৰণ—

- * হিন্দীৰ সৰলীকৃত ৰূপ : দেমাক, হাথি যাৰ, বৈঠকখানা, আস্তে আস্তে, মেজাজ, ফেৰীৱালা, খেয়াল, ঠিকা, কাগজৱালা, খিল্পান, টুপি, খাদী ইত্যাদি।
- * অবিৰূত হিন্দী শব্দ : আপচোচ, আচমান, হুকুম, মজদুৰ, মজবুত, চমঝাদাৰ, ফৌজ, ধান্দা, জাহান, ফৰিস্তা ইত্যাদি।
- * অবিৰূত ইংৰাজী শব্দ : কলেজ, মাস্টৰ, লাইট, বেঞ্চ, ইঞ্জিন, মিলিটাৰী, ইঞ্জিনীয়াৰিং, মেডিকেল, হোটেল, চিনেমা, ট্ৰান্সফাৰ, চাৰ্কিট হাউচ, চেমিনাৰ, প্ৰেছাৰ, কেনভাছ, হাইস্কুল, ইণ্ডিয়া, ড্ৰাইভাৰ ইত্যাদি।

* আৰবী-ফাৰ্চী শব্দ : চাহাব, কোৰাণ, আল্লা, ৰচুল, গোলাম, কাগজ, চেহনাই, দোৱাত, পায়জামা, চয়তান, দৰ্জী, ৰিদবিন ইত্যাদি।

সংস্কৃতৰ সংমিশ্ৰণ, ভাষাৰ পৰিস্থিতিজনিত অথবা বহুভাষিক প্ৰয়োগ, সামূহিক - সামাজিক অভিজ্ঞতাৰ প্ৰকাশ, বৰ্ণনাৰ স্বতঃস্ফূৰ্ততা, সময় আৰু ঘটনাৰ প্ৰেক্ষাপট নিৰ্মাণ, লেখক আৰু পঢ়ুৱৈৰ ব্যক্তিত্ব আৰু অনুভৱৰ প্ৰাংসগিকতা প্ৰকাশ, উপন্যাসত বৰ্ণিত চৰিত্ৰসমূহৰ শৈক্ষিক সামাজিক, সাংস্কৃতিক পটভূমিৰ প্ৰতিফলন আৰু সৰ্বোপৰি বৰ্ণনাক বাস্তৱসন্মত কৰি তোলাৰ উদ্দেশ্যে বৰমুদৈয়ে এনেদৰে স্থানবিশেষে দেশী-বিদেশী শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। এনে প্ৰয়োগে তেওঁৰ উপন্যাসকেইখনক সৰস আৰু প্ৰাণৱন্ত কৰি তুলিছে বুলি ক'ব পাৰি।

তৎসম, অৰ্ধতৎসম, জনজাতীয়-অজনজাতীয়, ঋণকৃত শব্দ আদিৰ প্ৰয়োগৰ সমান্তৰালভাৱে উপন্যাস তিনিখনত বিস্তৃতভাৱে ব্যৱহৃত হৈছে নিভাঁজ অসমীয়া থলুৱা শব্দ। অসমীয়া ভাষাৰ একেবাৰে মূল শব্দ, যিবোৰে অসমীয়া ভাষাৰ কালিকাৰ লগতে নিজস্ব সামাজিক, সাংস্কৃতিক ঐতিহ্য-পৰম্পৰাক প্ৰতিফলিত কৰিব পাৰে, বাহিৰা কোনো ভাষাগত প্ৰভাৱে যিবোৰ শব্দক এতিয়াও প্ৰভাৱিত কৰিব পৰা নাই, তেনে অজস্ৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ তিনিওখন উপন্যাসতে সিঁচৰতি হৈ আছে। 'গজৰাজ প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব'ত এনে শব্দৰ প্ৰয়োগ সৰ্বাধিক। কম-বেছি পৰিমাণে বাকী দুখনতো আছে। থলুৱা শব্দৰ বহুল ব্যৱহাৰে উপন্যাসকেইখনত ভাষাৰ মৌলিকত্ব ৰক্ষা, সামাজিক-সাংস্কৃতিক ঐতিহ্য বহন, আঞ্চলিক জীৱনৰ প্ৰাণৱন্ত নিৰ্মাণ আৰু চৰিত্ৰ তথা পৰিৱেশৰ বৰ্ণনা আদিত বিশেষত্ব আৰোপ কৰিছে। এনে শব্দৰ কেতবোৰ উদাহৰণ- জুতি, হেবাং, হাঁচতি, পখৰুতং, জেওৰা, খাইতেল, হুউচ, ধোৱাঁচাং, পেৰা, হাইঐ বিঐ, দেহি, গেজেপনি, এথোন, পেৰা, আলধৰা, লিটিকাই, পেটু, ফাটি, মুহুদি, ফানটি, কটাই, খৰা, মলঙা, তাও, শঁতা, শিকিয়া, অজগৌ, বাৰেমতৰা, অমুৰি, ঠেৰু, কাকিনী, নঙলা, আধাখনীয়া, খতবান্ধ, খোপ, পাখৰি, চুৰিয়া, থাউকাল, মূধা, পানীপোতা, নেঘেৰি, চেঙেৰী, চেনেহী, চাইদাৰ, পেটমোচা, বৌটি, পীৰা, ঘটি, খোল, দোনা, গুড়, বাঁৰী, গোচ, ধ, পঁইতা, পতহিয়াই (গুৰি কৰি) পিয়ন চৰা, হাল, হেতা, টঙাল, চাইদিন, বগিয়াবগী ইত্যাদি।

থলুৱা অসমীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ প্ৰসংগতে লোকভাষাৰ কথাটোও আহি পৰে। লোকভাষা মানে হ'ল 'লোকৰ মুখৰ ভাষা। অৰ্থাৎ এই ভাষা হ'ল এটা স্থানীয় ভাষাৰ ৰূপ, যাক বিশেষভাৱে নগৰ সৃষ্টিৰ পূৰ্বে বৰ্তি থকা মানুহখিনিয়ে দৈনন্দিন জীৱনত ব্যৱহাৰ কৰে। এই ভাষাত কৃষ্টি-সংস্কৃতি

জড়িত হয় আৰু তাৎক্ষণিকভাৱে ই প্ৰকৃতিৰ লগত সংযোগ সাধন কৰি নিজস্ব সংস্কৃতিৰ প্ৰতিফলন ঘটাব পাৰে। পূৰ্বৰী বৰমুদৈৰ নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনৰ ভিতৰত প্ৰথমখনৰ ভাষাৰ এক উল্লেখযোগ্য উপাদান হৈছে লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ। পৃথিৱীৰ যিকোনো ভাষাৰে বিকাশৰ ৰূপ প্ৰধানত দুটাঃ এটা অলিখিত বা কথিত ভাষা আৰু আনটো লিখিত বা শিষ্ট ভাষা। মূলতঃ কথা বা উক্তিৰ মাজতে ভাষাৰ সৃষ্টি সম্ভৱ হৈছে। এই কথা বা উক্তি যেতিয়া গোষ্ঠীচেতনাৰ মাজত সীমাবদ্ধ হৈ থাকে, শিষ্ট সমাজৰ প্ৰভাৱে যেতিয়া এই ভাষাক প্ৰভাৱান্বিত কৰিব নোৱাৰে আৰু ভৌগোলিকভাৱে উপভাষাতকৈও যেতিয়া সংক্ষিপ্ত পৰিসৰত ভাষা এটা জীয়াই থাকে, তেতিয়াই তাক লোকভাষা আখ্যা দিয়া হয়। সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ গোস্বামীয়ে ভাষাবিজ্ঞানত ভাষাৰ প্ৰধান স্তৰ তিনিটা বুলি উল্লেখ কৰিছে। সেয়া হ'ল ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ আঞ্চলিক ভাষা বা লোকভাষা উপভাষা আৰু সৰ্বজনম্যান্য শিষ্টভাষা। এই শিষ্টভাষাই হ'ল লিখিত সাধুভাষাৰ স্বৰূপ। লোকভাষাই প্ৰাথমিক স্তৰ, উপভাষাৰ স্থান মধ্যস্তৰত, তাৰ পৰৱৰ্তী তথা উৰ্দ্ধতথকা তৃতীয় স্তৰৰ ভাষাই হ'ল শিষ্টভাষা।^১ লোকভাষাৰ বিচাৰত জনজীৱনত ব্যৱহৃত শব্দ ধ্বনিসজ্জা, কথোপকথনৰ শৈলী, প্ৰবাদ-প্ৰবচন, জতুৰা ঠাঁচ, আঞ্চলিক সংগীত, লোকগল্প আদি অন্তৰ্ভুক্ত হৈ থাকে। এই আটাইবোৰে গোষ্ঠীবিশেষৰ আঞ্চলিক ভাষাৰ ঐতিহ্য আৰু সাংস্কৃতিক ধাৰণাসমূহক বহন কৰে। সেইবাবেই সাহিত্যৰ সমানে লোকসংস্কৃতিৰ অধ্যয়নতো লোকভাষাৰ বিশেষ গুৰুত্ব আছে।

পূৰ্বৰী বৰমুদৈৰ নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনৰ ভিতৰত 'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব'ত লোকজীৱনৰ গভীৰ দিশসমূহ বৰ্ণিত হৈছে। গাঁৱৰ জীৱন আৰু প্ৰকৃতিৰ সংযোগ উল্লিখিত উপন্যাসখনত সৰ্বত্ৰ বিস্তৃত। গাঁৱৰ মানুহৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ ভাষা আৰু অভিব্যক্তি প্ৰকাশ কৰিবলৈ যাওঁতে বৰমুদৈয়ে স্বতঃস্ফূৰ্তভাৱেই অলেখ লোকভাষাৰ উপাদান সংযোগ কৰিছে। দুটামান উদাহৰণে এই কথা অধিক স্পষ্ট কৰিব।

* সৰু সৰু ডৰিকণা মাছকেইটা কলপাতত বান্ধি পাতত দিবৰ বাবে ৰজাৰ মাকে আছুতীয়াকৈ থ'লে। বৰ বৰ পুঠিকেইজনী ৰজাক পুৰি দিব। সৰু সৰু গৰৈচিৰিকা আৰু কাৰৈ মাছকেইটা কাচি লৈ লোণ হালধি সানি খৰিকাত দিয়া হ'ব। কালিয়েই কচুশাক এমুঠি আনি থোৱা আছে, ৰজাই এৰাবাৰীৰ পৰা কুমলীয়া ঔটেঙা গোটাচেৰেকো আনিছে। ঔটেঙা দি ৰন্ধা কচুশাকৰ আঞ্জাত পুঠিমাছ দুজনীমানো পেলাই দিব। আজি মাক-পুতেকৰ

বৰভোজেই হ'ব, বজাৰ মাকে মনতে ভাবিলে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.প্ৰ., পৃ.৫৯)

* ভগীৰথ মৌজাদাৰে গা ধুবলৈ যাবলৈ সাজু হৈছিল। পিছফালে গা ধোৱা ঠাইকণত পদুমীয়ে সলাবলৈ বুলি চুৰিয়া গামোচা, গাত ঘাঁহিবলৈ তেল, চাবোন, গৰম পানী, চেঁচা পানী, গা ধোৱা লোটা, গা ধোৱা ওখ পীৰাখন যতনাই থৈ আহিছে। গা ধুই আহি তেওঁ গোসাঁইঘৰত সোমাব, গোসাঁইঘৰৰ পৰা ওলাই জলপানমুঠি খায়েই অফিচ ঘৰ পাবগৈ। (সদ্যোক্ত, পৃ.১৫১)

* শনিবাৰৰ দিনা কলীয়াই লখীমাইৰ চুৱা ভাঙিলে। সি হাবিৰ মাজৰ পৰা বিচাৰি বিচাৰি আনিলে বেলপাত, তুলসীৰ পাত আৰু দুবৰি বন। শনিবাৰৰ দিনা ৰাতিপুৱাই সি নিজে গা পা ধুই পাতকেইটা পানী একলহত তিয়াই থ'লে। আৰু সেই পানীৰে লখীমাইক গা ধুৱালে, গা ধুৱাওতে সি মন্ত্ৰ মাতি থাকিল—

এলকা পানী বেলকা পানী

তাতে গা ধুই গোসাঁই গোসাঁনী

গোসাঁই গোসাঁনী বুলিম তোক

এচলু পানী দিয়া মোক

ৰামে দিলে পানী,

সীতা হ'ল শাস্তী

মাউতৰ নাম ৰহমত

ফান্দীৰ নাম কলীয়া

লখীমাই হাতীৰ ৰহমত মাউত,

ভগীৰথ মালিকৰ হাতীৰ চুৱা কাঁটো—

‘সেই চুৱা সাগৰলৈ যোৱা’- পানীখিনিৰ এচলু সি মুখত ল'লে আৰু লখীমাইৰ মূৰৰ পৰা নেজলৈ ফু মাৰি পানীখিনি পেলালে। (সদ্যোক্ত, পৃ.১৭৬)

* চাহৰ বাটত সোহা মাৰি সি ৰেৱতীক সুধিলে—

‘ৰেৱতী, তই দুদিনমান থাকিব নহয়?’

মাকে অৰ্থপূৰ্ণভাৱে তালৈ চালে।

‘মই কালিলৈ যামগৈ। বহুত দিন হ’ল’— তই ক’লে।

‘তই গ’লে শালৰ গামোচাকেইখনৰ কি হ’ব? শালতে পচিব দেখোন। এই বয়সত
মই শালত বহিব নোৱাৰো’

— ‘হ’ব, হ’ব। দিনত আহি মই বৈ থৈ যামহি— (সদ্যোক্ত, পৃ.১৮৪)

ওপৰৰ উদাহৰণ চাৰিটাৰ প্ৰথমটোত অসমীয়া ৰক্ষন, দ্বিতীয়টোত জাকৰজ্জা অসমীয়া পৰিয়াল
এটাৰ মুৰব্বীজনৰ প্ৰাত্যহিক জীৱন, তৃতীয়টোত লোককৃত্য আৰু চতুৰ্থটোত কথোপকথনৰ মাজেদি
অসমীয়া লোকসমাজখনৰ সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক ঐতিহ্যক স্বচ্ছভাৱে প্ৰতিফলিত কৰা হৈছে।
উপন্যাসখনৰ চৰিত্ৰসমূহ আৰু পৰিৱেশক বাস্তৱ ৰূপ প্ৰদান, কেন্দ্ৰীয় অঞ্চল বিশেষৰ ভাষিক-
সাংস্কৃতিক বিশেষত্ব, প্ৰামাণিকতা বৃদ্ধি, চৰিত্ৰসমূহৰ সামাজিক পৰিচয় প্ৰদান আৰু মানসিক অৱস্থাৰ
প্ৰকাশ আদি কেইবাটাও উদ্দেশ্য সন্মুখত ৰাখি বৰমুদৈয়ে ‘গজৰাজ প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ত লোকভাষাৰ
বিস্তৰ প্ৰয়োগ ঘটাইছে। কাহিনীৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ আৰু চৰিত্ৰসমূহৰ প্ৰামাণিকতা অৰ্জনত এই ভাষাৰীতিয়ে
ঔপন্যাসিকক বিশেষভাৱে সহায় কৰিছে। পুঠি, কাৱৈ, গৰৈচিৰিকা, এজোবোৰা, কচুশাক, চুৰিয়া,
চৈঁচা, লোটা, পীৰা, চুৰা, তিওৱা, সোহা আদি লোকজীৱনৰ পৰা তুলি অনা শব্দসমগ্ৰৰ কৌশলী
সংস্থাপনে উপন্যাসখনত আঞ্চলিক পটভূমি নিৰ্মাণ কৰাৰ উপৰিও অসমৰ লোকসমাজখনৰ কৃষ্টি,
পৰম্পৰা আৰু মূল্যবোধক বহন কৰিবলৈ; বিশেষ চৰিত্ৰক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিবলৈ আৰু অঞ্চল বিশেষৰ
প্ৰতি পাঠকৰ মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰিবলৈকো সক্ষম হৈছে। অসমৰ গ্ৰামীণ জীৱন আৰু লোক-
সংস্কৃতিৰ গভীৰ অনুৰাগী লেখিকাই লোকভাষা প্ৰয়োগৰ দ্বাৰা যে কেৱল গ্ৰাম্য সমাজখনৰ কাহিনী
আৰু চৰিত্ৰসমূহকে জীৱন্ত কৰি তুলিছে এনে নহয়, অসমীয়া ভাষাৰ ভাষিক ইতিহাসক লোকভাষাই
প্ৰদান কৰা সমৃদ্ধিকো আঁহ ফালি দেখুৱাবলৈ সক্ষম হৈছে।

কাহিনী আৰু চৰিত্ৰৰ দাবী অনুযায়ী ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ত লোকভাষাৰ সন্ধানী
প্ৰয়োগৰ বিপৰীতে ‘গৰীয়সী’ত প্ৰকাশিত তেওঁৰ আন দুখন উপন্যাস ‘এটা আলিবাটৰ ইতিকথা’
আৰু ‘পৰম পূজনীয়’ত লোকভাষাৰ স্পৰ্শ একেবাৰে নাই। ‘পৰম পূজনীয়’খন মূলত ক্ৰমাৎ প্ৰগতিৰ
বাটত আগবঢ়া পুৰুষৰ সৈতে তালত তাল মিলাই খোজ কঢ়া এগৰাকী উত্তৰাংশীল নাৰীৰ মনস্তত্ত্বক
কেন্দ্ৰ কৰি ৰচিত হৈছে। ‘এটা আলিবাটৰ ইতিকথা’ত ভাৰত-চীন যুদ্ধৰ সমান্তৰালভাৱে আমেৰিকাৰ

দ্বাৰা চীন দেশক উৎখাত কৰিবলৈ চলোৱা নিৰন্তৰ প্ৰয়াসৰ বৰ্ণনা আছে। দুয়োখন উপন্যাসৰ ভাষাশৈলী প্ৰায় সমধৰ্মী আৰু ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ৰ বিপৰীত মেৰুত অৱস্থিত। ‘পৰম পূজনীয়’ত প্ৰয়োগ কৰা ভাষা উপন্যাসখনৰ মূল চৰিত্ৰ অদিতিৰ মানসিক অৱস্থা, চিন্তা আৰু অনুভৱৰ প্ৰকাশ তথা বিশ্লেষণকল্পে বিশেষ শৈলীত নিৰ্মাণ কৰা হৈছে। অদিতি বিবাহিতা, এগৰাকী সুখী পত্নী, সাদৰী মাতৃ। তাৰ পিছতো অন্য পুৰুষ এজনৰ প্ৰতি তেওঁ আকৰ্ষিত হয়, তেওঁৰ সৈতে মিলনৰ বাসনাত উদগ্ৰীৱ হয়। অথচ তাই জানে, এয়া পাপ। অদিতিৰ মনৰ ভিতৰত সোমাই থকা অনুভূতিৰ গভীৰতা অথচ উচিত-অনুচিতৰ দ্বন্দ্বক স্বচ্ছভাৱে প্ৰদৰ্শন কৰিবলৈ ঔপন্যাসিকে একপ্ৰকাৰৰ মনস্তাত্ত্বিক ভাষাশৈলী ব্যৱহাৰ কৰিছে। এটা উদাহৰণ-

তাই পূৰ্ণেন্দুৰ শৰীৰটো দেখিছে — কেৱল শৰীৰটো। শৰীৰ জানো এক নিচা ? সুৰাপানৰ নিচাৰ দৰে এক নিচা ? অথবা তাই জানো নিচাগ্ৰস্ত ? তাই কিয় চাইছে পূৰ্ণেন্দুৰ শৰীৰলৈ ? তাই আকৌ ভাবিছে নেকি, বহুত দিনৰ আগৰ মোহময়ী নিশা ঘটা ঘটনা এটাত তাই অৱলীলাক্ৰমে লগ পোৱাৰ দৰে আজিও ঠিক তেনেধৰণৰ অনুৰূপ এক ঘটনা তাই লগ পাই যাওক, সম্পূৰ্ণ অৱলীলাক্ৰমেই। সেই সময়ত এটা পৰিৱেশ সৃষ্টি হৈছিল— আজি হৈছে নে সেই পৰিৱেশ সৃষ্টি ? নে তাই আজি অবিনাশ ঘৰত নথকাৰ সুযোগহে গ্ৰহণ কৰিব খুজিছে ? মই ইমান অস্থিৰ হৈ পৰিছোঁ কিয় ? মই বাৰু অসুস্থ নেকি ? মানুহজনৰ চছমাৰ আইনাত মোৰ চকুদুটা প্ৰতিফলিত হৈছে। ইমান জ্বলিছে কিয় চকু দুটা মোৰ ? কাৰ চকু — কাৰ চকু জ্বলে অন্ধকাৰত ? মেকুৰীৰ চকু, বাঘৰ চকু, ফেঁচাৰ চকু, বাং কুকুৰৰ চকু। অন্ধকাৰত জ্বলে চিকাৰীৰ চকু। মই কোন ? মই কোন ? কিয় হাত দিছোঁ মই তেখেতৰ শৰীৰত ? কিয় তেখেতক আকৰ্ষণ কৰিছোঁ মোৰ ওচৰলৈ ? কিয় অনাভৱণ কৰিব খুজিছোঁ মোৰ শৰীৰটোক ? কিয় মই কৈছোঁ — ছাৰ মই বৰ ধুনীয়া। মই মিছা কথা কোৱা নাই। মোৰ শৰীৰৰ জোনাক আপোনাৰ বাবে। আপুনি এবাৰ পৰীক্ষা কৰি চাওক।’ লালসা — লালসা — লালসা—। ঠিকেই ঠিকেই এয়াই লালসা। এয়া প্ৰেম নহয়। প্ৰেম এনেকুৱা হ’ব নোৱাৰে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। প.পূ। পৃ.গ্ৰ., পৃ.১২৮)

লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ প্ৰসংগত উপন্যাসখনত অলেখ এনে শব্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হৈছে যিবোৰে নিৰহ-নিপানীকৈ মুহূৰ্ততে অসমৰ লোক সমাজখনক আনি পঢ়ুৱৈৰ সন্মুখত উপস্থাপন কৰিব পাৰে। তেনে কেতবোৰ শব্দৰ উদাহৰণ হ'ল—

- * **নাম আৰু পদবীসূচক শব্দ** : ভদ্ৰেশ্বৰ, ভগীৰথ, ফজৰত, ৰেৱতী, হেবাং, প্ৰেমধৰ, ৰজা, গণেশ, বৰসোণ, পদুমী, চেনিৰাম, ৰজাৰ মাক (অসমৰ লোকসমাজত নাৰীক গৃহস্থৰ ঘৈণীয়েক অৰ্থাৎ অমুকৰ ঘৈণীয়েক' অথবা সন্তানৰ মাক অৰ্থাৎ 'অমুকৰ মাক' বুলি সম্বোধন কৰাৰ ৰীতি অতীজৰে পৰা চলি আহিছে।) লাহৰী, ৰহমত, কলীয়া, ৰামধন, মৌজাদাৰ, ফান্দী, মাষ্টৰ, বেজ, ঘাচী, লগুৱা, ৰাফনী, হালোৱা ইত্যাদি।
- * **জীৱ-জন্তু, চৰাই-চিৰিকতিবাচক শব্দ** : হাতী, কুকুৰ, ফেঁউৰা, বলদ, গুই, বাঘ, পহু, জোনাকী পৰুৱা, কুলি, হেটুলুকা, শিশু, বনবৰা (বনগাহৰি), পাৰ, কুলি, শ'ল, পুঠি, গৰৈ ইত্যাদি।
- * **কাপোৰ-কানি, আ-অলংকাৰ বিষয়ক শব্দ** : চুৰিয়া, মেখেলা, পাগ, আশী সূতাৰ চেলেং, আচু সূতাৰ গামোচা, কেচ বহা ৰিহা, পোৱালমণি, জেঠীলেজীয়া আঙঠি, সচৰুৱা খাৰু ইত্যাদি।
- * **ফল-ফুল, বৃক্ষ, শস্যবাচক শব্দ** : গুৱাপান, তামোল, গান্ধ পাণ, শিলিখা, তুলসী, আম, মলাধপাত, বহত, কপূৰ, আঁহত, লাটুমণি, থেকেৰা, কঠাল, সোন্দাকল, কেতেকী, এৰা, নাহৰ, কণবিলাহী, বনশাক, মেৰমৰী লতা, টিকনি জবা, চালকুঁৱৰী, ধপাত, আছধান, মধুৰীয়াম, বিহলঙণি, জালুক, ভেটাইতিতা ইত্যাদি।
- * **বস্তুবাচক শব্দ** : ডাবকটাৰী, টেমী, খুন্দনা, পখৰুতং, মাৰি, হাঁচতি, মেঠল লাইট, বানবাটি, পেৰা, খামাৰি, কাঠী (পিৰালি), কামসেন্দুৰ, উধান, চতাল, ভস্মধূলা, শলাবন্তি, বুৰুলি, মধুনা, পটুৱা, টঙী, গুড়গুড়ি, নলিচা, চিপিয়া ইত্যাদি।
- * **খাদ্যবাচক শব্দ** : কোমল চাউল, চিৰা, দৈ, লালিগুড় বেতগজ, পানীপিঠা, ফিকাচাহ, চৰী, মচুৰ দাইল পিটিকা, খাৰ, কাছঁদী, খৰিছা ইত্যাদি।
- * **বিশেষণ শব্দ** : দোৱাচলীয়া (ডিঙি বহল আৰু কপাল পূৰ্ঠ), চিলাচলীয়া (চিকুণ),

ডেগডেগীয়া কটাহী (কাঁইটযুক্ত), আষ্টে-পৃষ্টে (লাহে-ধীৰে), চিকণ (পৰিষ্কাৰ), জলকা
লগা (স্কন্ধ হোৱা), ঠেৰুছিগা, বাৰু (ভাল), শালিকীজুটীয়া, লেকেচকেচ, কঠালগুটীয়া
নিগনি, গুইনেজীয়া পৰ্বত ইত্যাদি।

* **শৰীৰৰ অংগবাচক শব্দ** : ফেৰা, চুলি, ঘাঁড়, মাথা, গাঠি, ভৰি, কেএগ আঙুলি, চেলাউৰি,
কপাল, চকু ইত্যাদি।

‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ত লোকশব্দৰ প্ৰয়োগ দেখিলে তবধ মানিব লাগিব। সামূহিক
জীৱন-যাপন আৰু সংস্কৃতিৰ থুলৰ পৰা উদ্ভূত এই শব্দসমূহৰ প্ৰয়োগে যে কেৱল খাটি অসমীয়া
সমাজখনত ব্যৱহৃত অথচ ক্ৰমাৎ হেৰাই যাবলৈ ধৰা শব্দবোৰকে সংৰক্ষণ কৰিছে এনে নহয়, অসমৰ
আঞ্চলিক বিশেষত্বক প্ৰতিভাতকৰি পাঠকৰ মন সংযোগ বঢ়াই উপন্যাসখনৰ ভাষাৰ প্ৰকাশিকা শক্তিকো
সমৃদ্ধ কৰিছে। বৰ্তমান সময়ত বহুতো পাঠকে হয়তো এনে কিছুমান শব্দ শুনাই নাই যিবোৰ বৰমুদৈয়ে
তেওঁৰ উপন্যাসত ব্যৱহাৰ কৰিছে। আমাৰ বোধগম্যতাই ঢুকি পোৱা কিছু শব্দৰ অৰ্থ আমি বন্ধনীৰ
ভিতৰত (দোৱাচলীয়া, ডেগডেগীয়া আদি) উল্লেখ কৰিছোঁ। উপন্যাসখনত সন্নিৱিষ্ট এনেধৰণৰ অজস্ৰ
শব্দক অভিধানৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰি সংৰক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰা উচিত। লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ প্ৰসংগতে ধ্বনিসজ্জাৰ
কথাও আহি পৰে। ‘গজৰাজ প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ৰ ধ্বনিসজ্জা প্ৰাকৃতিক আৰু মসৃণ। স্বাভাৱিক উচ্চাৰণ,
ছন্দমিল, স্থানীয় শব্দ আৰু ধ্বনিৰ সংযোগ, পদৰ পুনৰাবৃত্তি, উচ্চাৰণৰ লঘুতা, প্ৰাকৃতিক শব্দৰ অনুকৰণ
আদিৰ দ্বাৰা উপন্যাসখনৰ ধ্বনিসজ্জা নিৰ্মাণ কৰা হৈছে। এটা উদাহৰণ :

জেঠ মাহৰ পকা বেলৰ দৰে বেলিটোৰ জলমলনি বেৰৰ জলঙাৰে আহি চকুত
পৰাতহে ৰজাৰ মাকে সাৰ পালে। চোতালত শালিকা চৰাই কেইটামানে
চেকচেকাই কাজিয়া কৰিছে। ঘৰচিৰিকা চৰাইবোৰে চিকচিকাই আছে। ওৰে
ৰাতি দি থকা নেকনেকীয়া বৰষুণজাক এতিয়া নাই। তথাপি পানীপোত্ৰত
টুপটুপ শব্দ একোটা শুনিবলৈ পোৱা গৈছে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। *গ.প্ৰে.আ.ব.*। পৃ.গ্ৰ., পৃ.৪৯)

ওপৰৰ উদাহৰণত প্ৰাকৃতিক শব্দৰ অনুকৰণত সৃষ্ট চেকচেকাই, চিকচিকাই, নেকনেকীয়া,
টুপটুপ আদি ধ্বনিৰ সজ্জা আৰু ছন্দই উপন্যাসখনৰ ভাষাত গভীৰতা বৃদ্ধি কৰিছে। অনুৰূপভাৱে
নিম্নোক্ত উদাহৰণত প্ৰাপ্ত কথোপকথনছোৱালৈ লক্ষ্য কৰা যাওক।

বজাৰ মাকে ঘূৰি চালে। চেনিৰাম।

- ঃ চেনি নে? হাল মেলিলি হ'ব পায়?
- ঃ তহঁতৰ দলনি পথাৰৰ মাটিত গোচ ল'লি নেকি?
- ঃ নাই খুৰী।
- ঃ আওঁ, মাৰ বাপেৰ সৈতে তিনিটা হালোৱা তিনিজনী ৰোৱনী। এতিয়ালৈকে গোচ লোৱাই নাই নে?
- ঃ নক'বি আৰু। কথা ঢেৰ, কৈ থাকিলে মহাভাৰত হ'ব। তামোল এখন দে। মই যাওঁ, আলি পাব কাটিবলৈ আছে।
- ঃ হয়নে? হো তামোল খা। চেনিৰাম গ'লগৈ, বজাই হাল থৈ জলপান খাবলৈ বহিল।
কোতকোত কৰে সি এবাটি পানী খাই ল'লে। (সদ্যোক্ত, পৃ.৫৩)

ওপৰৰ উদাহৰণত বজাৰ মাক আৰু চেনিৰামৰ কথোপকথনত ব্যৱহৃত ছন্দ, লয় আৰু শব্দৰ সংগতিয়ে অপূৰ্ব ধ্বনিসজ্জাৰ সৃষ্টি কৰিছে। 'মহাভাৰত'ৰ আলংকাৰিক উল্লেখ মাত্ৰ এটা শব্দতে 'কৈ থাকিলে যে কথাবোৰ বহুত দীঘল হৈ পৰিবগৈ' সেই সমস্ত কথা ব্যক্ত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। আঞ্চলিক শব্দৰ ব্যৱহাৰেও উদাহৰণটোৰ ধ্বনিসজ্জাক প্ৰাণৱন্ত কৰি তুলিছে।

লোকভাষাৰ অন্তৰ্গত প্ৰবাদ-প্ৰবচন, জতুৱা ঠাঁচ, আঞ্চলিক সংগীত, মন্ত্ৰ, কলা আদিৰ বিস্তৃত প্ৰয়োগো 'গজৰাজ প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব'ৰ ভাষাত দেখা যায়। কেতবোৰ উদাহৰণ-

প্ৰবাদ-প্ৰবচন :

- চৰুক সুধি চাউল বহুওৱা (সদ্যোক্ত, পৃ.২২)
- বলিয়া হাতীৰ সঁজাত নাই (সদ্যোক্ত, পৃ.২৩)
- ৰাইজে নখ জোকাৰিলে নৈ বয় (সদ্যোক্ত, পৃ.২৫)
- ফিৰিঙতিৰ পৰা খাণ্ডৰ দাহ হোৱা (সদ্যোক্ত, পৃ.২৬৬)
- শিমলু কি চন্দন হয়, পৰ কি আপোন হয় (সদ্যোক্ত, পৃ.৬৯)
- মূৰত ল'লে ওকণিয়ে খায়, মাটিত থ'লে পৰজ্জাই পায় (সদ্যোক্ত, পৃ.১১৯)
- যেন কুকুৰ তেনে টাঙোন (সদ্যোক্ত, পৃ.১২১)

জতুৱা ঠাঁচ :

নাকনি কাননি, ঐদেহে বৈদেহে, জুঁৰ পৰা, কানিমুনি, চুৰাচেলেকা, কটাৰ পো, হাউচ উঠা
(উৎসাহ পোৱা), ওভতগোৰে নচা, অজগৌ (অকৰা), অহৌবলিয়া, ঘৰ হোৱা, গেজেপনি মাৰ,
ভাত-ঘুমটি, বাৰেভচহ, ভকত ভুঞ্জোৱা (ভকতক খোওৱা), ঠেৰুছিগা, নোম-নেগুৰ নোহোৱা,
ঠেও দি ধৰা, আখৈ ফুটা, গৌৰীদান দিয়া (কন্যাদান কৰা) ইত্যাদি।

লোকসংগীত :

- * আল্লা আল্লা বলৰে ভাই হয় আল্লা ৰচুল
কোন মহলৰ হাতীৰে ভাই হয় আল্লা ৰচুল
ধাৰিকাটি মহলৰ হাতীৰে ভাই হয় আল্লা ৰচুল (সদ্যোক্ত, পৃ.১৮৫)
- * চতালাত যাই মাৰিলু খুঁটি
চাহ, পিঠা নেদা মানে নাযাওঁ উঠি
ধীৰে ধীৰে আস্তে আস্তে
আগেত যা।
উধান পাতি বহালু চৰু
চাউল নেদলে ৰাঙ্কিবা নৰু
ধীৰে ধীৰে আগেত যা।
তালিৰ চালত উঠিল পুই
উধানৰ তলত দিলাক জুই
ভাত সিজি হ'ল পানী
শহৰৰ জীয়াকক আন টানি— (সদ্যোক্ত, পৃ.১৭৩)
- * আমাৰ বাৰী, তোমাৰ বাৰী
মধ্যে হীৰাৰ নদী
হাতী ধৰিয়া কৰব পাৰ
জলে ডুবা নাৰী (সদ্যোক্ত, পৃ.১৭১)
- * উলুং গুলুং চুলুং দানি
তোমাৰ হুকুমে গুৰুৰ নাম লৈলো আমি

য'ৰে দস্তাল, গুণ্ডা-গুণ্ডী ততেই থাক

মোৰ হাক গুৰুৰ ডাক যদি বাক্য লৰচৰ কৰ

ব্ৰহ্মচক্ৰত পৰি মৰ।

(সদ্যোক্ত, পৃ.১৪৫)

* আচমান বিচমান তিলচিত

বিদবিন বচুল উজ্জ্বাহ

নিশ্চিত গুৰুৰ ডাক মান্তি হৈ পৰ,

মোৰ হাক, গুৰুৰ ডাক যদি বাক্য লৰচৰ কৰ,

ব্ৰহ্মচক্ৰত পৰি মৰ।

(সদ্যোক্ত, পৃ.১৭১)

* ইলাচি বিলাচি ভোগ বিলাচি

এই সেৱাজি তুমি কৰা গিয়াচি।

(সদ্যোক্ত, পৃ.১৭৭)

লোকসাধুঃ

নামঘৰীয়ানীয়ে সাধু কথা কৈছে। বজাৰ মাক গৈ চেনিৰামৰ মাকৰ ওচৰতে
বহিল। 'ছোৱালীজনী এজনী হৰিণা হ'ল। ৰাজকোঁৱৰে হৰিণাজনী খেদি গৈ
ধৰোঁ ধৰোঁ হওঁতেই হৰিণাজনী এপাহ দীপ লিপ ফুল হ'ল আৰু বতাহত হালিবলৈ
ধৰিলে। নামঘৰীয়ানীয়ে সাধু ক'লে বৰ ধুনীয়াকৈ কয়। শুনিলে শুনি থাকিব
পাৰি। সাধুকথাৰ বাদেও ৰামায়ণ, মহাভাৰত, কীৰ্তন-দশমৰ কথাবোৰ তেওঁৰ
জিভাৰ আগত। নামঘৰৰ তেওঁ ঘাই নামতী। বৰবিয়া, নোৱাই তোলনি বিয়াও
অকলেই নাম গাই চলাই নিব পাৰে। সেয়েহে নামঘৰীয়ানীক মূল বক্তা কৰি
লৈ বৰষুণ বাদলৰ দিনত এনেকৈ সাধুকথাৰ মেল এখন মাজে মাজে বহে।
সাধুকথা চলি থাকিল। ৰাজকোঁৱৰ ৰোহৰত সোমাল। তাক বোলে পুখুৰীৰ
ভেকুলীজনীক বিয়া কৰাবলৈ লাগে। ৰজাঘৰতহলস্থল লাগিল। মহাৰাণীৰ মূৰ
আচান্দ্রাই কৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ ভাত ৰান্ধি আছিল। ৰান্ধনিশালতে মহাৰাণী
বাগৰি পৰিল। ৰজা ঘৰ কাঁহ পৰি জীণ গ'ল। কম কথানে? ৰজাৰ একেটি মাত্ৰ
পো। মূৰত ল'লে ওকণিয়ে খায়, মাটিত থ'লে পৰুৱাই খায়। হয়নে? দেহি ঐ!
কোন সতেনো ৰজাই ভেকুলীজনীৰ স'তে ঢোলে-দগৰে একেটি পোৰ বিয়া

পাতি দিব। সাধুকথাৰ মাজে মাজে টীকা-টিপ্পনীও চলি থাকে। বৰষুণৰ বতৰ
সাধুকথা শুনাৰে বতৰ। বাহিৰত হুৰুহুৰাই পৰি থকা বৰষুণজাকেও কিজানি
সাধুকথাকে শুনি আছে। (সদ্যোক্ত, পৃ.১১৯)

আধুনিক উপন্যাস এখনৰ পাতত লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ জটিল নহ'লেও কিন্তু লোকগীত,
মন্ত্ৰ, সাধুকথা আদি সাংস্কৃতিক সমলসমূহ সাৰলীলভাৱে সংযোজন কৰাতো ইমান উজু কথাও
নহয়। এইবোৰ উপাদান চিধাচিধিকৈ আনি উপন্যাসৰ পৃষ্ঠাত বহুৱাই দিলে সাংস্কৃতিভাৱে উপন্যাসখন
মেদবহুল হ'ব। কিন্তু ভাষা আৰু প্ৰকাশভংগীয়ে নান্দনিকতা হেৰুৱাই উপন্যাসৰ মৰ্যাদা লাঘৱ
কৰিব। চৰিত্ৰৰ গভীৰতা বৃদ্ধি আৰু সাংস্কৃতিক পৰিচয় সংৰক্ষণৰ হেতু বহু সাহিত্যিকে লোকভাষিক
উপাদান সাহিত্যকৰ্মত সংযোজন কৰে যদিও সকলো সময়তে সেয়া পাগত নুঠে। 'গজৰাজ, প্ৰেম
আৰু বন্দীত্ব'ত কিন্তু এই সীমাবদ্ধতা দেখা নাযায়। বৰ্ণনা আৰু কথোপকথনৰ মাধ্যমত
কৌশলগতভাৱে ভাষাৰ প্ৰাকৃতিক প্ৰাণশক্তিক বচাই ৰাখিও লোকভাষাৰ জৰিয়তে উপন্যাসিকাই
সাধাৰণ ভাষাতকৈ উচ্চস্তৰত 'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব'ক আসীন কৰাইছে আৰু সাহিত্যিক
শৈলীৰ বৈচিত্ৰ্যও অব্যাহত ৰাখিছে। নিঃসন্দেহে এয়া বৰমুদৈৰ ভাষা প্ৰয়োগৰ কৌশল আৰু এই
কৌশল আকৰ্ষণীয় তথা চমকলগা।

পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ উপন্যাসত অসমীয়া ভাষাৰ শব্দভাণ্ডাৰত উৎস অনুযায়ী সন্নিবিষ্ট বিভিন্ন
শব্দৰ প্ৰয়োগ সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰাৰ পিছত এতিয়া আমি তেওঁৰ উপন্যাস তিনিখনত ব্যাকৰণগতভাৱে
প্ৰাপ্ত শব্দ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিম। গঠনৰ ভিত্তিত শব্দক প্ৰধানতঃ দুটা ভাগত ভগাব পাৰি :
মৌলিক বা স্বয়ংসিদ্ধ শব্দ (simple word or root words) আৰু সাধিত বা যৌগিক শব্দ
(devided বা compound word) শব্দ।^২ বৰমুদৈৰ উপন্যাসত্ৰয়ত উভয়প্ৰকাৰ শব্দৰ ব্যৱহাৰ
দেখা গৈছে। কেতবোৰ উদাহৰণঃ

- * **মৌলিক শব্দ** : অৰ্থপূৰ্ণভাৱে খণ্ডিত কৰিব নোৱাৰা শব্দবোৰেই হ'ল মৌলিক শব্দ।
মৌলিক শব্দই স্বাধীনভাৱে অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিব পাৰে।^৩ ইতিপূৰ্বে আলোচনা কৰি অহা
তৎসম, অৰ্ধতৎসম, দেশী-বিদেশী আদি শব্দসমূহ, যিসমূহে স্বতন্ত্ৰভাৱে অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ
সক্ষম, সেইসমূহ শব্দই হৈছে বৰমুদৈৰ উপন্যাসত ব্যৱহৃত মৌলিক শব্দৰো উদাহৰণ।
- * **সাধিত শব্দ** : মৌলিক শব্দৰ আধাৰত নতুনকৈ গঠন বা সাধন কৰি লোৱা শব্দবোৰ

হৈছে সাধিত শব্দ।^৪ বৰমুদৈৰ উপন্যাস তিনিখনত সাধিত শব্দৰ অজস্ৰ উদাহৰণ পোৱা যায়। তলত সাধিত শব্দৰ শাখা অনুযায়ী উপন্যাসকেইখনত প্ৰাপ্ত শব্দসমূহৰ কিছু উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ'ল-

* **প্ৰত্যয় নিষ্পন্ন সাধিত শব্দ :** উপন্যাসত্ৰয়ত উপসৰ্গ, কৃৎ প্ৰত্যয় আৰু তদ্ধিত প্ৰত্যয়ৰ যোগত সাধিত ভালেমান শব্দ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হৈছে। কেতবোৰ উদাহৰণঃ

পূৰ্ব সৰ্গ বা উপসৰ্গৰ যোগত সাধিত শব্দ :

পৰাজিত, বিৰাগ, অনাচাকৰিয়াল, আদিগন্ত, প্ৰতিদিনেই, প্ৰণাম, বেদখল, অৰাটে, আওমৰণ, অপমান, সুস্বাগতম, স্বজাতি ইত্যাদি।

কৃৎ প্ৰত্যয়ৰ যোগত সাধিত শব্দ :

ৰাফ্ফনি, বাচনি, কৰোঁতে, খাওঁতে, শিকনি, খাৰন, শোৱন, লাগতিয়াল, আধৰুৱা, গণক, লওঁতে, ধৰিলে, সাঁচতীয়া, জিৰণি ইত্যাদি।

তদ্ধিত প্ৰত্যয়ৰ যোগত সাধিত শব্দ :

লগৰীয়া, খেয়ালী, গাঁৱলীয়া, মণিপুৰীয়া, পাতলীয়া, মতলীয়া, বনৰীয়া, বননি, ধাননি, ফুলনি, বগুৱা, ঘৰুৱা ইত্যাদি।

যুৰীয়া শব্দৰ বহুল মাত্ৰাত প্ৰয়োগ উপন্যাসত্ৰয়ত পোৱা যায়। “যুৰীয়া শব্দ সাধাৰণতে চাৰিধৰণে গঠিত হয়— (১) একেটা শব্দকে দুই বা ততোধিকবাৰ ব্যৱহাৰ কৰি—যেনে, ঘৰে-ঘৰে, মুখে-মুখে ২) শব্দৰ লগত একে অৰ্থবাচক আন শব্দ এটি সংযোগ কৰি—যেনে, বন্ধা-বঢ়া, হাট-বজাৰ ইত্যাদি ৩) এটি শব্দৰ লগত অন্যৰ্থ বা অনিৰ্দিষ্টতাৰ বাচক দ্বিতীয় শব্দ এটি সংযোগ কৰি— যেনে, ঔষধ-পাতি, বিচনাপাটী, কান্দি-কাটি, আপদ-বিপদ, ভাবনা-চিন্তা, ধাৰ-ধুপাল, কাজিয়া-পেচাল ইত্যাদি। ৪) অনুকাৰ আৰু অনুৰূপ শব্দৰ সংযোগত যেনে - টুক-টুক, টন-টন, কাঁহী-বাটি, ভাত-চাত, ধাৰ-ধুৰ ইত্যাদি।”^৫ উপন্যাস তিনিখনত প্ৰাপ্ত এনে শব্দৰ উদাহৰণ :

দ্বিৰুক্তিবাচক শব্দ :

মাজে মাজে, বাৰে বাৰে, মুহূৰ্তে মুহূৰ্তে, উপৰি উপৰি, সৰু সৰু, মোহাৰি মোহাৰি, গধুৰ গধুৰ, ওঁঠে-ওঁঠে, অকণি অকণি, কঁপা কঁপা, লেঙেৰাই লেঙেৰাই, তিলে তিলে, জাৰ জাৰ, পাছে পাছে, উৰুঙা-উৰুঙা, দোষী দোষী, উমানে উমানে, আলেঙে আলেঙে, বিড়ি বিড়ি, পতহিয়াই

পতহিয়াই, থলৰ-থলৰ, ঝিগিকি ঝিগিকি, জুমে জুমে, থাকোঁতে থাকোঁতে, উমানে উমানে, এপাল এপাল, বিন্দু বিন্দু, খুঁটিয়াই-খুঁটিয়াই, দঢ়াই দঢ়াই, উফৰি উফৰি ইত্যাদি।

সমার্থবাচক শব্দ :

দায়-জগৰ, মৰম-স্নেহ, মৰম-আদৰ, বাট-পথ, জাবৰ-জোথৰ, ধূলি-মাকতি, চাফ-চিকুণ, কথা-বতৰা, টকা-পইচা, গাড়ী-মটৰ, ক্ষয়-খতি, গহীন-গস্তীৰ, খোচা-বিছা, চল-বুদ্ধি, ক্লান্ত-শ্রান্ত, চলন-ফুৰন, চুটি-চাপৰ ইত্যাদি।

অনুৰূপ শব্দ :

ফোঁপাই-জোপাই, অঁত-তঁত, তৰ্জন-গৰ্জন, হাটৰুৱা-বাটৰুৱা, ওখ-পাখ, অঙহী-বঙহী, ইফাল-সিফাল, উদুলি-মুদুলি, অকাই-পকাই, গা-পা, লঙ-ভঙ, লুতুৰি-পুতুৰি, উখা-মুখা, অলিয়া-বলিয়া, অহুকাণে-পহুকাণে, তলং-ভটং, লাচনি-পাচনি, যোৱা-খোৱা, থেৰো-গেৰো, হেৰ-ফেৰ, সাতুৰি-নাদুৰি, ছেদেলি-ভেদেলি, পহু-চহু, গায়ে-পায়ে, আউল-বাউল, আলম-বিলম, ইঘৰে-সিঘৰে, বাটে-ঘাটে, চিল-মিল, লালিত-পালিত, হাতে-পাতে, মনে-প্ৰাণে, সোলোক-ঢোলোক, ইলুটি-সিলুটি ইত্যাদি।

বিপৰীত অৰ্থবাচক শব্দ :

ল'ৰা-ছোৱালী, তল-ওপৰ, বাৰিষাই-খৰালিয়ে, আই-বোপায়ে, মাৰ-বাপেৰে, ওলাই-সোমাই, দিনে-নিশাই, বাপেক-মাকে, অহা-যোৱা, ককায়েক-নবৌৱেক, ইফাল-সিফাল, বাহিৰে-ভিতৰে, আকাশ-পাতাল, খাল-বাম, উঠা-বহা, বিশ্বাস-অবিশ্বাস, নিয়ম-অনিয়ম, আহ-যাহ, দুখ-সুখ, দিবা-নিশি, ভাই-ভনী, তৰৈ-আমৈ, ব'দে-বৰষুণে, জাৰে-জহে, দেনা-পাওনা, হৰ্ষ-বিষাদ, সপোনে-দিঠকে, আহোঁতে-যাওঁতে, সোঁৱে-বাঁৱে, অগা-ডেৱা, প্ৰেমিক-প্ৰেমিকা ইত্যাদি।

উপন্যাস তিনিখনত ব্যৱহাৰ কৰা এনে যুৰীয়া শব্দই ধ্বনি মাধুৰ্যৰ সৃষ্টি কৰাৰ লগতে বৰ্ণনীয় প্ৰসংগক আকৰ্ষণীয় কৰি তোলাত ভূমিকা লৈছে। ইয়াৰ উপৰিও ভালেমান অনুকাৰ শব্দৰো প্ৰয়োগ উপন্যাস তিনিখনৰ ভাষাত প্ৰাপ্ত। কিছুসংখ্যক উদাহৰণ :

চেৰেং চেৰেং, খট খট, টিপ টিপ, থপথপ, গদ গদ, টোৰটোৰ, চেং চেং, কেৰকেৰণি, জিৰ জিৰ, বক বককৈ, সিৰসিৰাই, চটপ চটপকৈ, কণ কণকৈ, ট-টকৈ, ভৰ ভৰ, ধপ ধপ, চিৰিং চিৰিং, গুণ গুণ, চেকচেকাই, জৰজৰ জৰজৰ,

টন টন, কুই কুই, থুক থুক, টপ টপ, ঢেক ঢেক, গম গম, জিৰি জিৰি ইত্যাদি।

লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ দ্বাৰা ৰচিত আৰু ‘গৰীয়সী’ত প্ৰকাশিত অন্য দুখন উপন্যাস ক্ৰমে ‘পৰম পূজনীয়’ আৰু ‘এটা আলিবাটৰ ইতিকথা’ত দেখা নাযায়। ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ আৰু ‘এটা আলিবাটৰ ইতিকথা’ উপন্যাস দুখনত স্থানবিশেষে গালি-শপনিবাচক শব্দৰ ব্যৱহাৰো কৰা দেখা গৈছে। যেনে- মাউৰতমৰা, চুৱা চেলেকাৰ সঁচ, কটা নিধক, গোলামৰ সঁচ, জহনীত যোৱা, মতাজাং, হাইজাত যোৱা, মৰতী, শগুণে খোৱা, জুই লাগা, ধমনা, পাতকী ইত্যাদি। বিভিন্ন পৰিৱেশ, পৰিস্থিতিৰ লগতে চৰিত্ৰসমূহৰ ভাবাবেগ প্ৰতিফলনত এনে শব্দসমূহে বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। বৰমুদৈৰ উপন্যাস তিনিখনত পৰিলক্ষিত হোৱা শব্দসম্ভাৰ আৰু ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ত ব্যাপ্ত লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ, প্ৰয়োগশৈলী আৰু প্ৰয়োগৰ কাৰণসমূহ অধ্যয়নৰ অন্ততঃ আমি নিৰ্বাচিত উপন্যাসকেইখনত প্ৰাপ্ত বাক্য, অলংকাৰ, বাগধাৰা, প্ৰকাশভংগী, লেখতাত্ত্বিক প্ৰসংগ প্ৰভৃতি অন্যান্য দিশসমূহ পৰ্যায়ক্ৰমে আলোচনা কৰিম।

বাক্যৰীতি :

বাক্যই হৈছে ভাষা এটাৰ চানেকী। বাগিন্দ্ৰিয়ৰ পৰা উচ্চাৰিত ভাষাৰ সবাতোকৈ ক্ষুদ্ৰতম উপাদান ধ্বনিৰ অৰ্থবহ সংযোগত শব্দৰ সৃষ্টি হয়। বিভিন্ন ক্ৰমত যেতিয়া অৰ্থপূৰ্ণভাৱে এই শব্দবোৰ সজোৱা হয় আৰু সজ্জিত শব্দসমূহে যেতিয়া কওঁতাৰ মনৰ ভাব শুদ্ধ আৰু স্বচ্ছকৈ পাঠক বা শ্ৰোতাৰ কাষলৈ বহন কৰে তেতিয়াই তাক বাক্যৰ মৰ্যাদা দিয়া হয়। বাক্য অবিহনে কেৱল ধ্বনি, ৰূপ বা শব্দৰে হয়তো মানুহে মনৰ ভাবৰ দুই-এটুকুৰা অংশ প্ৰকাশ কৰিব পাৰে, কিন্তু মানুহৰ মনৰ সম্পূৰ্ণ ভাব কেৱল বাক্যৰ জৰিয়তেহে এজনৰ পৰা আনজনলৈ সংক্ৰমিত হয়। সেইবাবেই ভাষাৰ অধ্যয়নত বাক্যই বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে।

উপন্যাস ৰচনাত উপন্যাসিকে বাক্যগত দিশতবিশেষভাৱে গুৰুত্ব দিয়া দৰকাৰ। উপন্যাসৰ পৃষ্ঠাত বাক্য সৃষ্টি অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়। ভাষাতত্ত্বৰ নীতি অনুসৰি উপন্যাসৰ ভাষাত প্ৰাপ্ত বাক্যই ব্যাকৰণগত নীতি-নিৰ্দেশনাকতো অনুসৰণ কৰিবই লাগিব, আকৌ সাহিত্যৰ নান্দনিকতা ৰক্ষাৰ হেতু বাক্যৰ শৈলী আৰু অভিব্যক্তি প্ৰকাশতো গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিব লাগিব। সুস্পষ্ট বাক্যইহে উপন্যাসত কাহিনীৰ গভীৰতাক পাঠকৰ অনুভৱৰ লগত সংযোগ কৰাৰ ক্ষমতা বহন

কৰে। বাক্যসমূহ অকল সুস্পষ্ট হ'লেই নহ'ব, পাঠকৰ অন্তৰত অনুভূতি জগাব পৰাকৈ মনোমুগ্ধকৰো হ'ব লাগিব। কৌশলী ঔপন্যাসিকে বাক্যৰ দৈৰ্ঘ্য আৰু গঠনক সন্তোষিত (balanced) ভাৱে মিলাই লয় (rhythm) আৰু সুৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰে। কাহিনীৰ আৰম্ভণি, উত্থান, পৰিণতি আদি বিভিন্ন স্থানত বিভিন্ন বাক্যৰ চতুৰ ব্যৱহাৰে পাঠকৰ মনোযোগ ধৰি ৰাখিব পাৰে। কাহিনীৰ পটভূমি, সময়, স্থান, চৰিত্ৰৰ ধাৰণা আদিৰ সৈতে সংগতি ৰাখিও উপন্যাসত বাক্য নিৰ্মাণ কৰা দৰকাৰ। ভাষাৰ শৈলী আৰু বাক্যৰ স্থিতিৰ সুসমন্বয়তহে উপন্যাস একোখনৰ ভাষা উপাদেয় হৈ উঠে।

পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনৰ ভাষাত বাক্যৰীতিৰ প্ৰয়োগ চকুতলগা। অসমীয়া সমাজৰ গভীৰ অধ্যয়ন, বাস্তৱমুখিতা, নাৰীচেতনা, সমকালচেতনা, অসমীয়া সংস্কৃতি আৰু অসমীয়া মানুহৰ জীৱনধাৰাৰ গভীৰ প্ৰতিফলনৰ লগতে লেখিকাৰ অন্তৰাত্মাৰ গভীৰ অনুভৱে উপন্যাস তিনিখনৰ বাক্যৰীতিক গঢ় দিছে। বৰমুদৈৰ উপন্যাসকেইখনত প্ৰাপ্ত বাক্যসমূহ সহজ, সৰল, সুস্পষ্ট আৰু প্ৰবাহমান। চিন্তাৰ গভীৰতাই এইবোৰত বাস্তৱতা আৰোপ কৰিছে। সংলাপত ব্যৱহৃত বাক্যসমূহ প্ৰাকৃতিকভাৱে সজ্জিত। এনে সজ্জাই বাক্যসমূহক পাঠকৰ কাষ চপাই ভাষাক গুৰুত্বপূৰ্ণ কৰি তুলিছে। ব্যাকৰণগত দিশৰ পৰা বৰমুদৈৰ উপন্যাসত প্ৰাপ্ত বাক্যসমূহক তলত দিয়াধৰণে ভাগ কৰিব পাৰি-

ক) গাঁথনিক দিশৰ পৰা	:	সৰল বাক্য
		মিশ্ৰ বা জটিল বাক্য
		যৌগিক বা সংযুক্ত বাক্য
খ) অৰ্থগত দিশৰ পৰা	:	বৰ্ণনাত্মক বাক্য
		আদেশ-অনুবোধসূচক বাক্য
		প্ৰশ্নসূচক বাক্য
		বিস্ময়সূচক বাক্য
		ইচ্ছাসূচক বাক্য
গ) ক্ৰিয়াৰ প্ৰকাশৰ দিশৰ পৰা	:	নিৰ্দেশাত্মক বাক্য
		অনুজ্ঞাবোধক বাক্য

ঘ) কৰ্তা, কৰ্ম, ক্ৰিয়াৰ প্ৰাধান্যৰ দিশৰ পৰা : কৰ্তৃবাচ্যৰ বাক্য
কৰ্মবাচ্যৰ বাক্য
ভাববাচ্যৰ বাক্য

উল্লিখিত আটাইবোৰ ভাগৰ অন্তৰ্গত বাক্যসমূহ বৰমুদৈৰ উপন্যাসত কিদৰে প্ৰতিভাত হৈছে তাৰ এটা বা দুটাকৈ উদাহৰণ প্ৰথমতে তলত দাঙি ধৰা হ'ল।

সৰল বাক্য :

হাউচপ্টনে মূৰ জোকাৰিলে। 'ৰচদ পাতি কিনিবলৈ একো এটা নাই মহাশয়।'
ষ্টিলৰেল কিছুপৰ তেওঁৰ মুখলৈ অবাক হৈ চাই থাকিল। আগবাঢ়ি আহিল
মেজৰ বাৰ্টন। 'মহাশয়, আমি দুখিত। বৰ অসহায় অৱস্থাত পৰি আপোনাৰ
লগত লগ লাগিছোঁহি। আমাৰ একোৱেই নাই।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, জুন ২০০৬, পৃ.৮৪)

অনুচ্ছেদ নিৰ্মাণত প্ৰয়োগ কৰা এনে বাক্যই বৰ্ণনীয় প্ৰসংগক কম কথাত স্পষ্ট ৰূপত পাঠকৰ
সন্মুখত দাঙি ধৰাত ভূমিকা লৈছে। সচৰাচৰ সাহিত্যত প্ৰয়োগ কৰা অধিক বৰ্ণনাধৰ্মী দীঘলীয়া বাক্যই
পাঠকৰ মনত বহুসময়ত বিৰক্তি ভাবৰ সৃষ্টি কৰে। উপন্যাসিকে এনে দিশলৈ লক্ষ্য ৰাখিয়েই চৰিত্ৰৰ
কথোপকথনৰ উপৰি বৰ্ণনাৰ মাজতো চুটি চুটি, সৰল বাক্যৰ ব্যৱহাৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা দেখা
গৈছে। সৰল বাক্য স্বাধীন বাক্যাংশৰে গঠিত। একোটা সৰল অসমীয়া বাক্যৰ স্বাভাৱিক গঢ় হৈছে —
কৰ্তা-কৰ্ম-ক্ৰিয়া।^{১৩} বৰমুদৈয়ে তিনিওখন উপন্যাসত ভিন্নধৰ্মী সৰল বাক্যৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। ভিন্নধৰ্মী
বোলোঁতে ইয়াত কৰ্তা আৰু কৰ্মবিহীন বাক্য, একশব্দীয় বা দ্বিশাব্দিক বাক্য, ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য আদিক
ইংগিত কৰা হৈছে। এনে বাক্য প্ৰয়োগৰ কেইটামান উদাহৰণ তলত দিয়া হ'ল-

কৰ্তা আৰু কৰ্মহীন বাক্যঃ

অসমীয়া ভাষাৰ বাক্য গঠন প্ৰক্ৰিয়াত পোৱা বাক্য এটাৰ স্বাভাৱিক গাঁথনিক ৰূপ হৈছে -
'কৰ্তা-কৰ্ম-ক্ৰিয়া'। কিন্তু এনে স্বাভাৱিক বাক্যৰ পৰিৱৰ্তে বৰমুদৈৰ উপন্যাসত কেতিয়াবা কেতিয়াবা
আকৌ কৰ্তা বা কৰ্ম পদৰ স্থানভুক্তকৰণৰ অবিহনে কৰ্তাহীন আৰু কৰ্মহীন বাক্য নিৰ্মাণ কৰা দেখা
গৈছে। উদাহৰণ-

কৰ্তাহীন বাক্য :

* কথা গুৰুতৰ। (সদ্যোক্ত, জুলাই ২০০৬, পৃ.৫৯)

* মানুহক কৰে মানুহ। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ.। গৰীয়সী, অক্টোবৰ ১৯৯৯, পৃ.১২১)

* নানান কথা। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পূ.প্ৰ., পৃ.১৮৬)

কমহীন বাক্য :

* বজা উঠিল। (সদ্যোক্ত, গৰীয়সী, মাৰ্চ ১৯৯৯, পৃ.৭৬)

* হাতী ফান্দীৰ জীৱন। (সদ্যোক্ত, জুলাই ১৯৯৮, পৃ.৬৪)

* জীৱনৰ চৰম সত্য। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ.। গৰীয়সী, অক্টোবৰ ১৯৯৯, পৃ.১২৩)

বৰ্ণনীয় প্ৰসংগক ক্ষিপ্ৰতাৰে আগবঢ়াই নিয়াৰ প্ৰয়োজনত এনে বাক্য প্ৰয়োগ কৰা হয়।

কাহিনীৰ বৰ্ণনাৰ মাজত বিভিন্ন স্থানত এনে বাক্যৰ প্ৰয়োগ কৰিলেও অৱশ্যে বৰমুদৈয়ে অসমীয়া

ভাষাৰ স্বাভাৱিক বাক্য গাঁথনিতেই বিষয়বস্তুক আগবঢ়াই নিয়াত গুৰুত্ব দিছে।

দিনটো শেষ হৈ আহিল। বিমৰ্ষ মনেৰে ষ্টিলৱেল নিজৰ কোঠাটোতে বহি থাকিল।

ইটোৰ পিছত সিটোকৈ তেওঁ চুৰট জুলাই ল'লে। কোনোটোত এহোপা মাৰিলে।

কোনোটোত এহোপাও নামাৰিলে। দিনটো শেষ নৌহওঁতেই খবৰ আহিল

আমেৰিকাৰ চৰকাৰে এখন বিমান পঠিয়াই দিছে। বিমান বাহিনীৰ কৰ্ণেল কলেব

হাইনচ আৰু ৰবাৰ্ট স্কট আহি ষ্টিলৱেলক অভিবাদন জনালেহি। 'আপোনাক লৈ

যাবলৈ বুলি আমি ইণ্ডিয়াৰ পৰা আপোনাৰ মুখ্য কাৰ্যালয় স্বেৰ'পাইছেঁহি। ষ্টিলৱেলে

মূৰ তুলিলে। তেওঁ ব্ৰহ্মদেশীয় পৰিস্থিতিৰ কথা জনাই উইনলৈ এখন চিঠি লিখিব

খুজিছিল। প্ৰথম মহাযুদ্ধৰে পুৰণি টুপীটোৰ তলত ষ্টিলৱেলৰ ক্লান্ত মুখখন দেখা

পোৱা গ'ল।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৭, পৃ.৮২)

চুটি চুটি বাক্যৰে অনুচ্ছেদ নিৰ্মাণত ঔপন্যাসিকে গুৰুত্ব দিয়া প্ৰসংগৰ বিষয়ে ইতিমধ্যে

উনুকিয়াই অহা হৈছে। এনে বাক্য গঠনৰ সময়ত বাক্যবোৰ কেতিয়াবা একশব্দীয় বা দ্বিশব্দিক হৈ

পৰাও দেখা যায়। উদাহৰণ-

একশব্দীয় বাক্য :

* সাময়িকভাৱেহে। (সদ্যোক্ত, জুন ২০০৬, পৃ.৭০)

- * অপৰাজেয়। (বৰমুদৈ, পূৰ্বী।প.পূ। গৰীয়সী, অক্টোবৰ ১৯৯৯, পৃ.১২৩)
- * গোন্ধাইছে। (বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.প্ৰ., পৃ.১৭৫)

দ্বিধাৰিক বাক্য :

- * সময় সন্ধিয়া। (সদ্যোক্ত, মাৰ্চ ১৯৯৯, পৃ.৭৬)
- * এয়াই জীৱন। (বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ডিচেম্বৰ ২০০৬, পৃ.৭০)
- * চাহ আহিল। (বৰমুদৈ, পূৰ্বী। প.পূ.। গৰীয়সী, ডিচেম্বৰ ১৯৯৯, পৃ.৮৩)

মধ্যস্থানত ক্ৰিয়াপদযুক্ত বাক্য :

অসমীয়া ভাষাৰ বাক্য গঠন প্ৰক্ৰিয়াত সৰল বাক্যত ক্ৰিয়াপদৰ স্থান বাক্যৰ অন্ত্য অৱস্থানত যদিও কেতিয়াবা আকৌ বৰমুদৈয়ে ক্ৰিয়া পদটোক আদি বা মধ্যস্থানত আনি অসমাপিকা ক্ৰিয়াযুক্ত সৰল বাক্য গঠন কৰা দেখা গৈছে। উপন্যাসসমূহত নান্দনিক ব্যঞ্জনা সৃষ্টি কৰাটোৱেই এনে অসমাপিকা ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্যৰ ব্যৱহাৰ ঔপন্যাসিকৰ উদ্দেশ্য। দুটামান উদাহৰণ-

- * কোনোবা গৈছে টেক্সী আনিবলৈ। (সদ্যোক্ত, পৃ.প্ৰ., পৃ.৭২)
- * পথৰ সন্ধান কৰাই আছিল মূল উদ্দেশ্য।
(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ডিচেম্বৰ ২০০৬, পৃ.৭০)
- * চকু চলচলীয়া হৈছে ৰজাৰ বাপেকৰ কথা ভাবিহে।
(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব.। গৰীয়সী, জানুৱাৰী ১৯৯৮, পৃ.৬৯)

মিশ্ৰ বা জটিল বাক্য :

জটিল বাক্যত সাধাৰণতে অৰ্থৰ দৃষ্টিকোণৰপৰা এটা প্ৰধান বাক্য থাকে আৰু এই প্ৰধান বাক্যটো এটা অপ্ৰধান বাক্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল হৈ থাকে।^৭ উপন্যাসত্ৰয়ত ব্যৱহৃত এনে বাক্যৰ উদাহৰণ-

- * খামাৰিৰ পৰা ওলাই আহি কলীয়াই গোটেই দলটোৰে চুৱা কাটিবলৈ ধৰিলে।
(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব.। গৰীয়সী, মাৰ্চ ১৯৯৯, পৃ.৭৩)
- * অবিনাশে কিবাকিবি কথা কৈ থাকিল, তাই চুটি চুটি উত্তৰ দি থাকিল।
(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। প.পূ.। গৰীয়সী, জানুৱাৰী ২০০০, পৃ.৮৮)
- * সি গম পালে লাহে লাহে সি বৰ নিৰাবেগ হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ডিচেম্বৰ ২০০৬, পৃ.৬৮)

যৌগিক বা সংযুক্ত বাক্য :

একাধিক সৰল বাক্য বা জটিল বাক্যক কিন্তু, যদি, তেন্তে, তথাপি, আৰু, অথবা, নাইবা আদি সংযোজক অব্যয়ৰ সহায়ত জোৰা লগাই যৌগিক বাক্য গঠন কৰা হয়।^৮ উপন্যাসত্ৰয়ত ব্যৱহৃত এনে বাক্যৰ উদাহৰণ-

* আমাৰ এশ পোন্ধৰজনীয়া দলটোৰ মাজত খাদ্যৰ অভাৱে দেখা দিছে আৰু আমি একো উপায় পোৱা নাই। (সদ্যোক্ত, জুন ২০০৬, পৃ.৮৪)

* তাই চোলাটো জাপিলে আৰু বেগৰ একেবাৰে তলত ভৰাই থ'লে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ.। গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০০, পৃ.৮১)

* সকলো প্ৰেমেই একেই মংগলময় যদিও সকলোৰে কাৰণে একেই প্ৰেম নহয়।

(সদ্যোক্ত, অক্টোবৰ ১৯৯৯, পৃ.১২০)

অৰ্থ বা ভাব অনুসৰি বাক্যৰ প্ৰকাৰৰ আলোচনা :

বাক্য এটাৰ আঁৰত জড়িত থকা ভাব অথবা বাক্য এটাই প্ৰকাশ কৰা অৰ্থৰ ভিত্তিত বাক্যক বৰ্ণনাত্মক বাক্য, নিষেধাত্মক বাক্য, আজ্ঞাসূচক বাক্য, প্ৰশ্নসূচক বাক্য, বিস্ময়সূচক বাক্য, সন্দেহসূচক বাক্য, ইচ্ছাসূচক বাক্য, অনুৰোধসূচক বাক্য আদি ভাগত ভাগ কৰা হয়। বৰমুদৈৰ উপন্যাসকেইখনতো এনে বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ বাক্যৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰিব পাৰি।

বৰ্ণনাত্মক বাক্য :

বৰ্ণনাত্মক শৈলীত ৰচিত বিবিধ সৃষ্টিশীল সাহিত্যত কাহিনী বা বিষয়ৰ বৰ্ণনাৰ প্ৰয়োজনত এনেধৰণৰ বাক্যৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বৰমুদৈয়েও তিনিওখন উপন্যাসৰ কাহিনীক বৰ্ণনাৰ মাজেৰে পাঠকৰ মাজলৈ আগবঢ়াই নিবলৈ এনে বাক্যৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। উদাহৰণ-

* বোধহয় অবিনাশে কোৱা সেইটো কথাই সেই সময়ত সিহঁত দুইটাৰ বাবে এক পৰম আৰু সত্য কথা আছিল। (সদ্যোক্ত, অক্টোবৰ ১৯৯৯, পৃ.১২২)

* মানচিত্ৰখনৰ বিশেষ ঠাই এডোখৰ আঙুলিৰে আঁক মাৰি চুঙে প্ৰেচিডেণ্ট ৰুজভেল্টৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিলে। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, আগষ্ট ২০০৬, পৃ.৬৭)

* বৰাট এফালে গ'ল, সুহৰি এটা বজাই বজাই সৈন্যটো সিফালে গ'ল।

(সদ্যোক্ত, ছেপ্তেম্বৰ ২০০৬, পৃ.৭১)

বৰমুদৈয়ে উপন্যাসত এনে বাক্যশৈলীৰ ব্যৱহাৰৰ বিভিন্ন ঘটনা, পৰিস্থিতি, বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়া আদি ফুটাই তুলিছে। এনে বাক্য প্ৰয়োগৰ সময়ত বাক্যৰ শেষত পূৰ্ণ যতি প্ৰকাশক দাড়াই (।) ৰ ব্যৱহাৰ কৰা পৰিলক্ষিত হৈছে।

প্ৰশ্নবোধক বাক্য :

প্ৰশ্নবোধক বাক্যৰ বহুল প্ৰয়োগ তিনিওখন উপন্যাসতে লক্ষ্য কৰিব পাৰি। কাহিনীৰ বৰ্ণনাৰ আঁৰত পাঠকলৈ দিব বিচৰা অভিপ্ৰেত বাৰ্তা আৰু বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ মাজৰ কথোপকথনৰ মাজেৰে সংলাপ নিৰ্মাণৰ প্ৰয়োজনত উপন্যাসিকে এনে প্ৰশ্নবোধক বাক্যৰ বিশেষভাৱে প্ৰয়োগ কৰিছে। এটা উদাহৰণ-

‘খুৰী কি কৰিছ?’

‘কিনো কৰিবি বোপাই—’ বজাৰ মাকে উত্তৰ দিলে।

‘পিছে তই যাৱ কেনি?’

‘হাটলৈ যাওঁ—’ চেনিৰামে ক’লে। ‘হেৰি অ’ খবৰ পাৰি। আমাৰ সৰুটোৰ বিয়া পাতিছো’

‘বজাৰ মাকে একেকোবেই পোন হ’ল। ‘কাৰ? সোণাধৰৰনে? হৰি হৰি। মই খবৰেই

নেপাওঁ পাক এটা মাৰিবলৈকো। ছোৱালী ক’ত? কি কথা? কি বতৰা।’

‘ছোৱালী তই চিনি পাবিয়েই। গুণকান্তৰ জীয়েক। মাজুজনী—’

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.২১)

ওপৰৰ উদাহৰণটোত চেনিৰাম আৰু বজাৰ মাক লাহৰীৰ মাজত চেনিৰামৰ সৰু পুতেকৰ বিয়াৰ প্ৰসংগক লৈ কথোপকথনৰ কিয়দংশক স্থান দিয়া হৈছে। উপন্যাস বা আন যিকোনো সাহিত্যতেই নহওক কিয়, বৰ্ণনাৰ মাত্ৰাৰ আধিক্য হ’লে তেনে সাহিত্যই পাঠকৰ বসাস্বাদনত ব্যাঘাতৰ সৃষ্টি কৰে। বৰমুদৈয়ে উপন্যাসসমূহত এনে নহ’বৰ বাবে সংলাপৰ মাজত এনে প্ৰশ্নবোধক বাক্যৰ ব্যৱহাৰ কৰা দেখা গৈছে। কেতিয়াবা আকৌ একাধিক প্ৰশ্নবোধক বাক্যনিৰ্মিতও নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনত লক্ষ্য কৰিব পাৰি -

* প্ৰেমৰ শক্তি কিমান? আছেনে কিবা শক্তি প্ৰেমৰ? প্ৰেমৰ কিবা শক্তি আছেনে? নে,

প্ৰেম নিতান্তই এক আবেগিক ধাৰণাহে? ঘৰত, বাহিৰত, কলেজত সকলোতে আজিকালি অদিতিয়ে আজিকালি নিজকে এটা প্ৰশ্ন সোধে— প্ৰেমৰ কিবা শক্তি আছেনে নিজাকৈ? নে, মানুহে আৰোপিত কৰা শক্তিতে প্ৰেম ইমান দিনে এক শক্তিশালী আবেগিক অস্ত্ৰত পৰিণত হৈ আছে?

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী।প.পূ। গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০০, পৃ.৮৪)

* দৰাচলতে দুখ কি? সুখ কি? দুখৰ অনুপস্থিতিয়েই যদি সুখ হয় দুখ নোহোৱা কৰিবলৈ কৰা সকলো কামেই সুখকৰ কাম নে? এই মুহূৰ্তত তাৰ সুখ ক'ত? জীয়াই থকাত? পৃথিৱীখনৰ পৰা মৃত্যুৰ অভিজ্ঞতা এটা আহৰণ কৰি জীয়াই থকাত? জীয়াই থকাই যদি সুখ, তেন্তে জীয়াই থাকিবলৈ কৰা সকলো কামেই জানো সুখকৰ?

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী।এ.আ.ই। গৰীয়সী, ছেপ্তেম্বৰ ২০০৬, পৃ. ৭৫)

ওপৰৰ প্ৰথমটো উদাহৰণত প্ৰেমৰ শক্তি তথা স্বৰূপ আৰু স্থিতি সম্পৰ্কে ঔপন্যাসিকৰ মনত যি খু-দুৰনি ভাব জন্মিছে, তাক অদিতিৰ প্ৰশ্নৰ মাজেৰে পাঠকৰ মাজলৈ উলিয়াই দিয়াৰ প্ৰযত্ন পৰিলক্ষিত হৈছে। দ্বিতীয় উদাহৰণটোত যুদ্ধভূমিত মৃত্যুৰ বিভীষিকাময় পৰিস্থিতিৰ মাজতো ৰবাৰ্টৰ মনত সুখ-দুখৰ সংজ্ঞা, সুখ-দুখৰ মাজৰ পাৰ্থক্যৰ সীমাৰেখাডাল আৰু সুখ-দুখক নিয়ন্ত্ৰণ কৰি ৰখা কৰ্মক কেন্দ্ৰ কৰি যি প্ৰশ্ন উদয় হৈছে, তাৰ প্ৰসংগ উত্থাপিত হৈছে। এনে একাধিক প্ৰশ্নবোধক বাক্যৰে নিৰ্মাণ কৰা অনুচ্ছেদত ঔপন্যাসিকে চৰিত্ৰটোৰ মাজলৈ সোমাই পৰি চৰিত্ৰটোৰ মানসিক স্থিতি, মনোজগতৰ দ্বন্দ্ব, ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰতিফলনৰ লগতে ঔপন্যাসিকৰ মনৰ খু-দুৰনিৰ চিন্তাক পাঠকৰ মাজলৈ উলিয়াই দি সমিধানসূত্ৰ বিচৰাৰ প্ৰয়াস দেখা গৈছে। তাৰোপৰি এনেবাক্য প্ৰয়োগ কাৰ্যক ঔপন্যাসিকৰ আত্মোপলব্ধি তথা জীৱন দৰ্শন প্ৰতিফলনৰ প্ৰযত্ন বুলিব পাৰি। লক্ষণীয় বিষয় যে এনে বাক্যনিৰ্মিতিৰ প্ৰয়োগৰ সময়ছোৱাত বৰ্ণনা প্ৰায়েই লোপ পাইছে। কেতিয়াবা আকৌ অনুচ্ছেদৰ শেষত প্ৰশ্নবোধক বাক্যৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়-

চেনিৰামৰ মাকে আঁঠুটোত মূৰ গুজি দিলে। দুটা পুতেক, কোনোটোও মাকৰ মনত কম নহয়। বুকুখন সমানে দুফাল কৰি তেওঁ দুইটা পুতেকক দিছিল। মাকৰ মানত এটা কি, দহটা কি? আটাইকেইটাই সমান। ৰজাৰ মাকে চেনিৰামৰ মাকৰ বুকুৰ বিষটো নিজৰ বুকুত অনুভৱ কৰিবলৈ ধৰিলে। মাকৰ বুকুত হোৱা

বিষ, বৰ বিষ। বুকুখন সমানে দুফাল কৰি দুটা পুতেকক দি দিয়াৰ পিছত এতিয়া সিহঁতৰ মিলা-প্ৰীতি, সুখ-আনন্দ দেখাৰ বাদে মাকে অইন আশা নকৰে। দুইটা বেলেগ বেলেগ হলি ভাল, ভাল হ'ল। এতিয়া ইটো-সিটোৰ সহায় হ'ব লাগে। চকুত সামান্য কুটা এডাল পৰিলেও উলিয়াবলৈ বেলেগ মানুহৰ সহায় ল'ব লাগে। অকলেনো কোনে কি কৰিবপাৰে? গাইগুটীয়া হৈ থাকিনো মানুহে কি ভাল পায়?

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব.। গৰীয়সী, ডিচেম্বৰ ১৯৯৮, পৃ.৮৬)

অনুচ্ছেদৰ শেষত ব্যৱহাৰ কৰা এনে প্ৰশ্নবোধক বাক্যই উপন্যাসৰ কাহিনীৰ পৰৱৰ্তী বৰ্ণনাক আগবঢ়াই নিয়াত ভূমিকা লৈছে।

ইচ্ছা বা প্ৰাৰ্থনাসূচক বাক্য :

‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ আৰু ‘এটা আলিবাটৰ ইতিকথা’ - উপন্যাস দুখনত বিস্তৃত হাৰত ইচ্ছা বা আশীৰ্বাদসূচক বাক্যৰ ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা গৈছে। উদাহৰণ-

* ল'ৰাটো ভগৱানে কুশলে ৰাখক।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব.। গৰীয়সী, আগষ্ট ১৯৯৮, পৃ.৮৩)

* ঈশ্বৰে শুভ মতি দিয়ক।

(সদ্যোক্ত, পূ.গ্ৰ., পৃ.১২২)

* ঈশ্বৰ পুত্ৰই সকলোৰে ওপৰত তেওঁৰ অসীম আশীৰ্বাদ বৰ্ষণ কৰক।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, মাৰ্চ ২০০৬, পৃ.৬৪)

* ভগৱানে আমাক সহায় কৰক।

(সদ্যোক্ত, ছেপ্তেম্বৰ ২০০৬, পৃ.৭৫)

উক্তি অনুসৰি বাক্য প্ৰয়োগ :

উক্তিৰ প্ৰয়োগৰ দিশৰ পৰা চালে উপন্যাস তিনিখনত প্ৰত্যক্ষ উক্তিমূলক বাক্য আৰু পৰোক্ষ উক্তিমূলক বাক্যৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। উভয় প্ৰকাৰৰ বাক্যৰ মাজেৰে উপন্যাসৰ কাহিনীৰ বৰ্ণনাৰ লগতে বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ মুখৰ সংলাপ নিৰ্মাণ কৰা দেখা গৈছে। উদাহৰণ-

প্ৰত্যক্ষ উক্তিমূলক বাক্য :

* মই চাৰিওদিশৰ পৰা বিশ্লেষণ কৰি চালোঁ। মোৰ বিচাৰত চীন দেশ আৰু বৃটিছসকল তেওঁলোকে ব্ৰহ্মদেশৰ এই অবৰ্ণনীয় পৰিস্থিতিৰ বাবে মুখ্যতঃ দায়ী।

(সদ্যোক্ত, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৭, পৃ.৭৯)

- * মই তোমাক লিখিবলৈ কৈছিলো। তোমাৰ পৰা চিঠি এখন পোৱাটো মোৰ বাবে
জৰুৰী আছিল। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী।প.পূ। গৰীয়সী, জানুৱাৰী ২০০০, পৃ.৯০)

পৰোক্ষ উক্তিমূলক বাক্য :

- * পৰিচাৰকে জনালেহি, আলেকজেণ্ডাৰে তেওঁক দেখা কৰিব খোজে।
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী।এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৭, পৃ.৮১)
- * কলীয়াই কৈছে, 'এইজনী বৰ জাতি হ'বগৈ, চাৰি —।'
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। গৰীয়সী, মাৰ্চ ১৯৯৯, পৃ.৭৪)

ক্ৰিয়াৰ প্ৰয়োগ আৰু অন্যান্য প্ৰসংগ অনুসৰি :

বাক্য এটাত ক্ৰিয়াপদৰ প্ৰয়োগ স্থিতি আৰু অনুপস্থিতিলৈ লক্ষ্য কৰি দুটা ভাগত বিভক্ত পাৰি। সেইকেইটা হ'ল- ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য আৰু ক্ৰিয়াহীন বাক্য। বৰমুদৈৰ উপন্যাস তিনিখনতো এই দুয়োপ্ৰকাৰৰ বাক্যৰ পয়োভৰ দেখা যায়।

অসমীয়া ভাষাৰ বাক্য গঠন প্ৰক্ৰিয়াত বাক্য এটাৰ স্বাভাৱিক গাঁথনি হৈছে- 'কৰ্তা-কৰ্ম-ক্ৰিয়া'। এনে গাঁথনিলৈ লক্ষ্য কৰি ক'ব পাৰি যে ক্ৰিয়া পদৰ সংযোজনৰ মাজেৰে বাক্য এটাক পূৰ্ণ ভাব প্ৰকাশ কৰিব পৰাকৈ গঢ় দিয়া হয়। কিন্তু বিভিন্ন লেখক-সাহিত্যিকে সাহিত্য ৰচনাৰ সময়ত কেতিয়াবা ক্ৰিয়াপদ নোহোৱাকৈ বা ক্ৰিয়াপদটোক উহ্য ৰাখি বাক্য ৰচনা কৰে। এনে বাক্যকে ক্ৰিয়াহীন বাক্য বুলিব পাৰি। বৰমুদৈৰ তিনিওখন উপন্যাসতো যথেষ্ট মাত্ৰাত এনে বাক্যৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা গৈছে। উদাহৰণ-

- * ভাতৰ পাতত হৰিণাৰ মাংস। (সদ্যোক্ত, আগষ্ট ১৯৯৮, পৃ.৮৬)
- * সময় নিশা চাৰে ন। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী।প.পূ.। গৰীয়সী, অক্টোবৰ ১৯৯৯, পৃ.১২০)
- * অশোভনীয় আৰু অনুচিতো।
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী।এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৬, পৃ.৫৯)
- * আকাশত ল'ৰা খেদা ধেমালি। (সদ্যোক্ত, জুলাই ২০০৬, পৃ.৫৬)

বিশেষকৈ বৰ্ণনীয় প্ৰসংগক ক্ষিপ্ৰতাৰে আগবঢ়াই নিয়াৰ প্ৰয়োজনত বৰমুদৈয়ে উপন্যাসত এনে বাক্য প্ৰয়োগত গুৰুত্ব দিয়া দেখা গৈছে। বৰমুদৈয়ে উপন্যাসত বাক্য নিৰ্মিতিৰ ক্ষেত্ৰত

সচৰাচৰ 'কৰ্তা-কৰ্ম-ক্ৰিয়া'যুক্ত গঠনকেই গ্ৰহণ কৰিলেও ঠাইবিশেষে আকৌ একাধিক ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্যৰো ব্যৱহাৰ কৰিছে। উদাহৰণস্বৰূপে-

* মানুহ মৰিছে, সম্পদ বিনষ্ট হৈছে, অৰণ্যভূমিত জুই লাগিছে, কিন্তু ধ্বংসস্তম্ভৰ মাজতো পুনৰ গঢ় লৈ উঠিছে নতুন নগৰখন। (সদ্যোক্ত, মে' ২০০৬, পৃ.৭৫)

* ওচৰত এখন পথাৰ আছে; এখন বিশাল জয়াল হাবি আছে, পিৰালি চুকতে ওচৰ চুবুৰীয়া আছে, পদূলিৰ আগেৰে সৌটো আলিবাট গৈছে, আলিবাটটোৱে কেবাখনো গাঁও চুই আহি চৰকাৰী পকা আলিত লগ লাগিছে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পূ.প্ৰ., পৃ.১০৯)

উপন্যাসৰ বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ মনত চলি থকা ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়া বা ভাবাবেগ প্ৰতিফলনৰ লগতে কোনো বিষয় বা পৰিস্থিতিক কেন্দ্ৰ কৰি দাঙি ধৰা দীঘলীয়া বৰ্ণনাত এনেদৰে বাক্য একাধিক ক্ৰিয়াযুক্ত হৈ পৰা দেখা গৈছে।

বহুল মাত্ৰাত অসমাপিকা ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্যৰ প্ৰয়োগ বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ উল্লেখযোগ্য ভাষিক বিশেষত্ব। উপন্যাস তিনিখনত প্ৰাপ্ত এনে বাক্যৰ কেইটামান উদাহৰণ-

* কোনোবা এটা অহা হ'লেও। (সদ্যোক্ত, পৃ.৭৮)

* হাতী হেৰাবই। (সদ্যোক্ত, পৃ.৪৭)

* কোনোবা গৈছে টেক্সী আনিবলৈ। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ.। পূ.প্ৰ., পৃ.৭২)

অসমাপিকা ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য নিৰ্মাণৰ সময়ত কেতিয়াবা আকৌ ক্ৰিয়াপদটোক মধ্য স্থানলৈ আনি এনে বাক্য গঠন কৰা দেখা গৈছে। উদাহৰণ-

* ধ্বংসস্তম্ভৰ মাজত গঢ় লৈ উঠিছে নতুন নগৰখন।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, মে' ২০০৬, পৃ.৭৫)

* মূৰৰ ওপৰত ভয়ংকৰ শব্দৰে ঘূৰিছিল এখন আওপুৰণি পাংখা।

(সদ্যোক্ত, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৭, পৃ.৮০)

'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব' উপন্যাসখনত ঠায়ে ঠায়ে কথিত ভাষাৰেও সংলাপ নিৰ্মাণ কৰা হৈছে। উপন্যাসখনত ব্যৱহাৰ কৰা এনে বাক্যৰ ফলত গ্ৰাম্য সমাজৰ নিখুঁত প্ৰতিচ্ছবি এখন প্ৰতিফলনৰ লগতে চৰিত্ৰসমূহক পৰিৱেশৰ সতে খাপ খোৱাকৈ গঢ় দিয়াত ঔপন্যাসিক সফল

হৈছে। উপন্যাসখনত প্ৰাপ্ত এনে কিছুমান বাক্যৰ উদাহৰণ-

* চেনিৰামে চিঞৰিলে— ‘খুৰী তামোল-পাণ এযোৰ আৰু চৰতীয়া এটাই বান্ধি গোবৰৰ হাতত দে—’ (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। গৰীয়সী, জুন ১৯৯৮, পৃ.৮৫)

* বজাৰ মাকে চিঞৰিলে, ‘গৰুহাল মেলি দে। দুখ পাব। জলপান খাই লহি আহ।’

(সদ্যোক্ত, পূ.প্ৰ., পৃ.৫৫)

বৰমুদৈয়ে সচৰাচৰ চুটি চুটি বাক্যৰে সংলাপ নিৰ্মাণত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিলেও বিশেষ পৰিস্থিতিৰ বৰ্ণনাত ভাবৰ পূৰ্ণতা আনিবলৈ আৰু চৰিত্ৰৰ ভাবাবেগৰ প্ৰতিফলন ঘটাবলৈ যাওঁতে দীঘলীয়া বাক্যৰ সংযোজন কৰা দেখা গৈছে। উদাহৰণ-

* সেই আশ্বাস, য’ত থাকে গছে লতাক দিয়া আশ্বাস, চৰাইজনীয়ে বুকুৰ তাপ দি কণী উমনি দিয়াৰ আশ্বাস, জীৱন-মৰণ পণ কৰি পেটৰ সন্তানটোক জন্ম দিয়াৰ বেদনা, দুখী দৰিদ্ৰৰ বাবে হাত মেলি দিয়াৰ সাহস, বুকুৰ মাজত জগতখন, ভৰাই লোৱাৰ আকাংক্ষা, প্ৰবঞ্চনা, আৰু প্ৰতাৰণাৰ পৰা দূৰৈত থাকি সততাক কৰা হয় প্ৰাৰ্থনা- হয় হয় এয়েই প্ৰেমৰ চিৰন্তন সংজ্ঞা। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.প্ৰ.। পূ.প্ৰ., পৃ.৮৭)

* পিন্ধেও অতি পাতলীয়া জোতা, হাফপেণ্ট আৰু ব্যায়াম কৰা লোকে পিন্ধাৰ দৰে চুটি চোলা, সিহঁতে অতি অলপ পৰিমাণৰ আহাৰ খায়েই সুস্থ আৰু সবল হৈ থাকিব পৰা কলা-কৌশল আয়ত্ব কৰি লৈছে, গতিকে গাধ নতুবা খচ্চৰ নতুবা চাইকেলতেই সিহঁতৰ কেবাদিনৰ কাৰণে প্ৰয়োজনীয় আহাৰ আৰু অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ লৈ কঢ়িয়াই নিবলৈ সহজ।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, আগষ্ট ২০০৬, পৃ.৬৬)

উপন্যাসত ঠায়ে ঠায়ে এনে দীঘলীয়া বাক্যৰ সংযোজন ঘটালেও দীঘলীয়া বৰ্ণনাই যাতে পাঠকক বসস্বাদনত ব্যাঘাত সৃষ্টি নকৰে আৰু ভাবৰ যোগসূত্ৰতা অটুত থাকে, তাৰ প্ৰতি সচেতন উপন্যাসিকে দৃষ্টি নিদিয়াকৈ থকা নাই। উপন্যাস তিনিখনত ব্যৱহাৰ কৰা বাক্যৰ এনে বিভিন্ন শ্ৰেণীবিভাজনৰ উপৰিও আৰু কেইপ্ৰকাৰমান বাক্যৰ সংযোজন বৰমুদৈৰ উপন্যাসত লক্ষ্য কৰিব পাৰি। এনে বাক্যসমূহে বিভিন্ন প্ৰসংগক স্পষ্ট ৰূপত প্ৰতিফলন ঘটাই লেখকৰ ৰচনাৰীতিৰ বিশিষ্টতাকপে চিহ্নিত হৈছে। এনে বাক্যৰ ভিতৰত কৰ্তা-কৰ্ম-ক্ৰিয়াহীন বাক্য, একাধিক বিশেষ্যযুক্ত বাক্য, একাধিক বিশেষণযুক্ত বাক্য, একাধিক দ্বিৰুক্তি শব্দযুক্ত বাক্য,

একাধিক সমার্থক শব্দযুক্ত বাক্য, একাধিক অনুরূপ শব্দযুক্ত বাক্য আদিক স্থান দিব পাৰি। এনে বাক্যৰ কেতবোৰ উদাহৰণ-

কৰ্তা-কৰ্ম-ক্ৰিয়াহীন বাক্য :

- * যুদ্ধ-যুদ্ধ। (সদ্যোক্ত, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৬, পৃ.৫৮)
- * সময় নিশা চাৰেন। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ। গৰীয়সী, অক্টোবৰ ১৯৯৯, পৃ.১২০)
- * নিফুট ৰাতি। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। গৰীয়সী, আগষ্ট ১৯৯৮, পৃ.৮৩)

একাধিক বিশেষ্যযুক্ত বাক্য :

- * পাহাৰৰ পাদদেশৰ অ'ত-ত'ত ঘাঁহ, বন, ইকৰা, তৰাৰ গজালি ওলাইছে।
(সদ্যোক্ত, পৃ.প্ৰ., পৃ.১১৩)
- * বালি, চিমেন্ট, ইটা, লোহাৰে গোটেইখন বিশৃংখল হৈ আছে।
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, মে' ২০০৬, পৃ.৭৫)
- * জলকীয়া আৰু জলকীয়াৰ গুড়ি, শুকান গাখীৰৰ টেমা, ঔষধ, বন্দুকৰ গুলী, কাপোৰ, কস্বল, জোতা, মদৰ বটল, চিগাৰেট আৰু অন্যান্য খোৱা বস্তু।
(সদ্যোক্ত, ছেপ্তেম্বৰ ২০০৬, পৃ.৭২)

একাধিক বিশেষণযুক্ত বাক্য :

- * লোভ, লালসা আৰু অধঃপতনৰ কথা নকয়নে?
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ.। পৃ.প্ৰ., পৃ.৭৯)
- * বৰ সোণ সৰুৰে পৰাই বৰ ধুনীয়া, ওখ, বগা, সুঠাম। তাৰ পিছে পিছে পাটৰ কাপোৰৰ ওৰণি বাৰণিৰে ঢাক খোৱা ছোৱালী এজনী।
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.প্ৰ., পৃ.৩০)
- * জ্ঞান, বুদ্ধি, ভৰষাৰ ওপৰত আস্থা ৰাখিব পৰা গহীন-গভীৰ, মৰমিয়াল আৰু দায়িত্বশীলা।
(সদ্যোক্ত, পৃ.১৩৫)

একাধিক দ্বিৰুক্তিবাচক শব্দযুক্ত বাক্য :

- * পিছত বিচাৰি বিচাৰি মাকে থপৰিয়াই থপৰিয়াই লৈ গ'ল। (সদ্যোক্ত, পৃ.১২৬)
- * বগা বগা অকণি অকণি থোপা থুপি ফুলেৰে গছজোপা পৰিপূৰ্ণ হৈ আছে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। প.পূ.। পূ.গ্র., পৃ.৩৭)

একাধিক সমার্থক শব্দযুক্ত বাক্য :

- * তাই কিতাপৰ আলমাৰীৰ পৰা কিতাপবোৰ উলিয়াই জাৰি-জোকাৰি তাৰ ধূলি-মাকতি গুচালে। (সদ্যোক্ত, পৃ.৮৮)
- * কথা-বতৰা, চলন-ফুৰণত গহীন গম্ভীৰ।
(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, আগষ্ট ২০০৬, পৃ.৫৯)
- * ইয়াৰ নিয়ম-কানুন, আদৰ-কায়দা তাই জানে, বৰ সোণেও শিকাই বুজায়েই আনিছে।
(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পূ.গ্র., পৃ.৩৩)

একাধিক অনুরূপ শব্দযুক্ত বাক্য :

- * তৰ্জন-গৰ্জন কৰি তেৱেঁই কথাবোৰ অঙহী-বঙহীক শুনাই দিলে। (সদ্যোক্ত, পৃ.৩০)
- * লাহে লাহে বিয়াৰ উখল-মাখল, উদুলি-মুদুলিৰ অন্ত পৰিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৩৯)

তিনিওখন উপন্যাসতে ভালেমান জতুৱা ঠাঁচ আৰু খণ্ডবাক্যযুক্ত বাক্যৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। এই জতুৱা ঠাঁচ তথা খণ্ডবাক্যবোৰক বিশেষ বাকবিধি বুলিব পাৰি। বিভিন্ন বাক্যিক প্ৰসংগৰ মাজত ব্যৱহাৰ হোৱা এইবিধ উপাদানে পোনপটীয়া অৰ্থ প্ৰকাশ কৰাৰ পৰিৱৰ্তে আন এক সুকীয়া অৰ্থহে প্ৰকাশ কৰে। বিশেষকৈ ঘৰুৱা বা গ্ৰাম্য কথনভংগীৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ হোৱা এইবিধ সাহিত্য সম্পদে ভাষা এটাক আকৰ্ষণীয় আৰু শক্তিশালীৰূপে গঢ় দিয়াত ভূমিকা লয়। সাহিত্যিক ব্যঞ্জনাময় কৰি তুলিবলৈ উপন্যাসিকে এইবিধ উপদানৰ প্ৰয়োগত বিশেষ গুৰুত্ব দিয়া দেখা গৈছে। নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষকৈ ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ উপন্যাসখনত এনে বাক্যৰ প্ৰয়োগ অধিক পৰিমাণে হৈছে। কেতবোৰ উদাহৰণ-

- * এনেয়ে হ'লে গাত সাত ভতৰাৰ বল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৯)
- * কুকুৰ লৰ দি ৰজাই ওলাই গ'ল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৬৪)
- * সুন্দৰ সম্বাদ এটা পাই মানুহজন ক'ব নোৱাৰা হৈ উলাহৰ মাদলি হৈ পৰিছে।
(সদ্যোক্ত, পৃ.১০৮)
- * দিনৰ দিনটো ঘৰৰ কাম বাহিৰৰ কামে ঐদেহে-বৈদেহে ঘূৰি ফুৰা বনৰীয়া ল'ৰাটোক

- মাকে লগেই নাপায়। (সদ্যোক্ত, পৃ.৭৫)
- * ভকত মানে তাৰ লগৰ ভঙুৱা ভকত। (সদ্যোক্ত, পৃ.১২০)
- * নোম নেগুৰ নোহোৱা মানুহ। (সদ্যোক্ত, পৃ.১৬০)
- * কলহৰ কাণে বৰষুণ ঢালিবৰ বাবে ইয়াত বাৰিষা কালেই যথেষ্ট।
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ছেপ্তেম্বৰ ২০০৬, পৃ.৭১)
- * ফুল ফুলাৰ আশা এটা আজীৱন সাত ৰজাৰ মাণিকৰ দৰে বুকুত বান্ধি মানুহ জীয়াই থাকে। (সদ্যোক্ত, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৬, পৃ.৬৩)
- * আৰু বোধহয় এই কাৰণেই প্ৰতিজন বিদেশীয়েই চীন দেশৰ এই আলাসত চাং পতা কথাটোৰ কাৰণে বিদ্ৰুপ কৰে। (সদ্যোক্ত, আগষ্ট ২০০৬, পৃ.৬১)
- * বয়বস্ত্ৰৰ চৰা মূল্য, আটক আদিয়ে দৰিদ্ৰ জনসাধাৰণৰ অৱস্থা পানীত হাঁহ নচৰা কৰিছে। (সদ্যোক্ত, আগষ্ট ২০০৬, পৃ.৬২)
- * গোটেইখন বু বু বা বা। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ.। পূ.প্ৰ., পৃ.৬১)
- * এৰা, কিয় এনেকৈ আওমৰণে মৰিল ছোৱালীজনী? (সদ্যোক্ত, পৃ.৭৩)
- * সাতে সোতৰই মিলি আজি অবিনাশ উভতি আহি ঘৰ পোৱাত পলম হ'ব।
(সদ্যোক্ত, পৃ.৩০)
- * অবিনাশ অবিনাশেই, একেবাৰে উদাসীন ভকত। (সদ্যোক্ত, পৃ.৬৬)
- * পাছে অদিতিৰ এই দুই নাও দুই ভৰি অৱস্থা বেছিদিন নচলিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৮৮)

গদ্যৰীতিৰ ধাৰা :

বৰ্ণনাত্মক ৰীতি :

উপন্যাস বৰ্ণনাত্মক শৈলীত ৰচিত সাহিত্য। বৰমুদৈয়েও নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনত এনে শৈলীৰেই প্ৰয়োগ কৰিছে। বৰ্ণনাত্মক শৈলীয়ে ঔপন্যাসিক আৰু পাঠকৰ মাজত পোনপটীয়া সম্পৰ্ক দেখুৱাই পৰিৱেশ-পৰিস্থিতিৰ বৰ্ণনা দাঙি ধৰাত সহায় কৰে। নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনতো পৰিৱৰ্তিত মূল্যবোধ, যুগ পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰসংগ, লোকসাংস্কৃতিক সমল, সামাজিক ৰীতি-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, পৰিৱৰ্তন আৰু পৰম্পৰাৰ সংঘাত আদিৰ লগতে বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ মনোজগতৰ ত্ৰিা-

প্ৰতিক্ৰিয়া বৰ্ণনাত্মক শৈলীত দাঙি ধৰিছে। উদাহৰণ-

* বজা মাকৰ ওচৰতে শুই পৰিল। চাদৰৰ আঁচলটোৰে একাচল তাৰ ওপৰত দি মাকে তাক বুকুলৈ ভৰাই ল'লে। 'আহ মোৰ বুকুলৈ' মেকুৰী পোৱালিটোৰ দৰে বজা মাকৰ বুকুলৈ সোমাই গ'ল। দিনৰ দিনটো ঘৰৰ কামে বাহিৰৰ কামে ঐদেহে-বৈদেহে ঘূৰি ফুৰা বনৰীয়া ল'ৰাটোক মাকে লগেই নেপায়। ল'ৰা ডাঙৰ হৈছে। ডেকা হ'ল। এতিয়াও কেঁচুৱাটো হৈয়েই আছে। বজাৰ মূৰৰ চুলিবোৰত মাকে হাত ফুৰাই দিলে। আগতে শোওতে পিঠিখন মোহাৰি নিদিলে তাৰ টোপনি নাহিছিল। এতিয়া পিঠিখনো মোহাৰি দিলে। (বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব.। গৰীয়সী, জুন ১৯৯৮, পৃ.৮৩)

* আকাশৰ পৰা মেঘবোৰ আঁতৰি গ'ল, আৰু মেঘাচ্ছন্ন আকাশখন ফৰকাল হৈ পৰিল। চিন্দুইন নদীৰে যোৱা সৰু সৰু নাও আৰু জাহাজবোৰ চকুত পৰিবলৈ ধৰিলে। জাপানীহঁতৰ যুজাৰু বিমান আঁতৰি গৈছে। বৰাটৰ চকুত সন্তোষৰ ছাঁ এটা দেখা গ'ল। কেৱল বৰাটৰেই নহয়, গোটেইকেইজন আৰোহীৰ মুখতেই সন্তোষৰ ছাঁ জিলিকি পৰিল। (বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ছেপ্টেম্বৰ ২০০৬, পৃ.৭৩)

ওপৰত সন্নিৱিষ্ট উদাহৰণসমূহে পূৰ্বী বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ বৰ্ণনাত্মক ৰীতিক প্ৰকাশ কৰিছে। উপন্যাসসমূহত এনে বৰ্ণনাৰ সময়ত চৰিত্ৰসমূহৰ মুখতো স্বাধীন ভাব-ভাষাৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। এনে শৈলীৰ প্ৰয়োগেৰে তেওঁ পৰিৱেশ আৰু পৰিস্থিতি অনুসৰি বিষয়বস্তুক নিভাঁজ ৰূপত অংকন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে।

ধন্যাত্মক শব্দৰ প্ৰয়োগ :

উপন্যাস, গল্প, জীৱনী আদি বিবিধ সাহিত্যত কাহিনীৰ প্ৰয়োজন, চৰিত্ৰৰ ৰূপায়ন আৰু পৰিৱেশ-পৰিস্থিতিৰ প্ৰতি দৃষ্টি ৰাখি ধন্যাত্মক শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। এনে শব্দ কোনো শব্দৰ অনুকৰণত সৃষ্ট হয়। এনে ধন্যাত্মক শব্দবোৰক দুইধৰণৰ ধ্বনিবৃত্তিৰে গঢ়ি উঠা দেখা যায়- প্ৰাথমিক ধ্বনিবৃত্তি আৰু অপ্ৰধান ধ্বনিবৃত্তি।

প্ৰাথমিক ধ্বনিবৃত্তি :

প্ৰাথমিক ধ্বনিবৃত্তি ধ্বনিৰ পৰা পোনপটীয়া বা প্ৰত্যক্ষভাৱে সৃষ্টি হয়। এনে ধ্বনিবৃত্তিৰ

প্ৰয়োগৰ ফলত পাঠকৰ মনত দৃঢ় অনুভূতিৰ সৃষ্টি হয়। তাৰোপৰি এনে প্ৰয়োগে বিশেষ পৰিস্থিতিৰ চিত্ৰণৰ লগতে বৰ্ণনাক গতি দিয়াত ভূমিকা লয়। আলোচ্য উপন্যাস তিনিখনতো বহুল মাত্ৰাত এনে ধ্বনিবৃত্তিৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। উদাহৰণ-

- * মৌজাদাৰণী ফেঁকুৰি উঠিল। চকুৰ পৰা টপ্-টপ্কৈ চকুপানী মাটিত পৰিবলৈ ধৰিলে। জুহালৰ জুইকুৰা দপ্-দপ্কৈ জ্বলিছে। তেওঁ কান্দি থাকক, ভগীৰথ মৌজাদাৰে ভাবিলে। জুহালৰ জুই নুমাও যাবও পাৰে।” (বৰমুদৈ, পূৰ্বী। *গ.প্ৰে.আ.ব. / পূ.গ্ৰ.*, পৃ.১৫২)
- * অন্ধকাৰ। চকু মেলিলেও অন্ধকাৰ— চকু মুদিলেও অন্ধকাৰ। বৰষুণজাক আকৌ আহিবলৈ লৈছে। ছাঁট ছাঁট বিজুলী মাৰিছে। কাণ ফটা গৰ্জন। মেঘৰ গাত আজি লাগিল কি? এনেকৈ দিনে নিশাই নেবা নেপেৰা বৰষুণ দিবলৈ কিহে পাইছে? ঘৰটো উৰুথিছে হ'ব পায়— মূৰৰ ওপৰত টপ্-টপ্কৈ বৰষুণৰ টোপাল পৰিছে। ‘এইবাৰ খৰালিলে ঘৰটো খোচা মাৰিব লাগিব।’ মাকে ক’লে।

(সদ্যোক্ত, গৰীয়সী, আগষ্ট ১৯৯৮, পৃ.৮৯)

ওপৰৰ প্ৰথম উদাহৰণত ‘টপ্-টপ্’ আৰু ‘দপ্-দপ্’ প্ৰাথমিক ধ্বনিবৃত্তি দুটাৰ ব্যৱহাৰ হৈছে। ‘টপ্-টপ্’ ধ্বনিবৃত্তিটো পানী পৰি থকা আৰু ‘দপ্-দপ্’ ধ্বনিবৃত্তিটো জ্বলি উঠা প্ৰসংগত প্ৰয়োগ হৈছে। দ্বিতীয় উদাহৰণত ‘ছাঁট ছাঁট’ আৰু ‘টপ্-টপ্’ প্ৰাথমিক ধ্বনিবৃত্তিৰ প্ৰয়োগ হৈছে। এই দুটা ধ্বনিবৃত্তি দুটা ক্ৰমে বিজুলীৰ ঢেৰেকনি মৰাৰ শব্দ আৰু উৰুথিবলৈ ধৰা চালৰ পৰা পানী পৰিবলৈ ধৰা শব্দ প্ৰসংগত ব্যৱহাৰ হৈছে। এনে ধ্বনিবৃত্তিৰ প্ৰয়োগে বৰ্ণনাৰ গতিশীলতা আৰু আকৰ্ষণীয়তা বৃদ্ধি কৰিছে।

অপ্ৰধান ধ্বনিবৃত্তি :

পোনপটীয়া বা প্ৰত্যক্ষ নহয়, পৰোক্ষ অনুকৰণত সৃষ্ট ধ্বনিবৃত্তিক আমি অপ্ৰধান ধ্বনিবৃত্তি আখ্যা দিব পাৰোঁ। বিশেষকৈ সৃষ্টিশীল সাহিত্যত প্ৰয়োগ হোৱা এনে ধ্বনিবৃত্তিয়ে পৰিৱেশ পৰিস্থিতিৰ স্বৰূপ নিৰ্ণয় কৰাত ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে। তাৰোপৰি এনে ধ্বনিবৃত্তিৰ প্ৰয়োগে দীঘলীয়া বৰ্ণনাই প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰা ভাব এটাকো সহজে ফুটাই তুলিবলৈ সক্ষম হয়। বৰমুদৈৰ উপন্যাস তিনিখনত প্ৰাপ্ত এনে প্ৰয়োগৰ উদাহৰণ-

* কাতি মাহৰ মাজভাগলৈ একেৰাহে কেবাদিনো আহি থকা নেক্‌নেকীয়া বৰষুণজাকত বাট-পথ বোকা হ'ল। জাৰ পেলাবলৈ অহা বৰষুণ। বজাৰ মাকৰ মাজতে এদিন পানী লগা জ্বৰো হ'ল। গৰু-গাইকেইটা ধান-খেৰ দি গোহালি ঘৰৰ মুখৰ চালিখনতে বান্ধি থ'লে। কঁঠালৰ পাত দি ছাগলীকেইটাও টঙীতে উঠাই থোৱা হ'ল। এৰী সূতা কাটিবলৈকো নাই। দিনৰ দিনটো তামোল চোবাই চোবাই অ'ত-ত'ত বহা। আমনিদায়ক দিন। বজাৰ মাকে মুৰতে জাপিটো লৈ কিন্‌কিনীয়া বৰষুণজাকতে ওলাই গ'ল। ঘৰৰ পিৰালীলৈকে বোকা মাটিৰ মজিয়াত জেকনি উঠিছে। সোমাই থাকিবৰ মন যোৱা নাই। নামঘৰীয়ানীৰ ঘৰলৈকে যোৱা হওক। (সদ্যোক্ত, আগষ্ট ১৯৯৮, পৃ.৮৭)

* তেওঁ জাঁপ মাৰি ট্ৰেন্সটোলৈ নামিল। বিচাৰি ফুৰিছিল শিয়ালৰ গাঁত এটা আৰু ভগবানে দিলে এটা পৰিত্যক্ত ট্ৰেন্স। তাকো এজন লগৰীয়াৰ সৈতে। জাঁপ মাৰি নামোতে শুই থকাজনৰ গাত তেওঁৰ ভৰিটো লাগিল। তেতিয়াহে সি সাৰ পালে। খপজপকৈ উঠি বহা মানুহটোৱে খেপিয়াই খেপিয়াই ৰাইফলটো বিচাৰিলে। কিন্তু সি ইমান অৱশ আৰু ক্লান্ত হৈ আছিল যে বহি বহিয়েই পুনৰ টোপনিয়াবলৈ লাগিল। ষ্টিলৱেলে মানুহটোৰ গাত হেঁচুকিলে। 'কোন তুমি?'

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই. গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৬, পৃ.৬২)

ওপৰৰ প্ৰথম উদাহৰণত 'নেক্‌নেকীয়া' আৰু 'কিন্‌কিনীয়া' অপ্ৰধান ধ্বনিবৃত্তি দুটাৰ ব্যৱহাৰ হৈছে। 'নেক্‌নেকীয়া' ধ্বনিবৃত্তিটো হ্ৰস্ব হ্ৰস্ব শব্দৰে নিৰবিচ্ছিন্নভাৱে পানী পৰি থকা আৰু 'কিন্‌কিনীয়া' ধ্বনিবৃত্তিটো সৰু সৰু টোপালেৰে নামি অহা বৰষুণৰ প্ৰসংগত প্ৰয়োগ হৈছে। দ্বিতীয় উদাহৰণত 'খপজপকৈ' অপ্ৰধান ধ্বনিবৃত্তিৰ প্ৰয়োগ হৈছে। এই ধ্বনিবৃত্তিটো 'গাত গোঁসাই নাইকিয়া বা বিবুদ্ধি' প্ৰসংগত ব্যৱহাৰ হৈছে। এনে অপ্ৰধান ধ্বনিবৃত্তিৰ প্ৰয়োগে বৰ্ণনাৰ গতিশীলতা আৰু আকৰ্ষণীয়তা গুণ বৃদ্ধি কৰিছে।

অন্তৰংগ বাগধাৰা :

পূৰ্বী বৰমুদৈৰ তিনিওখন উপন্যাসতে অন্তৰংগ বাগধাৰা প্ৰতিফলিত হৈছে। ঔপন্যাসিক এগৰাকীয়ে যেতিয়া উপন্যাসৰ কাহিনীপ্ৰবাহক গতিময়তা প্ৰদান কৰি আঙুৰাই লৈ যায়, তেতিয়া

ঔপন্যাসিকৰ মন জগতত ক্ৰিয়া কৰি থকা বিভিন্ন কাৰ্যকলাপৰো প্ৰতিক্ৰিয়া ঘটায়। কেতিয়াবা এনে বৰ্ণনীয় প্ৰসংগৰ মাজত চৰিত্ৰ আৰু ঔপন্যাসিক অভিন্ন হৈ পৰা দেখা যায়। কাহিনীৰ বৰ্ণনীয় প্ৰসংগৰ মাজত ঔপন্যাসিকে কথকৰূপে ধৰা দি কাহিনীৰ বিন্যাসক্ৰমক আগবঢ়াই নিয়ে আৰু ব্যক্তিগত চেতনাৰো অৱতাৰণা কৰি মনোজগতৰ মাজত ক্ৰিয়া কৰি থকা ভাবক প্ৰকাশ কৰে। ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ আৰু ‘পৰম পূজনীয়’ উপন্যাস দুখনৰ মাজত এনে বাগধাৰাৰ প্ৰতিফলন দেখা গৈছে। উদাহৰণ-

- * সুখ? সুখ আচলতে কি? দুখী কোন, সুখী কোন? মানুহে সুখী বুলি ভবা মানুহবোৰেই সুখী, আৰু মানুহে দুখী বুলি ভবা মানুহবোৰেই দুখীনে? সুখ-দুখৰ মাজৰ ৰেখা কোনডাল? কোনখিনিৰ পৰা মানুহ সুখী, আৰু কোনখিনিৰ পৰা মানুহ দুখী? নে, দুখে-সুখে লোটি-পেটি হৈ থকাহে মানুহৰ জীৱন?

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.প্ৰ., পৃ.৯৪)

- * উপন্যাস গঢ়োঁতাই নিজৰ ইচ্ছামতে চৰিত্ৰৰ গঢ় দিয়ে, কিন্তু নিজৰ ইচ্ছামতে তাত গতি দিব নোৱাৰে। চৰিত্ৰটো নিজেই গতিময় হৈ পৰে, আৰু সেই গতি অনুযায়ী চলিবলৈ আৰম্ভ কৰে। এই যে, যদিও এটা চৰিত্ৰ-অদিতিয়ে সেই চৰিত্ৰই বিচৰা দৰেহে গতি লাভ কৰিছে। এই মুহূৰ্তত অদিতি উপন্যাস গঢ়োঁতাই আলফুলে গঢ় দিয়া এক চৰিত্ৰহে মাথোন, আৰু যিহেতু উপন্যাসে জীৱনক অনুকৰণ নকৰে, বৰঞ্চ জীৱনেহে উপন্যাসক অনুকৰণ কৰে, সেয়ে অদিতিয়ে এটা চৰিত্ৰ হৈ উপন্যাসখন অনুকৰণ কৰিছে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পৃ.। পৃ.প্ৰ., পৃ.৮০)

এনে বাগধাৰাৰ প্ৰয়োগৰ ফলস্বৰূপে ঔপন্যাসিক আৰু পাঠকৰ মাজত অন্তৰংগ যোগসূত্ৰ স্থাপন হৈছে। এনে যোগসূত্ৰই লেখক আৰু পাঠকৰ মাজৰ পোনপটীয়া সংযোগ সুদৃঢ় তথা সুস্পষ্ট কৰি তুলিবলৈ সক্ষম হৈছে।

আবেগময় কাব্যিক ভাষাৰ প্ৰয়োগ :

বৰ্ণনীয় বিষয়ক আকৰ্ষণীয় কৰি তুলিবলৈ উপন্যাস তিনিখনত কাব্যধৰ্মী ভাষাৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। ইয়াৰ জৰিয়তে ঔপন্যাসিকৰ কবিত্বসুলভ মনোভাবো প্ৰকাশ পাইছে। সচৰাচৰ

চৰিত্ৰ এটাৰ ভাবজগতৰ আবেগক অধিক মাত্ৰাত চিত্ৰিত কৰিবলৈ যাওঁতে বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ ভাষা কাব্যিকধৰ্মী হৈ পৰা দেখা গৈছে। সহজ-সৰল তথা পোনপটীয়াৰূপত ব্যৱহৃত বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ এনে ভাষাৰীতিয়ে পৰিস্থিতিবিশেষে সংবেদনশীল তথা গাভীৰ্যময় পৰিৱেশৰ লগতে বৰমুদৈ বা আবেদনময় পৰিৱেশ সৃষ্টিতো ভূমিকা লৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে-

* নদীৰ দৰেই প্ৰিয়তমা নাৰীৰ শৰীৰ। সৰল, শীতল, তৰংগায়িত, সুসমাময় আৰু সময়েও নিস্তেজ কৰিব নোৱাৰা। সেই নাৰীদেহ। টো খেলা চুলি, টো খেলা চকু, টো খেলা বুকু। যেন তৰংগায়িতভাৱে বৈ যোৱা এখন এক কল্যাণী নাৰীৰ শৰীৰ— এহাতত যি ধাৰণ কৰিছে সময়, এহাতত মহাজগত। টো খেলা বুকুত জিলিকিছে দুপৰৰ নিৰ্মেঘ আকাশ। (সদ্যোক্ত, পৃ.৪৬)

* মানুহজনৰ মনটোও লাহে লাহে ডেকা কালৰ উলাহ এটাই ভৰ দিবলৈ ধৰিলে। উলাহ-উলাহ-উলাহ, উলাহৰ ডেউকা কোবাই তেওঁ যেন উৰণীয়া হ'ব।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.প্ৰ., পৃ.৫)

প্ৰতীকধৰ্মী ভাষা :

‘গৰীয়সী’ত প্ৰকাশিত বৰমুদৈৰ উপন্যাসকেইখনৰ শিৰোনামলৈ চালে তেওঁ প্ৰতীকধৰ্মী ভাষাৰ প্ৰয়োগ সন্টালনিভাৱে কৰা যেন ভাব হয় যদিও কিন্তু সম্যক বিশ্লেষণৰ অন্তত উপন্যাস তিনিখনৰ ভাষাক প্ৰতীকধৰ্মীতাই আঙুৰি আছে বুলিব নোৱাৰি। হাতী, শগুণ, জুই, সাগৰ আদিয়ে প্ৰতীকী ব্যঞ্জনা ধাৰণ কৰি তলত দিয়া ধৰণে কেতিয়াবা কেতিয়াবা তেওঁৰ উপন্যাসত স্থান লাভ কৰিছে যদিও সেয়া ব্যাপক নহয়। উদাহৰণ-

* বজাৰ মনত আজি কিছুদিনৰ পৰা হাতী এজনীয়ে দপদপাই মহতীয়াই আছিল। ৰাতি সি সেইজনী হাতীৰ উৎপাতত কেবানিশা শুব পৰা নাই। হাতীজনীয়ে ৰাতি ঘৰৰ পদূলি পাৰ হৈ এখোজ-দুখোজকৈ আহি চোতালত ৰয়হি। তাৰপিছত ভঁৰাল ঘৰলৈ সোমাই যায়। কেতিয়াবা পাগঘৰলৈ। কেতিয়াবা সিহঁতৰ চোতালখন পাৰ হৈ বাৰী পায়গৈ। কেতিয়াবা হাতীজনী তাৰ শৰীৰটোৰ ভিতৰলৈকে সোমাই আহে। আৰু শৰীৰটো ভাঙি-ছিঙি ছিন্ন-ভিন্ন কৰি পেলায়। বজা তাৰ শোৱা পাটীত শুব নোৱাৰে। হাতী এজনী শুই থাকেহি। তাৰ ভাল লাগে, ভয়ো লাগে। গাটোত সিৰসিৰণি উঠে।

গোটেই গা ঘামত তিতি জপজপীয়া হয়।

(সদ্যোক্ত, পৃ.১৭০)

* জুইকুৰা জ্বলিবলৈ লৈছে, সকলো দাহ কৰিব।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, মাৰ্চ ২০০৬, পৃ.৬৪)

* শান্ত হওঁক সাগৰৰ উত্তাল উৰ্মি।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। প.পূ.। পূ.প্ৰ., পৃ.৫)

ওপৰোক্ত উদাহৰণসমূহৰ প্ৰথম উদাহৰণটোত যিজনী হাতীৰ প্ৰসংগ সন্নিৱিষ্ট হৈছে সেয়া প্ৰতীকী ৰূপ। ঔপন্যাসিকে হাতীজনীৰ মাজেৰে লাহে লাহে ৰজাৰ মনত খোপনি পুতিবলৈ ধৰা ৰেৱতীৰ কথাকে বৰ্ণনাৰ মাজলৈ আনিছে। আকৌ ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ উপন্যাসখনৰ নামকৰণত অন্তৰ্ভুক্ত হাতীৰ বন্দীত্বৰ প্ৰসংগৰ মাজেৰে ঔপন্যাসিকে সমাজ ব্যৱস্থাত পুৰুষ বা নাৰী উভয়েই যে সামাজিক বান্ধোনৰ এডাল শিকলিত বান্ধ খাই থাকে আৰু বহুসময়ত সেই শিকলিডালৰ পৰা মুক্ত হ’ব বিচাৰিলেও যে ইচ্ছাবিহীনভাৱে পিন্ধি থাকিবলগীয়া হয় তাকে প্ৰতীকাত্মকভাৱে উপস্থাপন কৰিছে। দ্বিতীয় উদাহৰণত দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ সৰ্বগ্ৰাসী ভয়াৱহতাক জুইৰ দ্বাৰা প্ৰতীকীভাৱে অংকন কৰিছে। তৃতীয় উদাহৰণত ‘সাগৰৰ উত্তাল উৰ্মি’ৰ প্ৰসংগেৰে ঔপন্যাসিকে অদিতিৰ মনৰ মাজত পূৰ্ণেন্দুৰ ভাবনাক লৈ যি অস্থিৰতাৰ সৃষ্টি হৈছে তাক দাঙি ধৰিছে। ঠায়ে ঠায়ে এনে প্ৰতীকী প্ৰয়োগ এক স্বভাৱসিদ্ধ কথা। পূৰ্বী বৰমুদৈয়ে জ্ঞাতসাৰে প্ৰতীকৰ প্ৰয়োগেৰে উপন্যাসকেইখনক বৌদ্ধিক ৰূপ দিয়া নাই। বৰঞ্চ চিখাচিখি ভাষাৰে পাঠকে বুজিব পৰাকৈ মনৰ কথাখিনিহে প্ৰকাশ কৰিছে। তাকে কৰিবলৈ যাওঁতে ঠায়ে ঠায়ে ভাবৰ তাগিদাই স্বতঃস্ফূৰ্তভাৱেই তেওঁৰ উপন্যাসত প্ৰতীকী প্ৰলেপ সানিছে। ইয়াৰ ফলত তেওঁৰ ভাষাৰীতি জটিল আৰু প্ৰযত্নসাধ্য হৈ উঠা নাই, বৰং আকৰ্ষণীয় আৰু পঠনীয়হে হৈ উঠিছে।

যুক্তিনিষ্ঠ ভাষাৰীতি :

উপন্যাসৰ নিৰ্মিতত ঘাইকৈ বাস্তৱৰ সৈতে বিশ্বাসযোগ্যভাৱে পাঠকৰ মনক সংযুক্ত কৰিবলৈ ঔপন্যাসিকসকলে সময়ে সময়ে যুক্তিনিষ্ঠ ভাষাৰীতিৰ সহায় লয়। বৰ্ণনীয় বিষয়, ঘটনা, চৰিত্ৰ, পৰিস্থিতি আদিক সহজে পাঠকৰ অনুভূতিৰ অধীন কৰিবলৈ হ’লে কাব্যিক ভাষাৰ লগতে যুক্তিনিষ্ঠ ভাষাৰীতিৰ প্ৰয়োগৰো প্ৰয়োজন আছে। বৰমুদৈৰ উপন্যাস তিনিখনত ঠায়ে ঠায়ে এনে যুক্তিনিষ্ঠ ভাষাৰীতিৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হৈছে। উদাহৰণ-

- * ভগীৰথ মৌজাদাৰ বাৰাণ্ডাৰ বেতৰ চকীখনত বহি আছে। বহি আছে আৰু ভাবি আছে। কোনে কাক শিক্ষা দিয়ে? ভাবিবলৈ গ'লে কেনে হাস্যকৰ কথা। দলবদ্ধ সামাজিক জীৱ এটাক মানুহেনো বাৰু শিক্ষা দিব পাৰেনে? কি শিক্ষা দিব? অসামাজিক হোৱাৰ শিক্ষা? দলৰ নিয়ম-কানুন মানি চলা হাতীক মানুহে নিয়ম ভংগ কৰাৰ শিক্ষাহে দিব পাৰিব, আৰু কি শিক্ষা দিব? (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.১১৭)
- * কলম্বাছে আৱিষ্কাৰ কৰা দেশখন ভুলতে লৈ তেওঁলোকে আৱিষ্কাৰ কৰিলে আৰু আমেৰিকাৰ ৰঙামুখীয়া আদিবাসীবোৰৰ নাম দিলে ৰেড ইণ্ডিয়ান। তেওঁলোকেই আমেৰিকাৰ প্ৰাচীন অধিবাসী। বেৰিং প্ৰণালীয়েদি এচিয়াৰ পৰা গৈ তেওঁলোকে আমেৰিকাত বসতি বিস্তাৰ কৰিছিল। এওঁলোকে সাধাৰণতে চিকাৰজীৱি আছিল। মেমথ, নোমাল গঁড়, আৰু প্ৰাক ঐতিহাসিক বাইচন তেওঁলোকৰ প্ৰধান চিকাৰ আছিল। অৱশ্যে পিছলৈ তেওঁলোকে ঘোঁৰা আৰু ম'হ চিকাৰ কৰিছিল। ঘোঁৰা পালন কৰিবলৈ লোৱাৰ পৰা তেওঁলোকে পোহনীয়া ঘোঁৰাৰ পিঠিত উঠি ম'হ চিকাৰ কৰিবলৈ সুবিধা পালে। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, মাৰ্চ ২০০৬, পৃ.৬৭)

ওপৰৰ উদাহৰণ দুটাত প্ৰাপ্ত যুক্তিনিষ্ঠ ৰীতিয়ে উপন্যাসত বৰ্ণিত চৰিত্ৰকেইটাৰ চিন্তা-ভাবনাক স্পষ্টৰূপে পাঠকৰ সন্মুখত প্ৰতিফলিত কৰিব পাৰিছে। প্ৰাসংগিকভাৱৰ বাস্তৱ তথ্য প্ৰতিষ্ঠাৰ ক্ষেত্ৰতো উদাহৰণ দুটা সফল হৈছে। এনেধৰণৰ বৰ্ণনাত অলংকৃত বা ব্যঞ্জনাধৰ্মী ভাষা নাথাকে। তথাপিও কিছু ভাৱৰ গুৰুত্ব বুজি পাঠকে ভাষাৰ মহত্ব আয়ত্ব কৰিব পাৰে। এইখিনিতে উপন্যাসিকৰ ভাষাৰীতিৰ সাৰ্থকতা ফুটি উঠিছে।

বিবৃতিমূলক সংলাপ ৰীতিৰ প্ৰয়োগ :

বিবৃতি শব্দই বৰ্ণনা, ব্যাখ্যা, মতামত বা যুক্তি প্ৰকাশক অৰ্থ বহন কৰে। উপন্যাস, গল্প, জীৱনী আদি বৰ্ণনাত্মক শৈলীত ৰচিত সাহিত্যতো কাহিনী বা বৰ্ণনা আৰু বিভিন্ন তথ্য প্ৰতিষ্ঠাৰ ক্ষেত্ৰত এনে বাক্যৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। বৰমুদৈয়েও নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনত কাহিনীৰ বৰ্ণনাৰ প্ৰয়োজনত আৰু ঠায়ে ঠায়ে তথ্য প্ৰতিষ্ঠাৰ প্ৰয়োজনত বিবৃতিমূলক সংলাপৰীতিৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা গৈছে। এনে ৰীতিৰ প্ৰয়োগৰ ফলত বৰ্ণনা বা বিবৃতি সংলগ্ন হৈ পৰিছে আৰু স্থানবিশেষে

পৰৱৰ্তী বৰ্ণনাৰ বাট মুকলি হৈছে। বৰমুদৈয়ে উপন্যাসত এনে সংলাপৰীতিৰ প্ৰয়োগৰ সময়ত 'ক'লে', 'কৈছিল', 'সুধিলে', 'কয়' আদি ত্ৰ্যবাচক ৰূপৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা গৈছে। কেতবোৰ উদাহৰণ-

* 'কোন? জাপানী সৈন্য নেকি?' সহযাত্ৰীজনে ফুচফুচাই সুধিলে।

(সদ্যোক্ত, জুন ২০০৬, পৃ.৮৩)

* 'বাবলীয়ে ফোন কৰিছিল।' তাই অবিনাশক ক'লে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। প.পূ। গৰীয়সী, জানুৱাৰী ২০০০, পৃ.৮৮)

* তাইক কৈছিল, ছাৰনো আমাৰ ইয়াত ক'ত থাকিব? তেখেত থাকিব চাৰ্কিট হাউছত। তথাপিও এনিশাৰ বাবে হ'লেও জোৰকৈ ৰাখিবা, নিশাৰ নিশাটো তেওঁৰ লগত বহি কথা পাতিম।

(সদ্যোক্ত, জানুৱাৰী ২০০০, পৃ.৯০)

* মৌজাদাৰণীয়ে কয়, "ডাঙৰ হ'ব। দিনে দিনে বঢ়া কেঁচুৱা সাতদিনতে হাতত লগা হ'বগৈ।"

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পূ.গ্ৰ., পৃ.১০৫)

প্ৰত্যক্ষ সংলাপৰীতিৰ প্ৰয়োগ :

নাট্য সাহিত্যৰ ভাষিক বিশেষত্ব হ'ল- প্ৰত্যক্ষ সংলাপৰীতিৰ প্ৰয়োগ। নাটকৰ দৰে গল্প আৰু উপন্যাসতো এনে ৰীতি ব্যৱহাৰ কৰা হয় যদিও ইয়াত প্ৰয়োগৰ বাধ্যবাধকতা নাই বুলিব পাৰি। গল্পকাৰ বা উপন্যাসিকে চৰিত্ৰৰ স্থিতি স্পষ্ট ৰূপত তুলি ধৰাৰ লগতে বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ মাজৰ কথোপকথনৰ ক্ষেত্ৰত এনে ৰীতিৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। বৰমুদৈয়েও নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনত বিভিন্ন প্ৰয়োজনত এনে ৰীতিৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। উদাহৰণস্বৰূপে-

* আপোনাৰ টোপনি অহা নাই নেকি?

টোপনি অহা নাই দেখোন।

ৰামধন ওলাবহি, আপুনি চিন্তা নকৰিব।

ৰামধন আৰু ঘূৰি নাহে।

আপুনি কেনেকৈ জানিলে?

মোক মোৰ মনটোৱে ক'লে।

(সদ্যোক্ত, পৃ.৫২)

* তুমি কিবা চিন্তা কৰি আছিলো জো ?

চিন্তা কৰিছিলো।

কি চিন্তা কৰিছিলো ?

প্ৰশান্ত মহাসাগৰৰ টোবোৰৰ কথা ভাবিছিলো।

সেইটো কিবা কথা হ'ল নেকি ?

সেইটোৱেই কথা। কিমান টো আহিল আৰু গ'ল, ক'তো অকণো চিনেই নেথাকিল।

মানুহৰ জীৱনলৈকেও বহুত টো আহে আৰু যায়—চিন ৰৈ যায়।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, জুলাই ২০০৬, পৃ.৬২)

ওপৰৰ উদাহৰণসমূহলৈ চালে দেখা যায় যে প্ৰথম উদাহৰণত শোৱাপাটীত পৰি টোপনিলৈ অপেক্ষাৰত অৱস্থাত থকা মৌজাদাৰ আৰু মৌজাদাৰণীৰ হাবিলৈ পলাই যোৱা ৰামধন নামৰ হাতীটো উভতি অহা-নহাৰ সম্ভাৱনাক লৈ হোৱা কথোপকথনৰ কিয়দংশ দাঙি ধৰা হৈছে। দ্বিতীয় উদাহৰণত ষ্টিলৱেল আৰু পত্নী উইনৰ মনত আগন্তুক হ'বলগীয়া যুদ্ধৰ প্ৰভাৱ আৰু ভয়াৱহতাক লৈ যি শংকা উপজিছে তাৰ প্ৰতিফলন ঘটিছে। সংলাপসমূহত কোনে, কাৰ সৈতে কথা পাতিছে বা কোনটো সংলাপ কোনটো চৰিত্ৰৰ মুখৰ পৰা প্ৰকাশ পাইছে স্পষ্টভাৱে উল্লেখ নাই। কিন্তু পূৰ্বৰ বৰ্ণনীয় প্ৰসংগলৈ চালে আৰু অথবা কথোপকথনৰ আঁৰৰ প্ৰসংগ বুজি ল'লে কোনে, কাৰ সতে কৰা কথোপকথনৰ উদ্ধৃতকৰণ কৰিছে তাক স্পষ্টকৈ বুজিব পাৰি। বৰমুদৈৰ উপন্যাসত এনেধৰণৰ সংলাপৰীতিৰ সঘন প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰিব পাৰি।

অলংকাৰ :

পূৰ্বী বৰমুদৈৰ উপন্যাসকেইখনত অলংকাৰ প্ৰয়োগৰ বাহুল্য আছে, কিন্তু বৈচিত্ৰ্য নাই। উপন্যাসকেইখনৰ অধিক স্থানতে বৰ্ণনাত্মক ৰীতিয়ে গুৰুত্ব পোৱাৰ ফলত আলংকাৰিক দিশৰ পৰাও বৰ্ণনাসমূহ যথাযথ আৰু প্ৰত্যক্ষ হৈ পৰিছে। মূলতঃ উপমা অলংকাৰৰ প্ৰয়োগেই উপন্যাসকেইখনত দেখিবলৈ পোৱা গৈছে। উপমাধৰ্মী বাক্যাংশৰ ব্যৱহাৰো বহু ঠাইত দেখা যায়। কিন্তু সেইবোৰ লেখকে বিৰাট যত্ন আৰু কৌশলেৰে নিজে নিৰ্মাণ কৰা নাই। কাহিনীকথনৰ লগে লগে মনলৈ অহা আৰু সচৰাচৰ চকুৰ আগত উপমাসমূহকেই তেওঁ ব্যৱহাৰ কৰিছে। উপন্যাসকেইখনত

প্ৰাপ্ত কেতবোৰ উপমাধৰ্মী বাক্যাংশৰ উদাহৰণ তলত দিয়া হ'ল-

বুকুৰ মাজত বাহ সাজিবলৈ গুণগুণাই ঠাই বিচৰা মৌমাখি, বুকুৰ গভীৰত আকাশৰ কলা ডাৱৰ, মুকুতা যেন চকুলো, জলকুঁৱৰীৰ পানীৰ গাগৰি লৈ বৈ যোৱা ডাৱৰ, শৰীৰে কোৱা কথা, গাখীৰৰ দৰে উত্তাল পোহৰ, সোণৰ বৰণ লৈ জন্মা ছোৱালী, বগলী পাখি যেন কূৰ্তা, কাট খহোৱা চিলাৰ দৰে মাটিত পৰা বিচ্ছিন্ন মানুহ, নদীৰ দৰে শৰীৰ, কনকচম্পা ফুলৰ দৰে গাৰ গোন্ধ, বুকুৰ মাজলৈ সোমাই অহা আকাশ, বতাহত আলাসতে উৰি ফুৰা সুৰ যেন শৰীৰ, বনফৰিঙৰ দৰে চঞ্চলা বালিকা, ব'দৰ দৰে সুখী মানুহ, আকাশত স্থান দিয়া স্নেহাস্পদ, বুকুৰ মাজত পূৰ্ণিমা দেখা মানুহ, পুঠিমাছৰ বাকলিৰ দৰে চকলা চকলা ডাৱৰ, লাটুমণি গুটিৰ দৰে চকু, শাওনমহীয়া দুপৰীয়া ব'দৰ তাপত থকা পথাৰখনৰ দৰে তপত শৰীৰ, পকা অঙঠাৰ দৰে চকু, সুমথিৰা টেঙা বাকলিৰ দৰে ব'দ, কেঁচুৱা ল'ৰাৰ দৰে আকাশত বগুৱা বাই ফুৰা শুক্লপক্ষৰ জোন, ক'লা ৰঙৰ গুটি ফুল বহা বগা জোনাকৰ কদম ফুল এপাহৰ দৰে ঘূৰণীয়া মূৰ, কঁঠাল কাঠৰ পেৰাত বন্দী গাভৰু জীৱনৰ কামনা-বাসনা, চূণ-খপাতৰ তামোলখনৰ দৰে পাগ লাগি ওঁঠে ওঁঠে বাগৰি ফুৰা কথা, আই সৰস্বতীৰ কাষ চপা গাঁৱলীয়া ল'ৰা, চকচকীয়া বগা চেলেং-চাদৰ বুকুত লৈ বৈ যোৱা নদী, গজালি গজা মেঘ, বনৰীয়া বাঁহজোপাৰ দৰে লীন ছোৱালী, কলগছৰ ডিলটোৰ দৰে ৰঙচুৱা ওঁঠ, জলকন্যা যেন ৰাতি, বাঁহ পাতৰ দৰে দীঘলীয়া চকু, জোনাকৰ পোছাক পিন্ধা ৰাতি ইত্যাদি।

এনেধৰণৰ উপমাধৰ্মী বাক্য আৰু বাক্যাংশৰ প্ৰয়োগ উপন্যাস তিনিখনৰ বহু ঠাইত দেখিবলৈ পোৱা গৈছে। তদুপৰি বিশেষণৰ ব্যৱহাৰেৰেও বহু সময়ত বৰমুদৈয়ে উপন্যাসত আলংকাৰিক ব্যঞ্জনৰ সৃষ্টি কৰিছে। উপমাৰ ব্যৱহাৰে সাহিত্যকৰ্মৰ জৰিয়তে এজন লেখকৰ ভাবনা-চিন্তাক চমৎকাৰীৰূপে পাঠকৰ মনত উপলব্ধি কৰাত সহায় কৰে। ভাবনাৰ এই চমৎকাৰিতা অৱশ্যে বৰমুদৈৰ উপন্যাসত্ৰয়ত অনুপস্থিত। বহুসময়ত তেওঁ অপ্ৰয়োজনীয়ভাৱে উপমাৰ প্ৰয়োগ কৰা যেন ভাব হয়। আকৌ বহু প্ৰয়োজনীয় তেওঁ আলংকাৰিক ব্যঞ্জনাক এৰাই চলিছে। তলৰ

উদাহৰণটোলৈ চোৱা যাওক-

- * গুলপীয়া ৰঙৰ নিশাৰ সাজ পিন্ধা অদিতিৰ শৰীৰটো হঠাতে কঁপি উঠিল। আকাশ জুৰি বিজুলি মাৰিলে নে কৰবাত এজোপা ভূমিচম্পা ফুল মাটি ফুটি ওলাই আহিলে, গুলপীয়া ৰঙৰ সম্ভাৱনা লৈ ? নে কি হ'ল? তাই কঁপিছে কিয়? কাৰ হাত — কাৰ হাত তাইৰ বুকুত? কোনে বিচাৰিছে তাইৰ বুকুত সপোনৰ ৰহস্যৰা? কোনে বিচাৰিছে তাইৰ বুকুৰ মাজত মাটি ফুটি ওলাই অহা গুলপীয়া ৰঙৰ ভূমিচম্পা ফুল? কোনে ফুল বিচাৰি চলাথ কৰিছে তাইৰ বুকুৰ উপবন? তল ওপৰ কৰিছে তাইৰ মাজৰ আকাশ? কাৰ স্পৰ্শ? তাইৰ বুকুত কাৰ স্পৰ্শ? কঁপি থকা ওঠৰ, কঁপি থকা হাতৰ, কঁপি থকা উত্তপ্ত শৰীৰৰ? (বৰমুদৈ, পূৰ্বী। প.পূ.। পৃ.৩., পৃ.৫)

ওপৰৰ বৰ্ণনাছোৱাত উপন্যাসৰ নায়িকা বিবাহিতা, দুটি সন্তানৰ মাক সাতচল্লিশ বছৰীয়া অদিতিৰ জীৱনত হঠাতে অনুভূত প্ৰেম আৰু স্বামী থকাৰ পিছতো পৰপুৰুষৰ আকৰ্ষণে মনত সৃষ্টি কৰা উদ্বেগ আৰু অন্তৰ্দন্দৰ প্ৰকাশ ঘটোৱাৰ চেষ্টা চলোৱা হৈছে। তাকে কৰিবলৈ যাওঁতে উপন্যাসিকাই উপমা আৰু প্ৰশ্নবোধক বাক্যৰ ব্যাপক ব্যৱহাৰেৰে ভাষা নিৰ্মাণ কৰিছে। এনে ভাষাই বৰ্ণনাত কাব্যিকতা আৰোপ কৰিছে ঠিকেই; কিন্তু ভাষাক জাগৰুক কৰি তুলিব পৰা নাই। চিন্তাশীল আৰু উদ্দেশ্যমূলক নোহোৱাৰ ফলতেই অলংকাৰৰ ব্যৱহাৰ ইয়াত পেনপেনীয়া বৰ্ণনাতহে পৰিণত হৈছে। এটা পৰিস্থিতিৰ বৰ্ণনাতে উপমাৰ অত্যধিক ব্যৱহাৰে বৰ্ণনাত অসংগতি সৃষ্টি নকৰিলেও পাঠকৰ মনত বিৰক্তি জন্মাই কাহিনীৰ প্ৰবাহত ব্যাঘাত জন্মাইছে। উপন্যাস তিনিখনৰ বিশেষকৈ 'পৰম পূজনীয়'ত এনেধৰণৰ অযৌক্তিকভাৱে উপমাৰ ঘন ব্যৱহাৰ প্ৰায়েই দেখা গৈছে। ইয়ে উপন্যাসৰ নান্দনিক সৌন্দৰ্যৰ চমৎকাৰী ৰূপ, গতি আৰু অনুভূতি হ্রাস কৰিছে। উপন্যাস তিনিখনত উপমা, অতিশয়োক্তি, উৎপ্ৰেক্ষা আদি কেইটামান সাদৃশ্যমূলক অলংকাৰৰহে সঘন প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। বৈসাদৃশ্যমূলক, শৃংখলামূলক, ন্যায়মূলক আদি অলংকাৰৰ অন্যান্য যিবোৰ ভাগ আছে, সেইবোৰৰ প্ৰয়োগ উপন্যাসকেইখনত নাই। তলত কেতবোৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ'ল -

উপমা :

- * আগ্নেয়গিৰিৰ উত্তপ্ত লাভাৰ দৰে বৰ উত্তপ্ত এই চকুপানী। (সদ্যোক্ত, পৃ.৩)

- * অদিতিক এজনী ডেউকা ভগা গুলপীয়া চৰাই যেন লাগিছে। (সদ্যোক্ত, পৃ.৪)
- * সন্তানে মাতৃৰ বুকুৰ অমৃত বিচৰাৰ দৰে এক অনন্ত পিপাসা। (সদ্যোক্ত, পৃ.৫)
- * সেই সময়ত প্রত্যহিকতাই তাইক অষ্টোপাচৰ দৰে মেৰিয়াই ধৰা নাছিল।
(সদ্যোক্ত, পৃ.১০)
- * বতাহত গছৰ পাত কঁপাদি তাই থকথককৈ কঁপিছিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.১৫)
- * অতন্ত্ৰ প্ৰহৰীৰ দৰে বৈ আছে বঙা চকুৰে কিছুমান সামাজিক নিয়ম নীতি।
(সদ্যোক্ত, পৃ.১৪)
- * পূৰ্ণেন্দুৰ বুকুৰ মাজতো ভূইকঁপৰ দৰে এক তীব্ৰ হেন্দোলনি আৰম্ভ হৈছে।
(সদ্যোক্ত, পৃ.২৬)
- * গোটেইখনতে গাখীৰৰ দৰে উত্তাল পোহৰ। (সদ্যোক্ত, পৃ.৩৬)
- * মৌজাদাৰণী তাই দেখাত দুৰ্গা গোসানীৰ দৰে মহিমাময়ী।
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পূ.প্ৰ., পৃ.১৫)
- * তাইৰ গাৰ বংটো সাৰুৱা মাটিত গজা ধান গছজোপাৰ দৰে। (সদ্যোক্ত, পৃ.৩১)
- * দুৰ্গা গোসানীৰ চকুৰ দৰে তাইৰ হেলনীয়া চকু। চকুৰ বং জহা ধানৰ দৰে।
(সদ্যোক্ত, পৃ.৩২)
- * তাইৰ গাটো নতুনকৈ ওলোৱা গজালিৰ দৰে চিকুণ হৈ পৰিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৩৯)
- * মানুহজনী ওখ-পাখ আছিল। পকা বৰ থেকেৰাৰ মাজৰ গুটিটোৰ দৰে গাৰ বং। তামোল-
পাণৰ সেলেঙি লাগি ওঁঠ দুটা অনবৰতেই লাটুমণি গুটিৰ দৰে বঙা হৈ আছিল।
(সদ্যোক্ত, পৃ.৪১)
- * পোৰা কঠাল গুটি আৰু গৰৈ মাছৰ পিটিকা পইতা ভাতৰ লগত খাবলৈ অমৃত হেন
লাগিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৫৬)
- * এন্ধাৰে বাঁহনীখন কাউৰী পাখিৰ দৰে কলা কৰি আনিলে। (সদ্যোক্ত, পৃ.৫৯)
- * ধানপাতখিলাৰ দৰে দীঘলীয়া হৈ আকাশত কাঁচি জেনটো ওলাইছে। তামোল গছবোৰ
পানী যুঁৱলিত মাছ ধৰিবলৈ জুপুকা মাৰি বহি থকা এঠেঙীয়া বগলী চৰাইটোৰ দৰে
লাগিছে। (সদ্যোক্ত, পৃ.৬৪)

- * বহুদিনীয়া পুৰণি ৰোগীৰ দৰে মাক বহাৰ পৰা উঠিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৬৫)
- * ৰেবতীৰ মূৰৰ চুলিৰ মাজৰ সেগুঁতাটোৰ দৰে পথাৰৰ মাজৰ বাটটো পোন আৰু বগা। (সদ্যোক্ত, পৃ.৯)
- * সোণৰ মুখখনে অপৰাহুৰ সেমেকা বেলিটোৰ দৰে চেৰেং চেৰেং কৰি আমনি কৰি থাকে। (সদ্যোক্ত, পৃ.১৬)
- * বেলিটো পশ্চিম আকাশলৈ উঠিল আৰু ওভতাই যোৱা বাটিটোৰ দৰে লগা আকাশখনৰ একেবাৰে তলত পকা ৰবাব টেঙা এটাৰ দৰে ওলমি ৰ'ল। (সদ্যোক্ত, পৃ.২৯)
- * চকুপানীত তিতা চকুকেইটা জবাফুলৰ দৰে ৰঙা। (সদ্যোক্ত, পৃ.৩১)
- * ভৰিৰ পত্ৰ দুটা সেন্দুৰ সানি থোৱাৰ দৰে ৰঙা। হাতৰ আঙুলিকেইটা খেজুৰ পাতৰ দৰে জোঙাল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৩১)
- * ফুল ফুলাৰ আশা এটা আজীৱন সাত ৰজাৰ মাণিকৰ দৰে বুকুত বান্ধি মানুহ জীয়াই থাকে। (বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৬, পৃ.৬৩)
- * ফুলনিৰ ফুলৰ ওপৰত ফুলি থকা উৰি আহি পৰিব খোজা পখিলাকেইটাৰ দৰে ষ্টিলৱেলৰ মনটোৱো চঞ্চল হৈ উঠিল। (সদ্যোক্ত, মাৰ্চ ২০০৬, পৃ.৬০)
- * ল'ৰাকেইটাৰ মুখকেইখন আপেল একোটাৰ দৰে গোলাকাৰ আৰু গাল একোখনো আপেলটোৰ দৰেই ৰঙচুৱা। (সদ্যোক্ত, মে' ২০০৬, পৃ.৭৭)

উৎপ্ৰেক্ষা :

- * বতাহীৰ হাতে মুখে সমান। (বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পূ.প্ৰ., পৃ.১১)
- * কাঠৰ ফুলবোৰৰ ৰং এতিয়া নিস্প্ৰভ হৈ পৰিছে; মানুহৰ জীৱনৰ নিচিনাই। (সদ্যোক্ত, পৃ.১৫)
- * তপত তেলত যেন পানীহে পৰিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.২১)
- * ৰজাৰ মাকৰ গাত যেন দেৱতাহে লগিছে। (সদ্যোক্ত, পৃ.২৩)
- * তইৰ হাত-ভৰিবোৰ গছৰ পাত বতাহত কঁপাদি কঁপি আছে। এই মুহূৰ্তত তই যেন এখন জয়াল অৰণ্য দেখা পাইছে। (সদ্যোক্ত, পৃ.৩২)
- * শাছৰেকজনী যেন পেৰাৰ কাপোৰত লাগি থকা গোকটোৰ দৰে বৰ প্ৰাচীন আৰু স্মৃতিময় গোক এটা হৈ বায়বীয় ৰূপত ৰজাৰ মাকৰ আশে-পাশে ঘূৰি ফুৰিছে।

(সদ্যোক্ত, পৃ.৪১)

* বামধনৰ চিঞৰ নহয়, জানিবা মহাপ্ৰলয়ৰ শব্দহে। (সদ্যোক্ত, পৃ.৬১)

* বৰ ভূইকঁপহে আহিছে যেনিবা। (সদ্যোক্ত, পৃ.৬৯)

* বজাৰ মাকৰ কাণত জানিবা ভগৱানৰ মাতহে পৰিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৭৬)

* বজাৰ মাকৰ হাত-ভৰিত বৰ ভূইকঁপৰ জোকাৰণি উঠিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৭৮)

* শ্ৰীমতী ষ্টিলৰেলৰ নীলা চকু দুটা চলচলীয়া হৈ আছিলেই। এতিয়া সেই চকু দুটাৰ পৰা টপটপকৈ চকুপানী পৰিবলৈ লাগিল। হোৱাং-হো নদীত যেন বান অহাৰ সূচনা।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৬, পৃ.৬০)

* হালধীয়া পাত একোখিলা বতাহত উৰি গৈছিল আৰু দেখিবলৈ একো একোটা হালধীয়া পখিলা হৈ পৰিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৬০)

* সমগ্ৰ পৃথিৱীখনেই সেইসময়ত মোৰ বাবে এখন প্ৰেক্ষুৰী হৈ পৰিছিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৬১)

* অদিতিৰ মুখখন শেঙৈ পৰিল। যেন খৰালিৰ এক নিস্তৰংগ নদী।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ। পৃ.গ্ৰ., পৃ.২)

* সময় মানে চিৰদিন বৈ থকা এখন নদী— নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে বৈ থকা নদী এখন।

(সদ্যোক্ত, পৃ.১১)

অপ্ৰস্তুত প্ৰশংসা :

* শৰীৰে কথা ক'বলৈ আৰম্ভ কৰিলে মুখৰ কথাৰ কি অৰ্থ থাকে? পৰ্বতৰ শৃংগত আৰোহণ কৰাৰ পিছত আৰু ওপৰলৈ যোৱাৰ উপায় নেথাকে। শৃংগত উঠাৰ পিছত থাকে তললৈ নামি অহাৰ অৱসাদ। (সদ্যোক্ত, পৃ.৮২)

* সময় মানে চিৰদিন বৈ থকা এখন নদী— নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে বৈ থকা নদী এখন।

(সদ্যোক্ত, পৃ.১১)

* চকুৰ ৰং হৈছিল বাৰীৰ পাছফালৰ গোবৰ জাবৰ পেলোৱা ঠাইত গজা নীলকচুজোপাৰ ঠাৰিৰ ৰঙেৰে একাকাৰ। (সদ্যোক্ত, পৃ.১৫)

* মই মোৰ মাজতে এজনী ছোৱালীৰ জন্ম দিলো— অলপ আগতে। (সদ্যোক্ত, পৃ.১৪)

অভিযোক্তি :

- * জুই দিলেও নোপোৰা মুখ। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পূ.প্ৰ., পৃ.১২)
- * বজাৰ মাকৰ গাত আজি দুখন ডেউকা গজিছে। (সদ্যোক্ত, পৃ.২৩)
- * তেওঁৰ চকুৰে উজটি খাব খুজিলে। (সদ্যোক্ত, পৃ.৩০)
- * পৰ্বতৰ সমান শিল এচটাই তৰ বুকুখন হেঁচা মাৰি ধৰি আছে। (সদ্যোক্ত, পৃ.৭৯)
- * বজাৰ মাক মুহূৰ্ততে ডেউকাৰে পোৱালিকেইটা আৰৰি-সামৰি বখা কুকুৰা চৰাই হৈ পৰিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৮২)
- * তেওঁৰ দুচকুত লেলিহান জুই।
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৬, পৃ.৫৯)
- * মই লোহাৰ বৰ্ম। (সদ্যোক্ত, পৃ.৬০)
- * পাতলীয়া বতাহত গছৰ তলত উৰিছে সৰাপাতৰ পখিলা। (সদ্যোক্ত, পৃ.৬০)
- * হালধীয়া নদীখন তেওঁৰ বুকুৰ ভিতৰলৈ সোমাই গৈ গোটেই মানুহটোকে জোকাৰি পেলালে। (সদ্যোক্ত, জুন ২০০৬, পৃ.৬৯)
- * অদিতিৰ বুকুৰ খাজত জ্বালাময়ী লাভাৰ তীব্ৰ দহন।
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ.। পূ.প্ৰ., পৃ.৩)
- * তাইৰ বাহুত কেনেকৈ গজে দুখন ডেউকা। (সদ্যোক্ত, পৃ.১৪)
- * তাইৰ মাজতে জন্ম হৈছে এজনী উজ্জ্বল চকুৰ দীঘল চুলিৰ লাহী ছোৱালীৰ।
(সদ্যোক্ত, পৃ.১৩)

বিৰোধ :

- * লোকে বোলে মোক বজা। বিয়াখন পাতো কিহেৰে? (সদ্যোক্ত, পৃ.১১)
- * নামতহে বজা। ইফালে অষ্টম দৰিদ্ৰ বুলিলেও হয়। (সদ্যোক্ত, পৃ.৯)
- * মাষ্টৰে আকৌ আখৰকে চিনি নাপায়। (সদ্যোক্ত, পৃ.১২২)

বক্ৰোক্তি :

- * ডিঙিত পঘা নলগোৱালৈকে সি উৰণীয়া। (সদ্যোক্ত, পৃ.৯)

এনেধৰণৰ সচৰাচৰ দেখি থকা, পঢ়ি থকা অলংকাৰৰ প্ৰয়োগেই বৰমুদৈৰ উপন্যাস তিনিখনত ব্যৱহৃত হৈছে। অলংকাৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ ভাষা ব্যঞ্জনাৰূত কিন্তু দৃঢ় আৰু

আলসূৰা নহয়। অৱশ্যে স্পষ্ট আৰু প্ৰত্যক্ষ অলংকাৰভংগীয়ে তেওঁৰ উপন্যাসৰ ভাষাক অজটিল হৈ উঠাত সহায় কৰিছে।

পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ ব্যাকৰণগত প্ৰসংগ :

সৃষ্টিশীল অথবা চিন্তাশীল- দুয়োশ্ৰেণীৰ সাহিত্যৰ গদ্যশৈলী বা ভাষাশৈলী বিশ্লেষণৰ সময়ত সাহিত্যিকগৰাকীয়ে সাহিত্যত ব্যাকৰণগত দিশ তথা নিয়মসজ্জাৰ প্ৰয়োগত কেনেদৰে দৃষ্টি দিছে তাৰ অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজনীয়তাও আহি পৰে। এনে দৃষ্টিকোণৰ পৰা বৰমুদৈৰ নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনৰ ব্যাকৰণগত দিশটোৱো মন কৰিবলগীয়া। নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনত বৰমুদৈয়ে অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ অনুগত ভাষাৰীতিৰ ব্যৱহাৰতেই গুৰুত্ব আৰোপ কৰা দেখা গৈছে। উপন্যাস তিনিখনৰ ব্যাকৰণগত দিশৰ ভিতৰুৱা ধ্বনিতাত্ত্বিক, ৰূপতাত্ত্বিক আদি প্ৰসংগলৈ চালে কিছুমান বিশেষত্ব স্বাভাৱিকতে লক্ষ্য কৰিব পাৰি।

ধ্বনিতাত্ত্বিক প্ৰসংগ :

- * বৰমুদৈৰ নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনত যথেষ্ট মাত্ৰাত দ্বিস্বৰ ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। কেইটামান উদাহৰণ- এই (পিছেই), উআ (উঘূৰা), আও (নেপাও), ইএ (হাবিয়ে), ওআ (পঠোৱা), আই (ভৰাই), উই (ধুই), অই (পুৰাবই), ইও (বতাহখিনিও), ঈআ (দীঘলীয়া) ইত্যাদি।
- * উপন্যাসকেইখনত ঠায়ে ঠায়ে ত্ৰিস্বৰ ধ্বনিৰ প্ৰয়োগো লক্ষ্য কৰিব পাৰি। কেতবোৰ উদাহৰণ- (আমৈয়ে), ওএই (কোনোৱেই), ওইও (আসৈও), উএই (মৃত্যুৱেই), ইএই (তুমিয়েইতো), ইআই (খেপিয়াই), উআই (দেখুৱাই, হুঁৱাই, হেৰুৱাই, উৰুৱাই), ইআই (পতহিয়াই, জুকিয়াই, ডেঁডাউৰিয়াই, এতিয়াই) উওআ (নেদেখুওৱা), ইএই (ইমানখিনিয়েই, পোৱাহিয়েই) ইত্যাদি।
- * চতুস্বৰ ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ আছে যদিও দ্বিস্বৰ আৰু ত্ৰিস্বৰ ধ্বনিৰ তুলনাত যথেষ্ট কম। এনে ধ্বনিৰ উদাহৰণ- অইএই (যাবগৈয়েই, যামগৈয়েই, থৈয়েই, হৈয়েই) ইত্যাদি।

উপন্যাস তিনিখনত এটা ধ্বনিৰ ঠাইত অন্য এটা ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। এনে পৰিৱৰ্তনে ধ্বনি মাধুৰ্যতা সৃষ্টি কৰাৰ লগতে ভাষাৰ বৈচিত্ৰ্যতা গুণ বৃদ্ধি কৰিছে। স্বৰ ধ্বনি আৰু ব্যঞ্জন ধ্বনি-

দুয়োপ্ৰকাৰৰ ধ্বনিতেই এনে পৰিৱৰ্তন দেখা যায়। উদাহৰণস্বৰূপে-

এটা স্বৰৰ ঠাইত অন্য এটা স্বৰৰ প্ৰয়োগ :

অ' > অ,	হ'ব > হব
আ > এ,	নামাতি > নেমাতি
ই > উ,	দুখিনী > দুখুনী
ই > এ,	নিদিয়ে > নিদেয়ে
ঈ > উ,	জৰী > জৰি
ও > অ,	কাৰোবাৰ > কাৰবাৰ
উ > ও,	খুজিছে > খজিছে
ই > উ,	কেইজনে > কেউজনে
অ > আ,	পাহৰাই > পাহাৰাই
ও > অ,	গোন্ধ > গন্ধ
উ > অ,	মুক্তি > মক্তি
ঈ > ই,	বন্দীত্ব > বন্দিত্ব

এটা ব্যঞ্জনৰ পৰিৱৰ্তে অন্য ব্যঞ্জনৰ প্ৰয়োগ :

গ > ঘ,	জংগল > জংঘল
চ > ছ,	বাচ-বিচাৰ > বাচ-বিছাৰ
ধ > দ,	বলধ > বলদ
শ > স,	শেঙুন > সেঙুন
খ > ঘ,	ৰেখা > ৰেঘা
শ > থ,	দেশ > দেথ
ক্ষ > খ,	ক্ষতি > খতি
ৱ > ব,	অৱনতি > অবনতি
খ > ক,	দীঘলনখীয়া > দীঘলনকীয়া

আলোচ্য উপন্যাস তিনিখনৰ ধ্বনি পৰিৱৰ্তনলৈ চালে প্ৰধানকৈ চাৰি প্ৰকাৰৰ পৰিৱৰ্তন

লক্ষ্য কৰিব পাৰি-

- (১) উচ্চাৰণমূলক পৰিৱৰ্তন
- (২) আগমমূলক পৰিৱৰ্তন
- (৩) লোপমূলক পৰিৱৰ্তন
- (৪) বিপৰ্যাসমূলক পৰিৱৰ্তন

উচ্চাৰণমূলক পৰিৱৰ্তন :

উল্লেখিত উপন্যাসকেইখনত ব্যৱহৃত ভাষাৰ বিভিন্ন শব্দৰ উচ্চাৰণগত দিশত ভিন্নতাৰ প্ৰতি দৃষ্টি দিলে এনে পৰিৱৰ্তন লক্ষ্য কৰিব পাৰি। উদাহৰণ-

অল্পপ্ৰাণীভৱন : বলধ > বলদ, তাৰ পছন্দ মণিপুৰীয়া বলদহে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.৩., পৃ.৪৮)

মহাপ্ৰাণীভৱন : জংগল > জংঘল, আকৌ কাঠ টানিবৰ বাবে গণেশক জংঘললৈ পঠাই দিব লাগে।

(সদ্যোক্ত, পৃ.১৫৮)

আগমমূলক পৰিৱৰ্তন :

নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনত মূল শব্দৰূপৰ মধ্য আৰু অন্ত্য স্থানত নতুন ধ্বনিৰ আগম বা সংযোগৰ ফলত এনে পৰিৱৰ্তন ঘটা দেখা গৈছে। স্বৰ ধ্বনিৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষকৈ এনে পৰিৱৰ্তন সততে পৰিলক্ষিত হৈছে। কেতবোৰ উদাহৰণ-

মধ্য স্বৰাগমযুক্ত শব্দৰ উদাহৰণ :

দ্বাৰ > দুৱাৰ

গুপ্ত > গুপ্ত

ব্ৰাহ্মণ > বামুণ

ছলস্কুল > ছলুস্কুল

পাহৰাই > পাহৰাই

অন্ত্য স্বৰাগমযুক্ত শব্দৰ উদাহৰণ :

দেহ > দেহা

বোপা > বোপাই

লৌহ > লোহা

ছাঁ > ছাঁয়া

লোপমূলক পৰিৱৰ্তন :

অসমীয়া ভাষাৰ বিভিন্ন ঔপভাষিক ৰূপবোৰত বলাঘাতৰ অভাৱৰ বাবে শব্দৰ আদি, মধ্য আৰু অন্ত্য- তিনিও স্থানতেই স্বৰ আৰু ব্যঞ্জন-দুয়োপ্ৰকাৰৰ ধ্বনিৰ লোপৰ প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনত প্ৰাপ্ত এনে লোপৰ কেতবোৰ উদাহৰণ-

আদি স্বৰ লোপ :

ইয়াৰ > আৰ

ইয়াতে > যাতে

মধ্য স্বৰ লোপ :

দৰকাৰ > দৰ্কাৰ

মাদুলি > মাদলি

বিধাতা > বিধতা

কেইবাজনী > কেবাজনী

তিনিটা > তিনটা

কোৰোহাল > কোৰ্হাল

ফটোকেইখন > ফটোকেখন

কেইবাগিলাচ > কেবাগিলাচ

দুইশাৰী > দুশাৰী

গোন্ধ > গন্ধ

প্ৰবাহ > প্ৰবহ

উজুটি > উজটি ইত্যাদি।

অন্ত্য স্বৰ লোপ :

মগজু > মগজ

হাবাথুৰি > হাবাথুৰ

আদি ব্যঞ্জন লোপ :

স্থাপনা > থাপনা

বিশুদ্ধ > শুধ

বিভিন্ন > ভিন

মধ্য ব্যঞ্জন লোপ :

শুদ্ধ > শুধ

বুজিছ > বুইছ

সিয়ো > সিও

চাৰিদিনমান > চাইদিনমান

ননন্দ > ননদ

তেন্তে > তেনে

সাতদিন > সাদিন

সন্মুখত > সমুখত

বিমানখনৰ > বিমাখনৰ

অন্ত্য ব্যঞ্জন লোপ :

সাহস > সাহ

তাৰ > তা

নানান > নানা

দৈত্য > দ'ত

মুখ > মু

বিপর্যাসমূলক পৰিৱৰ্তন :

বিপর্যাসমূলক পৰিৱৰ্তনৰ ভিতৰত বিশেষকৈ বিষমীভৱনৰ জৰিয়তে হোৱা পৰিৱৰ্তন লক্ষ্য কৰিব পাৰি যদিও এনে পৰিৱৰ্তন তেনেই সীমিত। এটা উদাহৰণ-

শেষ > শেহ, উৎকট গৰমেই কয়, শেহ নিশালৈ বৰফুণ দিব।

(বৰমুদৈ, পৃৰবী। প.পৃ.। পৃ.গ্র., পৃ.২৩)

ৰূপতাত্ত্বিক প্ৰসংগ বিচাৰ :

বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ সৰ্গ আৰু প্ৰত্যয়ৰ বহুল প্ৰয়োগ উপন্যাস তিনিখনৰ ভাষাত প্ৰাপ্ত। উদাহৰণ-

পূৰ্ব সৰ্গযুক্ত শব্দৰূপৰ প্ৰয়োগ :

এসময়ত, নসহিলে, নুপুৰাল, পৰাজিত, বিৰাগ, অনাচাকৰিয়াল, আদিগন্ত, প্ৰতিদিনেই, সুস্বাগতম, স্বজাতি, বেদখল, অপমান, পৰাশয় ইত্যাদি।

তদ্ধিত প্ৰত্যয়যুক্ত শব্দৰূপৰ প্ৰয়োগ :

লগৰীয়া, খেয়ালী, গাঁৱলীয়া, মণিপুৰীয়া, পাতলীয়া, মতলীয়া, বননি, বণুৱা, ঘৰুৱা ইত্যাদি।

নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয়যুক্ত শব্দৰূপৰ প্ৰয়োগ :

গছজোপা, মানুহজনী, গৰুহাল, পাতখিলা, জুইকুৰা, পিষ্টলটো, ত্ৰিমকণ, কাপোৰযোৰ, বিচনীখন ইত্যাদি।

অনিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয়যুক্ত শব্দৰূপৰ প্ৰয়োগ :

দুবিৰামান, দিনচেৰেক, চকুকেইটা, অকণমান, কেইবাটাও ইত্যাদি।

ইয়াৰ উপৰিও অনিৰ্দিষ্টতা অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবৰ বাবে 'কেউটা' আৰু 'কেউজন' ৰূপৰ ব্যৱহাৰ কৰা দেখা গৈছে। উদাহৰণ-

- * চিংফোৰ ৰণত লগা তেওঁ কেউটা হাতীয়েই ব্ৰিটিছক দিব লগা হৈছিল।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.গ্ৰ., পৃ.১৮)

- * কিন্তু কেউটাই একেটা কথাকে ভাবি আছে।

(সদ্যোক্ত, পৃ.১৫৪)

- * জাৰ্মানীৰ জয় হওক- কেউজনে মুষ্টিবদ্ধ হাতেৰে শব্দকেইটা উচ্চাৰণ কৰিলে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, মাৰ্চ ২০০৬, পৃ.৬৩)

দুটা সংখ্যাবাচক শব্দক একেলগে ব্যৱহাৰ কৰিও অনিৰ্দিষ্টতা অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা দেখা গৈছে।

উদাহৰণস্বৰূপে-

- * বাটত খোজ কাটোঁতে তেওঁ দুই-এজন মানুহক লগ পালে।

(সদ্যোক্ত, মে' ২০০৬, পৃ.৮০)

- * তাই পদূলিমূৰলৈ ওলালেই, ওচৰঘৰীয়া দুই এজনী তিৰোতা মানুহো ওলাই আহিব।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পৃ.। পৃ.গ্ৰ., পৃ.৬৩)

স্বার্থিক প্রত্যয়যুক্ত শব্দৰূপৰ প্ৰয়োগ :

যথেষ্ট মাত্ৰাত স্বার্থিক প্রত্যয় বা ক্ৰিয়াবাচক পৰসৰ্গৰ প্ৰয়োগ বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ উল্লেখযোগ্য ভাষিক বিশেষত্ব। এনে প্রত্যয়ৰ প্ৰয়োগে ভাবৰ গভীৰতা বৃদ্ধিৰ লগতে প্ৰসংগত জোৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিছে বুলিব পাৰি। কেতবোৰ উদাহৰণ-

- * চৌবিশ বছৰ পথ পৰিক্ৰমাৰ অন্ততঃ অদিতি আহি বৰ্তমানত উপস্থিত হৈছেহি।
(সদ্যোক্ত, পৃ.১৭)
- * বয়স হোৱা মানুহ এজনৰ টোপনি ক্ষতি কৰি কথা পাতিবলৈ তোমাৰো ভাল ইচ্ছা হয় দেই।
(সদ্যোক্ত, পৃ.৪৭)
- * মাক থকা হ'লে ওচৰতে বহি থাকিলহেঁতেন।
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.গ্ৰ., পৃ.৩)
- * কাইলৈ মনত পেলাই দিবিচোন।
(সদ্যোক্ত, পৃ.৮৭)
- * মোৰ ওচৰতে বহাহি।
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৬, পৃ.৬২)
- * মহাশয়, আমি গৈ অঞ্চলটো পালোগৈ।
(সদ্যোক্ত, জুলাই ২০০৬, পৃ.৬০)
- * শিলৰ ওপৰত পৰা হ'লে তাৰ হাড়-মূৰ গুড়ি হৈ গ'লহেঁতেন চাগৈ।
(সদ্যোক্ত, ছেপ্তেম্বৰ ২০০৬, পৃ.৭৪)

উপন্যাসিকে বিভিন্ন প্ৰসংগ তথা চৰিত্ৰৰ কথোপকথনত জোৰ দি বুজোৱা বা দৃঢ়তাৰূপৰো বহুল মাত্ৰাত প্ৰয়োগ কৰা দেখা গৈছে। এইক্ষেত্ৰত বিশেষকৈ 'ই' আৰু 'এই' যুক্ত হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। উদাহৰণ-

- * বাৰিষাই-খৰালিয়ে ইখন গাঁৱৰ পৰা সিখন গাঁৱলৈ মানুহৰ যাতায়ত নুগুচেই।
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.গ্ৰ., পৃ.৭)
- * কথাটো মানুহৰ জীৱনৰ নিচিনাই।
(সদ্যোক্ত, পৃ.১৪)
- * মনটো ইমান কোমল আৰু বিষণ্ণ হোৱাৰ কথাই নহয়।
(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, মাৰ্চ ২০০৬, পৃ.৬১)
- * ইতিমধ্যেই গাহৰিৰ সেকা মঙহ, চালাড আৰু বিয়েৰ পানে তেওঁৰ শৰীৰলৈ এটা

বিম্বিম দিছেই। (সদ্যোক্ত, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৬, পৃ.৫৭)

* কালিলৈ যাবগৈয়েই। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পৃ. মুদ্ৰিত, পৃ.৪৭)

* বৰযুগজাক জোৰেৰেই আহিছে। (সদ্যোক্ত, মুদ্ৰিত, পৃ.৭৮)

উপন্যাসকেইখনত এনে ৰূপৰ প্ৰয়োগৰ ফলত বৰ্ণনীয় ভাব আৰু বিষয়ৰ গুৰুত্ব অধিক স্পষ্ট হৈ ধৰা দিছে।

পুৰুষবাচক প্ৰত্যয়যুক্ত শব্দৰূপৰ প্ৰয়োগ :

উপন্যাস তিনিখনত সম্বোধনবাচক বিশেষ্যৰ পুৰুষবাচক বিভক্তি বা পুৰুষবাচক প্ৰত্যয়ৰ ঠায়ে ঠায়ে প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হৈছে। এনে বিভক্তি বা প্ৰত্যয়ে সম্বন্ধবাচক শব্দৰ পিছত লগ লাগি নতুন অৰ্থবাচক শব্দৰূপৰ গঠন কৰে। এনে প্ৰত্যয়ত পুৰুষ অনুযায়ী ভিন্নধৰ্মী প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ হয়। উপন্যাস তিনিখনত প্ৰয়োগ হোৱা এনে কেতবোৰ উদাহৰণ- আয়েৰৰ, বোপাইৰ, পিতায়েৰ, ককাক, আইতাক, পিতায়েক, ভায়েক, শাছৰেক, বাপেক, পুতেক ইত্যাদি।

বচনাত্মক ৰূপৰ প্ৰয়োগ :

একবচনাত্মক আৰু বহুবচনাত্মক- দুয়োপ্ৰকাৰৰ প্ৰাকৃতিৰ প্ৰয়োগ নিৰ্বাচিত উপন্যাসকেইখনত লক্ষ্য কৰিব পাৰি।

একবচনাত্মক প্ৰাকৃতিৰ প্ৰয়োগ :

পথাৰখন, বকুলজোপা, দলটো, শিলছটা, হাতটো, ফানটো ইত্যাদি।

বহুবচনাত্মক প্ৰাকৃতিৰ প্ৰয়োগ :

শনাইমখা, ডাঙৰিবোৰ, চেনিৰামহঁতৰ, ফানকোছা, মহোদয়গণ, শক্তিসমূহ, আত্মীয়বৃন্দ, মেঘমালা, ব'দজাক, চৰাইবোৰ ইত্যাদি।

দ্বিৰুক্তিবাচক শব্দ প্ৰয়োগৰ জৰিয়তেও উপন্যাসিকে উপন্যাসত বহুবচনাত্মক অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা দেখা যায়। উদাহৰণ—

* কলহে কলহে পানী ঢলা হ'ল। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.প্ৰ., পৃ.৭৩)

* হাতীৰ পিছে পিছে সৰু সৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰ জাক। (সদ্যোক্ত, পৃ.১)

* শাৰীৰিক আৰু মানসিকভাৱে জোৰ পাবৰ বাবে সি কথাই কথাই অশ্লীল শব্দ উচ্চাৰণ কৰে। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, জুলাই ২০০৬, পৃ.৫৭)

* আচলতে একেটা কামকে বাৰে বাৰে কৰি থকাটো নিজকে নিজৰ পৰা দূৰৈত ৰখাৰ এটা কৌশল। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ.। পূ.গ্র., পৃ.৬)

* কথাষাৰ গুঁঠে গুঁঠে বাগৰি তামোলৰ সেলেঙি লগাৰ দৰে পাক লাগিব। (সদ্যোক্ত, পৃ.৩২)

* দৈনিক এখন এখন চিঠি। (সদ্যোক্ত, পৃ.৩৫)

লিংগত দিশৰ অধ্যয়ন :

ভাষাতাত্ত্বিক আলোচনাত লিংগৰ প্ৰসংগই পুৰুষ-স্ত্ৰীৰ ধাৰণা স্পষ্ট কৰে। উপন্যাস তিনিখনত ভাষাৰ লিংগত প্ৰসংগলৈ চালে বিভিন্ন পদ্ধতিৰে লিংগভেদ কৰি দেখুওৱা পৰিলক্ষিত হৈছে।

উদাহৰণস্বৰূপে-

- ১) লিংগ নিৰপেক্ষ ৰূপৰ আগত 'মাইকী' শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰি। যেনে- মাইকী কুকুৰা, মাইকী হাতী ইত্যাদি।
- ২) নিৰ্দিষ্টতাৰূপক প্ৰত্যয় ব্যৱহাৰ কৰি। যেনে- মানুহজনী, ছোৱালীজনী, সৈনিকজন, বিষয়াজন ইত্যাদি।
- ৩) পুংলিংগ আৰু স্ত্ৰীলিংগ অৰ্থবুজোৱা সুকীয়া শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি। যেনে- ল'ৰা, ছোৱালী, ভাই, ভনী, ছোৱালী ইত্যাদি।
- ৪) বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ 'স্ত্ৰী' প্ৰত্যয়যুক্ত শব্দৰ ব্যৱহাৰ কৰি। এনে কেতবোৰ উদাহৰণ- বান্ধৱী, পাগলী, আজলী, বুঢ়ী, বৰানী, শইকীয়ানী, মাষ্টৰনী, মৌজাদাৰণী ইত্যাদি।

ইয়াৰ উপৰিও স্বাভাৱিকতে পুংলিংগ আৰু স্ত্ৰীলিংগ বুজোৱা কিছুমান শব্দৰূপৰো প্ৰয়োগ ঔপন্যাসিকে কৰা দেখা গৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে-

পুংলিংগবাচক শব্দৰূপ : ফান্দী, মাউত, মখনা, বৰাগী, দঁতাল, ঘাঁচী, ভঙুৱা ইত্যাদি।

স্ত্ৰীলিংগবাচক শব্দৰূপ : দুখনী, আয়তী, দুখিনী, বাৰী, বিধাতা, বিধবা, বাৰী ইত্যাদি।

অসমীয়া ভাষাত লিংগ নিৰ্ধাৰণৰ ক্ষেত্ৰত এটি আকৰ্ষণীয় বিষয় হৈছে এগৰাকী মহিলা যিখন ঠাইলৈ বিয়া হৈছে, সেই ঠাইখনৰ নামৰ পিছফালে '-নী' বা '-নী'ৰ তিৰ্যক '-ইনী', '-আনী' আদি সংযোগ কৰি স্ত্ৰীলিংগ নিৰ্মাণ কৰা পদ্ধতি। 'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব'ত লিংগসাধনৰ এই আকৰ্ষণীয় পদ্ধতিৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়। দুটা উদাহৰণ-

- * লক্ষীমপুৰৰ পৰাহে বজাৰ বুঢ়ী মাকক বিয়া কৰাই অনা হৈছিল। সেয়েহে মানুহজনীক ইয়াৰ মানুহে লক্ষীমপুৰীয়ানী বুলি মাতিছিল।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পূ.প্ৰ., পৃ.৪২)

- * কলপুৰীয়ানী পোনতে গিৰিয়েকক গালিত ত্ৰিভুৱন দেখুওৱাৰ কথাহে ভাবিছিল।

(সদ্যোক্ত, পৃ.১২০)

পদ প্ৰকৰণ :

‘পদ প্ৰকৰণ’ ৰূপতাত্ত্বিক আলোচনাৰ এক উল্লেখযোগ্য প্ৰসংগ। আলোচিত উপন্যাস তিনিখনতো বিশেষ্য, বিশেষণ, সৰ্বনাম, অব্যয়, ক্ৰিয়া আদি বিবিধ পদ অৰ্থক শব্দৰ সমাহাৰ ঘটা দেখা গৈছে। কিছুসংখ্যক উদাহৰণ-

বিশেষ্য শব্দ :

মানুহ, বেলি, চোতাল, কুঁৱলী, হাতী, বৰষুণ, ফুল, মাটি, পিষ্টল, আকাশ, পৰ্বত, পানী, জোন, চৰাই, গছ, লতা, ধান, আলু, গৰু, মিচ্চিনা, ব্ৰহ্মদেশ, চীন, আমেৰিকা, বাঘ, ঘড়ী, ৰাইফল, গাধ, তৰা, ৰুটি, বিয়েৰ, মাংস, শগুন, হৰিণা, পছ ইত্যাদি

বিশেষণ শব্দ :

ভঙুৱা, এলেছুৱা, ফটফটীয়া, দীঘলনকীয়া (দীঘলনখীয়া), ঘনে ঘনে, খৰখৰকৈ, বেগাই, লাহে লাহেকৈ, তিতা গা কেলেছুৱা, ভণ্ড, পাষণ্ড, চতুৰ, চেলেপু ইত্যাদি।

ক্ৰিয়াৰূপৰ প্ৰয়োগ :

বৰমুদৈয়ে সদৰ্থক আৰু নঞৰ্থক- উভয় অৰ্থ প্ৰকাশক বিভিন্ন ক্ৰিয়াৰূপৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। সদৰ্থক প্ৰকাশক অৰ্থত- আছিল, কৰে, পাৰিম, সুধিলে, দিলে, লাগে, আছে, খুজিছে, বহিল, কৰিলে, গ’ল, ফুৰিছে, থাকিল, হৈছে, ল’লে, থাকে, আছিল, পাৰিলে, পাৰিছিল, থ’লে, আঁতৰালে, লাগিল আদি ক্ৰিয়াৰূপৰ প্ৰয়োগ কৰাৰ উপৰিও নঞৰ্থক প্ৰকাশক অৰ্থত নধৰিবি, নাযাওঁ, নোৱাৰি, নহ’ল, নুঠিল, নাছিল, নিবিচাৰে, নুৰিবি, নাথাকে, নিদিবা, নহ’ব আদি ক্ৰিয়াৰূপৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা গৈছে। এইক্ষেত্ৰত উল্লেখনীয় যে নঞৰ্থক প্ৰকাশক ক্ৰিয়াৰূপৰ ক্ষেত্ৰত ঠায়ে ঠায়ে আকৌ ‘ন’ৰ পিছত ‘আ’- কাৰৰ পৰিৱৰ্তে ‘এ’- কাৰৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা গৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে-

- * সেইখন তেতিয়া আৰু ছবিৰ নদীখন হৈ নেথাকে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। প.পূ.। গৰীয়সী, জানুৱাৰী ২০০০, পৃ.৮৯)

- * নহ'লে সি মৰি থাকিলে পৃথিৱীয়ে তাৰ কথা গমেই নেপাব।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ডিচেম্বৰ ২০০৬, পৃ.৭০)

- * কানাইৰ নিচিনাকৈ সি কথাবোৰ সোনকালে নুবুজাকৈও নেথাকে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব। গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ১৯৯৯, পৃ.১১৩)

নঞৰ্থক বুজোৱা 'না' ৰ পৰিৱৰ্তে 'নে' ৰ প্ৰয়োগৰ আঁৰত উজনিৰ ভাষাটোৰ প্ৰভাৱ আছে বুলি ক'ব পাৰি। তেজপুৰত জন্ম লাভ কৰা ঔপন্যাসিকাই বিবাহৰ পৰৱৰ্তী সময়ছোৱা যোৰহাট আৰু ডিব্ৰুগড়ত অতিক্ৰম কৰিছে। সেয়ে ৰচনাৰাজিৰ মাজত এনে ৰূপৰ প্ৰয়োগ স্বাভাৱিকভাৱে সোমাই পৰিছে বুলি ভাবিব পাৰি।

কৃদন্ত ৰূপৰ প্ৰয়োগ বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ আন এক লক্ষণীয় দিশ। এইক্ষেত্ৰত বিশেষকৈ বৰ্তমানকালিক 'ওঁতে' আৰু 'ওঁতা'ৰ প্ৰয়োগ নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনত লক্ষ্য কৰিব পাৰি। উদাহৰণ-

- * সি কথাটো কওঁতে গোটেই মানুহটো মৰিমূৰ হ'ল। (সদ্যোক্ত, পূ.প্ৰ., পৃ.৬২)

- * ৰাতি ভাত খাবলৈ লওঁতে সি কথাটো মাকৰ আগত উলিওৱাৰ কথা ভাবিলে।

(সদ্যোক্ত, ৮৫)

- * সামৰিক বাহিনীৰ ফালৰ পৰা আপোনাৰ বিষয়ে কওঁতে আমাক সেই কথাও জনাইছিল।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, মে' ২০০৬, পৃ.৭৫)

- * উপন্যাস গটোতাই নিজৰ ইচ্ছামতে চৰিত্ৰৰ গঢ় দিয়ে হয়, কিন্তু নিজৰ ইচ্ছামতে তাত গতি দিব নোৱাৰে। (বৰমুদৈ, পূৰ্বী। প.পূ.। পূ.প্ৰ., পৃ.৮০)

বৰমুদৈয়ে উপন্যাসত প্ৰয়োগ কৰা এনে কৃদন্ত ৰূপে প্ৰসংগৰ আঁৰৰ ভাৱৰ পূৰ্ণতা আনি দিয়াত ভূমিকা লৈছে।

সমাজ ভাষাতাত্ত্বিক প্ৰসংগ :

ভাষাৰ অধ্যয়নত সমাজতত্ত্বৰ বিশেষ ভূমিকা আছে। আমি সকলোৱে জানো যে সাহিত্য হৈছে সমাজৰ দাপোণ আৰু ভাষাৰ মাধ্যমেদি সমাজৰ বিভিন্ন দিশসমূহ সাহিত্যত বিবৃত হয়। সেইবাবেই আধুনিক ভাষাবিজ্ঞানত সমাজতত্ত্বৰ প্ৰসংগক বিশেষভাৱে গুৰুত্ব দিয়া হৈছে। সমাজত স্থিত বিভিন্ন

ব্যক্তিৰ কথনশৈলী, স্থান-কাল-পাত্র, লিংগ, জীৱিকা, আৰ্থিক স্থিতি আদি আটাইবোৰ দিশে ভাষাক প্ৰভাৱান্বিত কৰে। সেইবাবেই এখন সমাজত পুৰুষে কথা কোৱাৰ শৈলী ভিন্ন, নাৰীয়ে কথা কোৱাৰ শৈলী ভিন্ন। সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰত বিভিন্ন ব্যক্তিৰ বাক ব্যৱহাৰৰ এই ভিন্নতা প্ৰাচীন সংস্কৃত নাটসমূহতো পৰিলক্ষিত হয়। সেইবাবেই কালিদাস, ভাস প্ৰভৃতি প্ৰসিদ্ধ নাট্যকাৰসকলৰ নাটবোৰত ৰজাৰ মুখত যদি বিশুদ্ধ সংস্কৃত ভাষাৰ সংলাপ শুনা যায়, তাৰ পৰিৱৰ্তে বান্দী, সৈন্য, সাধাৰণ প্ৰজাৰ মুখত শৌৰসেনী, পৈশাচী আদি বিবিধ প্ৰাকৃতৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। সমাজস্থিত এনে ভাষিক ভিন্নতা ভাষাৰ সমাজতাত্ত্বিক প্ৰসংগৰ অন্তৰ্গত। সমাজ সচেতন প্ৰতিগৰাকী সাহিত্যিকেই নিজৰ ৰচনাত এই প্ৰসংগক গুৰুত্ব সহকাৰে লয় আৰু ন্যাৰ্যতা প্ৰদান কৰে। পূৰ্ববী বৰমুদৈয়ো ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম নহয়। সমাজতত্ত্বৰ বিবিধ প্ৰসংগ তেওঁৰ উপন্যাস তিনিখনত সাৱলীলভাৱে বিবৃত হৈছে।

লিংগগত সমাজ ভাষাতাত্ত্বিক প্ৰসংগ :

পুৰুষ আৰু নাৰীৰ জীৱন-ধাৰণ প্ৰণালী একে নহয়। সেইবাবে পুৰুষ-স্ত্ৰী অনুযায়ী ভাষা প্ৰয়োগত তাৰতম্য থকা দেখা যায়। পুৰুষসকলে প্ৰস্ৰাৱ লগা, পায়খানা লগা আদি কিছুমান কথা মুকলিমূৰীয়াকৈ প্ৰকাশ কৰে যদিও তাৰ ঠাইত নাৰীয়ে আঁৰ-বেৰ দি বা কিছু আওপকীয়াকৈ উপস্থাপন কৰে। ‘গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব’ উপন্যাসখনতো এনে প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। উপন্যাসখনত চেনিৰামৰ ঘৈণীয়েক ‘গৰ্ভৱতী হোৱা’ বা ‘সন্তান সম্ভৱা হোৱা’ অৱস্থাটোৰ কথাটোক পোনপটীয়াকৈ নকৈ ‘তাইৰ গাত আকৌ লেঠা’ বুলি প্ৰয়োগ দেখুৱাইছে। আকৌ অসমীয়া সমাজ ব্যৱস্থাত লিংগভেদ অনুযায়ী গালি-গালাজ প্ৰয়োগ, সামাজিক আচৰণীয় ৰীতি-নীতি আদিয়ে সুকীয়া হোৱা দেখা যায়। পূৰ্ববী বৰমুদৈয়ে ওপৰোক্ত উপন্যাসখনত গ্ৰাম্য সমাজৰ নিখুঁত উপস্থাপনৰ বাবে ৰজাৰ মাক লাহৰীৰ মুখত কিছুমান গালি-গালাজৰ ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। উদাহৰণস্বৰূপে-

- * লাজ নাই কটা চুৰা চেলেকাৰ সঁচ। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে. আ.ব.। পূ.প্ৰ., পৃ.২১)
- * কটা অগিয়ানৰ সঁচ। চুৰা চেলেকাৰ জাত। (সদ্যোক্ত, পৃ.২১)
- * আমাৰ বাঘে খোৱাটোৰ কিবা দিহা এটা লগাবৰ হ’ল। (সদ্যোক্ত, পৃ.২২)
- * কটা গোলামৰ সঁচ। (সদ্যোক্ত, পৃ.২২)

অসমীয়া গাঁৱলীয়া সমাজত প্ৰচলিত এনে গালি-গালাজ সচৰাচৰ নাৰীৰ মুখত শুনা যায়,

পুৰুষৰ মাজত শুনা নাযায়। আকৌ 'এটা আলিবাটৰ ইতিকথা' উপন্যাসখনত সৈনিকসকলৰ মুখত ব্যৱহৃত কিছু গালি-গালাজৰ প্ৰয়োগ এনেধৰণৰ-

* জহন্নামে যাওক গোটেইবোৰ।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, জুন ২০০৬, পৃ.৬৫)

* আফিং খোৱা গাহৰিৰ পোৱালি।

(সদ্যোক্ত, আগষ্ট ২০০৬, পৃ.৬৩)

আকৌ অসমীয়া গাঁৱলীয়া সমাজখনত নাৰীয়ে স্বামী বা গুৰুজনা বা জ্যেষ্ঠজনৰ নাম উচ্চাৰণ নকৰে। এনে পৰিস্থিতিত নামৰ সলনি আন শব্দৰ ব্যৱহাৰ কৰে। এনেবোৰক সামাজিক দৃষ্টিভংগী বা ৰীতি-নীতি সম্পৰ্কীয় বিশ্বাস বুলি চিহ্নিত কৰিব পাৰি। বৰমুদৈয়েও এনে ভাষিক প্ৰয়োগ কৰা দেখা গৈছে। উদাহৰণ-

চেনিৰামৰ ঘৈণীয়েকে কাঁহী এখনৰ ওপৰত তুলি চাহ দুবাটি লৈআছিল। লগত

লেৰেলা কলপাত দুচিতাত দুচামুচ চেনি। 'আজি পানী গুড়ৈৰে দিয়া নাই,

হেৰিয়াৰে খাই চক'-চেনি শব্দটো উচ্চাৰণ নকৰাকৈ চেনিৰামৰ ঘৈণীয়েকে

ক'লে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পূ.প্ৰ., পৃ.৬৩)

ইয়াত আখলত বহি থকা ৰজাৰ মাকলৈ চেনিৰামৰ ঘৈণীয়েকে চাহ যাঁচাৰ প্ৰসংগত হোৱা কথোপকথনৰ কিয়দাংশ উদ্ধৃত কৰা হৈছে। ভালদৰে লক্ষ্য কৰিলে দেখা পাব পাওঁ যে চেনিৰামৰ ঘৈণীয়েকে চাহৰ লগত দিয়া 'চেনি' শব্দটো গিৰিয়েক চেনিৰামৰ নামৰ লগত মিল থকাত তাক উচ্চাৰণ নকৰি তাৰ পৰিৱৰ্তে 'হেৰিয়াৰে' শব্দৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে। ইয়াৰ উপৰিও বিশেষকৈ গ্ৰাম্য সমাজত বিয়াৰ পিছত স্ত্ৰীৰ নামৰ পৰিচয় সলনি হৈ পৰাৰ উল্লেখ 'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব' উপন্যাসখনত পোৱা যায়। গাঁৱলীয়া সমাজত বিয়াৰ পিছত নাৰী এগৰাকীৰ নামৰ পৰিৱৰ্তে যিগৰাকী ব্যক্তিৰ সতে বিবাহপাশত আবদ্ধ হৈছে তেওঁৰ ঘৈণীয়েক বা তেওঁলোকৰ সন্তানৰ মাক বুলিহে পৰিচয় হৈ পৰে। মৌজাদাৰৰ ঘৈণীয়েক হোৱা বাবে ফুলপাহি সকলোৰে মাজত মৌজাদাৰণী বুলিয়েই পৰিচিত। প্ৰকৃত নামটো গাঁৱৰ বেছিভাগ মানুহেই নাজানে। লাহৰী বা জয়ন্তীক সকলোৰে নামেৰে মতাৰ পৰিৱৰ্তে 'ৰজাৰ মাক' বুলিহে সম্বোধন কৰে। মইনাৰ মাক, বলোভদ্রৰ ডাঙৰজনী ঘৈণীয়েক, মাণিকৰ মাক, মাষ্টৰৰ মাক আদি বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ পৰিচয়ৰ পৰাও এনে দিশৰ প্ৰতিফলন সম্পৰ্কে জ্ঞাত হ'ব পাৰি।

শ্ৰেণীগত ভাষিক ভিন্নতাৰ প্ৰসংগ :

নিৰ্বাচিত উপন্যাসকেইখনৰ ভাষাতাত্ত্বিক দিশৰ অধ্যয়ন কৰিলে শ্ৰেণীগত ভাষিক ভিন্নতাৰ প্ৰসংগও লক্ষ্য কৰিব পাৰি। কোনো এখন সমাজত বসবাস কৰা মানুহখিনি শিক্ষিত, অশিক্ষিত নে কম শিক্ষিত, তেনে পৰিপ্ৰেক্ষিততো ভাষিক ভিন্নতা দেখা যায়। সাধাৰণতে নগৰাঞ্চলৰ তুলনাত ভিতৰুৱা গ্ৰামাঞ্চলৰ লোক তুলনামূলকভাৱে শিক্ষা-দীক্ষাত পিছপৰি ৰোৱা দেখা যায়। যাৰ ফলস্বৰূপে গ্ৰাম্যাঞ্চলৰ মুখত বিশেষকৈ বিদেশী বা আনমূলীয় ভাষাৰ শব্দৰ উচ্চাৰণগত অস্পষ্টতা বা উচ্চাৰণত ত্ৰুটি থকা দেখা যায়। বৰমুদৈৰ উপন্যাসতো এনে উচ্চাৰণগত অস্পষ্টতাৰ প্ৰভাৱ দেখা গৈছে-

শিক্ষিত

হস্পিতাল

অশিক্ষিত বা কম শিক্ষিত

আস্পিতাল

প্ৰয়োগ

বৰবৌ, বজা ককাইদেউক

আস্পিতাললৈ নিলে হ'বলা।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। গ.প্ৰে.আ.ব.। পৃ.প্ৰ., পৃ.৮৪)

স্থানবিশেষে হোৱা এনে ভাষাৰ প্ৰয়োগে উপন্যাসখনৰ বিশেষ পৰিস্থিতি আৰু চৰিত্ৰৰ ৰূপায়ণত যথেষ্ট ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে বুলিব পাৰি।

ভাষিক সমান্তৰালতা :

কোনো সাহিত্যিকৰ ৰচনাত কিছু বাক্যাংশ, শব্দ বা বাক্যৰ কোনো অংশ বাৰে বাৰে ব্যৱহৃত হয় অৰ্থাৎ পুনৰাবৃত্তি ঘটে। সাহিত্যৰ এই পুনৰাবৃত্তি কৌশলকে সমান্তৰালতা বা parallelism বোলা হয়।* সাহিত্য ৰচনাত প্ৰয়োগ হোৱা এনে কৌশলে সাহিত্যিক এক বিশেষ মাত্ৰা প্ৰদান কৰে। বৰমুদৈয়ে উপন্যাসত বিভিন্ন প্ৰসংগত ব্যৱহাৰ কৰা ভাষিক সমান্তৰালতাক উল্লেখযোগ্য বিশিষ্টতাৰূপে চিহ্নিত কৰিব পাৰি। ধ্বনিতাত্ত্বিক দিশৰ লগতে শব্দগত আৰু বাক্যতাত্ত্বিক প্ৰসংগৰ মাজতো এনে সমান্তৰালতা পৰিলক্ষিত হয়। আলোচ্য উপন্যাস তিনিখনৰো বিশেষকৈ 'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব'ত উপন্যাসিকে স্থান দিয়া গীত-পদ, মন্ত্ৰ আদিত এনে প্ৰয়োগ যথামাত্ৰাত হোৱা লক্ষ্য কৰিব পাৰি। কেতবোৰ উদাহৰণ-

* ইলাচি বিলাচি ভোগ বিলাচি

এই সেৱাজি তুমি কৰা গিয়াচি।

(সদ্যোক্ত, পৃ.১৭৭)

* আমাৰ বাৰী তোমাৰ বাৰী

মধ্যে হীৰাৰ নদী

হাত ধৰিয়া কৰব পাৰ

জলে ডুবা নাৰী—’

(সদ্যোক্ত, পৃ.১৭১)

ওপৰোক্ত উদাহৰণসমূহলৈ চালে দেখা যায় যে- প্ৰথম উদাহৰণত কলীয়া ফান্দীয়ে হাতী ধৰিবলৈ যাবলৈ ওলোৱা গোটেই দলটোৰ চুৱা কটাৰ প্ৰসংগত গোৱা এফাঁকি মন্ত্ৰই স্থান লাভ কৰিছে। উদাহৰণটোত স্থান পোৱা ‘ইলাচি’, ‘বিলাচি’, ‘এই’, ‘সেৱাজি’, ‘তুমি’ আৰু ‘গিয়াচি’- এই শব্দকেইটাত ‘ই’ স্বৰধ্বনিৰ বিশিষ্ট প্ৰয়োগ হৈছে। তাৰোপৰি ‘ইলাচি’, ‘বিলাচি’, আৰু ‘গিয়াচি’- শব্দকেইটাত ‘আচি’ শব্দাংশৰ পুনঃ পুনঃ প্ৰয়োগ হৈছে। দ্বিতীয় উদাহৰণত কলীয়াৰ মুখৰ পৰা ভাটিয়ালী আৰু বিয়ানামৰ মিশ্ৰিত সুৰেৰে বাগৰি অহা হাতী চটোৱা গীত এফাঁকিৰ প্ৰসংগই স্থান লাভ কৰিছে। উদাহৰণটোত প্ৰথম শাৰীত ‘বাৰী’ শব্দৰ দ্বিত্ব প্ৰয়োগ হৈছে। ‘বাৰী’, ‘হীৰাৰ’, ‘নদী’ আৰু ‘নাৰী’ শব্দত ‘ঈ’ ধ্বনিৰ বিশিষ্ট প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হৈছে। ইয়াৰোপৰি দ্বিতীয় আৰু চতুৰ্থ শাৰীৰ আদি স্থানৰ যথাক্ৰমে ‘জলে’ আৰু ‘মধ্যে’ শব্দ দুটাত ‘এ’ ধ্বনিৰ পুনঃ পুনঃ প্ৰয়োগৰ লগতে ‘আমাৰ’, ‘তোমাৰ’ আৰু ‘হীৰাৰ’ শব্দ তিনিটাৰ অন্ত্যস্থানত ‘ৰ’ ধ্বনিৰ পুনঃ পুনঃ প্ৰয়োগ দেখা গৈছে। এনে প্ৰয়োগে শ্ৰুতিমধুৰতাৰ সৃষ্টিত বিশেষ ভূমিকা লোৱা দেখা গৈছে।

কেতিয়াবা আকৌ বাক্য বা বাক্যাংশ একোটাৰ সংযোজনৰ মাজেৰেও ভাষিক সমান্তৰালতা সৃষ্টি কৰা দেখা গৈছে। উদাহৰণ-

* আল্লা আল্লা বলৰে ভাই, হায় আল্লা ৰচুল

কোন মহলৰ হাতীৰে ভাই হায় আল্লা ৰচুল

ধাৰিকাটি মহলৰ হাতীৰে ভাই হায় আল্লা ৰচুল

কোন ফান্দী ধৰেৰে ভাই হায় আল্লা ৰচুল

কলীয়া ফান্দী ধৰেৰে ভাই হায় আল্লা ৰচুল

কোন মাউতৰ দোহাৰেৰে ভাই হায় আল্লা ৰচুল —’

ৰহমত মাউতৰ দোহাৰেৰে ভাই হায় আল্লা ৰচুল

(সদ্যোক্ত, পৃ.১৮৫)

উদাহৰণটোত নামেৰী হাবিৰ নিশাৰ এফাঁকিৰ মাজৰ পৰা কোনোবা অচিনা ব্যক্তিয়ে গোৱা

হাতী চটোৱা গীত এফাঁকিয়ে স্থান লাভ কৰিছে। ভালদৰে লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে প্ৰতিটো শাৰীৰ শব্দৰ আদি স্থানৰ পৰা তৃতীয় স্থানৰ শব্দৰ পিছত 'ভাই হয় আল্লা ৰচুল' বাক্যাংশৰ পুনৰুক্তি ঘটিছে। দ্বিতীয় শাৰীৰ পৰা সপ্তম শাৰীলৈ চালে আকৌ দেখা যায় যে তদ্বিতীয় আৰু তৃতীয় শাৰীৰ আদি শব্দ 'কোন' আৰু 'খাৰিকাটি' শব্দক বাদ দি 'মহলৰ হাতীৰে ভাই হয় আল্লা ৰচুল' বাক্যাংশৰ পুনৰুক্তি ঘটিছে। একেদৰে চতুৰ্থ আৰু পঞ্চম শাৰীৰ 'কোন' আৰু 'কলীয়া' শব্দক বাদ দিলে বাকী 'ফান্দী 'ধৰেৰে ভাই হয় আল্লা ৰচুল' বাক্যাংশৰ পুনৰুক্তি ঘটিছে। ষষ্ঠ আৰু সপ্তম শাৰীতো আদি স্থানৰ 'কোন' আৰু 'ৰহমত' শব্দ দুটাক বাদ দিলে 'মাউতৰ দোহাৰে ভাই হয় আল্লা ৰচুল' বাক্যাংশৰ পুনৰুক্তি ঘটিছে। বৰমুদৈয়ে উপন্যাসত ব্যৱহাৰ কৰা বাক্যৰ এনে সমান্তৰাল প্ৰয়োগে শ্ৰুতি মাধুৰ্যতাৰ লগতে প্ৰসংগক অৰ্থঘন কৰাৰ মাজেৰে পাঠকৰ বসাস্বাদনত সুযোগ প্ৰদান কৰিছে।

শাব্দিক সমান্তৰালতাৰ প্ৰয়োগ বৰমুদৈৰ 'পৰম পূজনীয়' আৰু 'এটা আলিবাটৰ ইতিকথা' উপন্যাস দুখনত পৰিলক্ষিত হয়। 'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব' উপন্যাসখনত দেখি অহা ধ্বনিতাত্ত্বিক আৰু বাক্যাংশৰ সমান্তৰালতাৰ অনুৰূপভাৱে এই দুখন উপন্যাসত কেতবোৰ নিৰ্দিষ্ট শব্দৰ পুনঃ পুনঃ প্ৰয়োগেৰে বিশেষ সজ্জা নিৰ্মাণ কৰি শাব্দিক সমান্তৰালতা গঢ়ি তোলা পৰিলক্ষিত হৈছে।
উদাহৰণ-

* কাঁপি থকা গুঁঠৰ, কাঁপি থকা হাতৰ, কাঁপি থকা উত্তপ্ত শৰীৰ।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ.।পূ.গ্র., পৃ.৩)

* মুহূৰ্তে মুহূৰ্তে তাত যুদ্ধৰ দৃশ্যপট সলনি হৈছে। মুহূৰ্তৰ পৰা মুহূৰ্তলৈ জীয়াই থকা মানুহে ৰণক্ষেত্ৰতহে উপলব্ধি কৰিব পাৰে, মানুহে মুহূৰ্তৰ পৰা মুহূৰ্তলৈ কেনেকৈ জীয়াই থাকে। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, জুলাই ২০০৬, পৃ.৬৩)

* ঘটনাই ঘটনা মাতি আনিছে। কোনটো ঘটনাই কোনটো ঘটনা মাতি আনিছে ষ্টিলৱেল বিমোৰত পৰিল। (সদ্যোক্ত, পৃ.৬০)

ওপৰৰ উদাহৰণসমূহলৈ চালে প্ৰথম উদাহৰণত 'কাঁপি থকা' শব্দ দুটাৰ পুনৰাবৃত্তিয়ে অদিতিৰ আবেগঘন মুহূৰ্তৰ বিশেষ পৰিস্থিতিৰ চিত্ৰণ ঘটাইছে। দ্বিতীয় উদাহৰণত 'মুহূৰ্ত' শব্দৰ পুনৰাবৃত্তিৰে দ্ৰুত গতিত যুদ্ধভূমিত হ'ব ধৰা পৰিৱেশ, পৰিস্থিতিৰ লগতে এগৰাকী সৈনিকৰ মনত দোলা দি থকা ভয়, শংকা মিশ্ৰিত অৱস্থাৰ প্ৰসংগ ষ্টিলৱেলৰ মাজেৰে তুলি ধৰিছে। তৃতীয় উদাহৰণত

‘ঘটনা’ শব্দৰ পুনৰুক্তিৰে ষ্টিলৱেলৰ মনত অতীত-ভৱিষ্যতৰ ভাবনাক চলি থকা নানা ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়াৰ প্ৰসংগই স্থান লাভ কৰিছে। এনে বিভিন্ন শব্দৰ পুনৰুক্তিৰ ফলত প্ৰসংগৰ উপস্থাপনৰ আঁৰত থকা ঔপন্যাসিকৰ উদ্দেশ্য পাঠকৰ সন্মুখত স্পষ্ট ৰূপত ধৰা দিয়া পৰিলক্ষিত হৈছে।

কেতিয়াবা আকৌ দ্বিৰুক্তিবাচক শব্দৰ পুনৰুক্তিৰেও ভাষিক সমান্তৰালতা সৃষ্টিৰ প্ৰযত্ন বৰমুদৈৰ উপন্যাসত দেখা গৈছে -

* বাহিৰত বৰষুণ দি আছে, মাজে মাজে মেঘৰ গৰ্জন, মাজে মাজে বিজুলীৰ চকমকনি, মাজে মাজে দ্ৰুত, মাজে মাজে বিলম্ব লয়ত আকাশ ছানি অহা হেঁপাহৰ বৰষুণ।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। প.পৃ.। মুদ্ৰিত, পৃ.৮০)

* জ্বলন্ত অগ্নিপিণ্ড এটা নামি আহিছে লাহে লাহে - লাহে লাহে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, জুলাই ২০০৬, পৃ.৮০)

বৰমুদৈয়ে উপন্যাসত প্ৰয়োগ কৰা এনে ভাষিক সমান্তৰালতাই চৰিত্ৰৰ ভাবাবেগ তথা বিষয়ৰ আঁৰৰ অভিপ্ৰেত প্ৰসংগ সম্পৰ্কে পাঠকক সহজে দৃষ্টিগোচৰ কৰাত ভূমিকা লৈছে।

লেখতাত্ত্বিক প্ৰসংগ :

কোনো ভাষাৰ লেখচিত্ৰৰ প্ৰায়োগিক অধ্যয়নকে বোলা হয় লেখতত্ত্ব (graphology)।^{১০} এগৰাকী লেখকৰ সাহিত্যৰ বাগধাৰাৰ অধ্যয়নত গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান লাভ কৰা ই এক উল্লেখযোগ্য প্ৰসংগ। লেখকগৰাকীয়ে সাহিত্য ৰচনাত বিবিধ কুট চিহ্ন, লেখতত্ত্ব ব্যৱধান, হৰফৰ আকৃতি, অনুচ্ছেদ, মুদ্ৰণ ৰীতি আদি কিদৰে প্ৰয়োগ কৰে, তাৰ প্ৰসংগৰ বিশ্লেষণ লেখতাত্ত্বিক প্ৰসংগত দাঙি ধৰা হয়।^{১১}

এগৰাকী লেখকৰ গদ্যৰীতি বা ভাষাশৈলীৰ বিশ্লেষণত অনুচ্ছেদৰ প্ৰসংগই বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰে। অনুচ্ছেদ হৈছে একাধিক বাক্যৰ সমষ্টি বিশেষ, যিয়ে কোনো এক প্ৰসংগ সম্পৰ্কে স্বয়ংসম্পূৰ্ণ আৰু পূৰ্ণাংগ ভাব প্ৰকাশ কৰি তুলিব পাৰে। সাহিত্যত অনুচ্ছেদৰ গুৰুত্ব সম্পৰ্কে মাৰ্জ’ৰী বল্টনে মত পোষণ কৰিছে এনেদৰে-

“ Each paragraph treats of one aspect of the topic and each leads on to the next reasonably; this is the whole art of

pragraphing from the point of view of logic; It is usually possible to find one sentence in each paragraph , colled, in mostbooks on grammar, the key sentence which sums up the gist of the paragraph.”^{১২}

বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ অনুচ্ছেদ প্ৰয়োগলৈ চালে দেখা যায় যে সচৰাচৰ চুটি আৰু মধ্যমীয়া অনুচ্ছেদৰ প্ৰয়োগেই সৰহকৈ কৰিছে। এনে অনুচ্ছেদবোৰ স্থানবিশেষে কা ব্যিকধৰ্মী, স্থানবিশেষে পৰিৱেশ-পৰিস্থিতি বৰ্ণিত হোৱাৰ উপৰিও ব্ৰথোপকথন শৈলীত উপস্থাপিত হোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে। উদাহৰণ-

চুটি অনুচ্ছেদ :

- * অপূৰ্ব। ষ্টিলৱেলে শব্দটো উচ্চাৰণ কৰিলে। এটা শব্দও উচ্চাৰণ নকৰাকৈ থাকিলে পত্নীয়ে দুখ পাব। অভিমান কৰিব। চীনদেশলৈকে যোৱাৰ আগমুহূৰ্তলৈকে তেওঁ পত্নীৰ হাঁহিভৰা মুখখন দেখি থাকিব খোজে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, মাৰ্চ ২০০৬, পৃ.৬০)

- * মূৰৰ গামোচাখন আৰু দীঘলাই পদূলিটোৰ একেবাৰে দাঁতিয়েদি ৰজাৰ মাক আইধানৰ একোঠালীয়া ঘৰটোৰ ফালে আগবাঢ়িল। ঘৰৰ ভিতৰত কেবাজনীও মানুহ। তাৰ ভিতৰত চেনিৰামৰ মাকৰ মাতটো ৰজাৰ মাকে ধৰিব পাৰিলে।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। গৰীয়সী, জুলাই ১৯৯৮, পৃ.৬৩)

মধ্যমীয়া অনুচ্ছেদ :

- * ৰাতি শুবলৈ লৈ ভগীৰথ মৌজাদাৰ বাঁহৰ চাংখনত উঠিল। হাবিৰ বাঁহ, কৌপাত আদিৰে বহা ঘৰবোৰ সজা হৈছে। বাহিৰত প্ৰকাণ্ড জুই একুৰা জ্বলাই ল'ৰা কেইটামানে বহি ল'লে। সিহঁতে পাল পাতি পহৰা দি থাকিব। হাতীকেইটা শিকলি লগাই গছৰ গুৰিয়ে গুৰিয়ে বান্ধি থোৱা হ'ল। ঘাঁচী ল'ৰাকেইটাই বনৰীয়া কলগছ কাটি আনি হাতীৰ মুখৰ আগত দ'ম কৰিলেহি। পহৰা দিয়া ল'ৰাকেইটাই প্ৰথমতে কথা পাতি আছিল। লাহে লাহে সিহঁতে বনৰীয়া গীত জুৰিলে আৰু নিঃ সংকোচে অশ্লীল বনৰীয়া গীত গাবলৈ ধৰিলে।

(সদ্যোক্ত, আগষ্ট ১৯৯৮, পৃ.৮৬)

- * কুঁৱলী আৰু বতাহে পৰিৱেশটো চোঁচা কৰি পেলাইছিল। জুইত পুৰি চাৰখাৰ হোৱা গাঁও এখনৰ দক্ষ হৈ পৰা ঘৰবোৰৰ পৰা তেতিয়াও উমি উমি জুই জ্বলি আছিল। কেঁচুৱা এটা বুকুতলৈ ঘৰটোৰ মুখতে মানুহ এজনী দীঘল হৈ পৰি আছিল। কেঁচুৱাটোৰ হাত-ভৰি কুকুৰ কেইটামানে টানি-আজুৰি আনি চোবাই আছিল। কুকুৰকেইটাৰ মুখত কেঁচুৱাটোৰ তেজ। তেজবোৰ টপটপকৈ টোপাল কাটি পোৰা মাটিৰ ওপৰত পৰিছিল।

(বৰমুদৈ, পূৰ্বী। এ.আ.ই.। গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০৬, পৃ.৬২)

চুটি আৰু মধ্যমীয়া অনুচ্ছেদৰ প্ৰয়োগৰ মাজেৰে উপন্যাসৰ কাহিনীক গতিশীলতাৰ চেষ্টা দেখিলেও বৰমুদৈয়ে তিনিওখন উপন্যাসতে ঠায়ে ঠায়ে ডাঙৰ অনুচ্ছেদৰ প্ৰয়োগ কৰাও পৰিলক্ষিত হৈছে। উদাহৰণ—

- * চীন দেশৰ চাংকিং বিমান বন্দৰত উপস্থিত হৈ ষ্টিলবেলে নতুনকৈ আকৌ এবাৰ হেঁপাহ পলুৱাই চীন দেশখন চাই ল'বলৈ খুজিলে। বহুত দিন হৈ গ'ল। চীন দেশ তেওঁৰ কাৰণে প্ৰায় অচিনাকিয়েই হৈ পৰিছিল। প্ৰথম বিশ্বযুদ্ধ আৰু দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ মাজৰ চীনদেশ— সলনি..... (সদ্যোক্ত, মে' ২০০৬, পৃ.৭৫)
- * অদিতিৰ বাটৰ কাষত তাইৰ বাবে দৃঢ়তাৰে বৈ থাকে এজোপা বকুল, এজোপা আঁহত, এজোপা আম আৰু এজোপা কৃষ্ণচূড়া। অন্যান্য সৰু-সুৰা গছো আছে; কিন্তু এইকেইজোপা গছে তাইক আকৰ্ষণ কৰে। হাত পাতি লয় তাইৰ অনুৰাগ। বাৰিষা কালত ..... (বৰমুদৈ, পূৰ্বী। প.পু.। গৰীয়সী, ফেব্ৰুৱাৰী ২০০০, পৃ.৮৫)

বৰমুদৈৰ উপন্যাসত এই তিনিওপ্ৰকাৰৰ অনুচ্ছেদেই কাহিনীক গতিশীলতা প্ৰদানত ভূমিকা লৈছে যদিও 'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব'ত হাতীৰ প্ৰকাৰ, হাতীৰ লক্ষণ, হাতী চিকাৰ পদ্ধতি আদি বিষয়ক তথ্য প্ৰতিষ্ঠাসূচক দীঘলীয়া বৰ্ণনাৰ সময়ছোৱাত নিৰ্মাণ হোৱা অনুচ্ছেদসমূহ আৰু 'এটা আলিবাটৰ ইতিকথা'ত ইতিহাস সম্বলিত তথ্য প্ৰতিষ্ঠাৰ সময়ত দীঘলীয়া বৰ্ণনাই বহুসময়ত বিৰক্তি ভাবৰো উন্মেষ ঘটাইছে। আকৌ 'পৰম পূজনীয়'ত প্ৰেমৰ সংজ্ঞা, চৰিত্ৰৰ মনোজগতত চলি থকা ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়া আদিত দিয়া দীঘলীয়া অনুচ্ছেদবোৰত প্ৰায়েই এটা কথাৰ উৰাই-ঘূৰাই কৈ থকা যেন বোধ হয়। ইয়াৰ ফলত সৃষ্টিশীল সাহিত্যত বিষয়ৰ আকৰ্ষণীয়তা আৰু পাঠকৰ মন জয়ৰ যি আকাংক্ষা এটা সাহিত্যিকে পুহি ৰাখে, তাত ব্যাঘাত জন্মা পৰিলক্ষিত হৈছে।

কূটচিহ্নৰ প্ৰয়োগ :

উৎকৃষ্ট ভাষাৰ নিৰ্মাণত প্ৰয়োজন হোৱা এক বিশেষ উপকৰণ হৈছে কূটচিহ্ন বা যতি চিহ্ন। এনে কূটচিহ্নৰ ভিতৰত কমা (,), দাড়ি (।), প্ৰশ্নবোধক (?), চেমিকলন (;), ভাববোধক (!) আদি অন্তৰ্ভুক্ত। সাহিত্যত বিবিধ প্ৰসংগৰ যথাযথ উপস্থাপন আৰু পাঠকৰ মনত অভিপ্ৰেত পাঠ সম্পৰ্কে দৃঢ় অন্তৰংগতা সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰত এনে কূটচিহ্নৰ প্ৰয়োগ অনস্বীকাৰ্য। বৰমুদৈৰ উপন্যাসতো এনে কূটচিহ্নৰ যথাযথ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰিব পাৰি -

- * অপৰাজেয়। অপৰাজিতা। হয়, এসময়ত তাই নিজকে তেনেকৈয়েই ভাবিছিল। এইকাৰণেই ভাবিছিল যে অবিনাশে তাইক কথাটো তেনেকৈ বুজাই দিছিল। অপৰাজিতা। তাইতো অপৰাজিতাই আছিল এসময়ত। কেতিয়া? মনত পৰে জানো? পৰে, পৰে। সেই সময়ত প্ৰাত্যহিকতাই এক অক্টোপাছৰ দৰে মেৰিয়াই ধৰা নাছিল সিহঁতৰ সংসাৰক। সেই সময়ত। তাই যে এসময়ত অপৰাজিতা আছিল, সেই সময়ৰে পৰীক্ষিত সত্য। এতিয়া? কোনে জানে এতিয়া তাই কি? তাই কোন? তাই নিজেও নেজানে। অবিনাশে জানিলে জানিব পাৰে — সুধিব লাগিব।

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পূ.। গৰীয়সী, অক্টোবৰ ১৯৯৯, পৃ.১২৩)

- * ভাত হ'ল। খাৰ-পানী দি কৰা পুঠিমাছৰ চৰ্চৰীয়া, পোৰা গৰৈ মাছৰ লোণ তেল দি কৰা পিটিকা; মচুৰ মাহৰ দাইল। ভাত-পানী খাই কেউটা উঠিল। ছৰছৰাই আকাশ ভাগি পৰা বৰষুণজাক পাতলিছে। সেই চেগতে মাষ্টৰ আৰু মাণিক ঘৰলৈ যাবলৈ ওলাল। বজাৰ মাকে আকৌ মাণিকৰ হতুৱাই এক আধ্যামান পুথি পঢ়োৱাৰ কথা ভাবিছিল। ইহঁতকেইটাৰ ভিতৰত মাণিকেহে ভালদৰে আখৰ পঢ়িব পাৰে। বজাই আখৰ চিনি পায়, কিন্তু যুটীয়া আখৰবোৰ ভালদৰে নোৱাৰে। মাষ্টৰে আকৌ আখৰকে চিনি নেপায়। (বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। গ.প্ৰে.আ.ব.। গৰীয়সী, আগষ্ট ১৯৯৮, পৃ.৮৮)

বৰমুদৈৰ উপন্যাসত প্ৰশ্নবোধক চিহ্নৰ সঘন প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ মুখৰ কথোপকথনেৰে সংলাপ নিৰ্মাণত এনে চিহ্নৰ প্ৰয়োগ বিশেষভাৱে লক্ষ্য কৰিব পাৰি। তাৰোপৰি চৰিত্ৰৰ মনোজগতত বিভিন্ন পৰিস্থিতিত চলি থকা প্ৰশ্নৰ প্ৰসংগত বাক্যৰ শেষত এনে চিহ্নৰ প্ৰয়োগ দেখা গৈছে। উদাহৰণ-

- * বজাৰ চকুত টোপনি নাই। সিফালৰ বিছনাত বজাৰ মাকে টোপনিতে বাগৰ সলোৱাৰ শব্দ শুনা গ'ল। বজায়ো বাগৰ সলালে। বাহিৰত ছৰছৰাই বৰষুণ দিছে। বৰষুণ দিলে হাতীবোৰ ক'ত থাকে? গছৰ তলত থাকে চাগৈ। নে সিহঁতে ব'দ বৰষুণলৈ কেৰেপকে নকৰে? বৰষুণ দিলে হাতী ক'ত থাকে বজাই নেজানে, কলীয়াক সুধিব লাগিব।

(সদ্যোক্ত, আগষ্ট ১৯৯৮, পৃ.৮৯)

- * মই স্থিৰ নে অস্থিৰ? মোৰ মন স্থিৰ নে অস্থিৰ? অদিতিয়ে ভাবিবলৈ লাগিল। মোৰ এই ঘৰ, সংসাৰ? মোৰ এই দীঘলীয়া জীৱনটোত শিকা সমস্ত কথাবোৰ? কোনবোৰ স্থিৰ, কোনবোৰ অস্থিৰ? এনেকুৱাও হ'ব পাৰে নেকি যে সময় সাপেক্ষে, প্ৰয়োজন সাপেক্ষে সকলোৱেই স্থিৰ আৰু সকলোৱেই অস্থিৰ?

(বৰমুদৈ, পূৰ্ববী। প.পৃ। গৰীয়সী, জুন ২০০০, পৃ.৮৭)

বৰমুদৈৰ নিবাচিত উপন্যাস তিনিখনৰ ভাষাৰ আলোচনাৰ অন্ততঃ ক'ব পাৰি যে ঔপন্যাসিকৰ ৰচনাৰীতি সহজ-সৰল আৰু পোনপটীয়া। গ্রাম্য বা থলুৱা ভাষাৰ প্ৰয়োগ 'গজৰাজ, প্ৰেম আৰু বন্দীত্ব' উপন্যাসখনত লক্ষ্য কৰিব পাৰি যদিও আন দুখন উপন্যাসত ইয়াৰ প্ৰয়োগ নাই। জতুৱা ঠাঁচ আৰু ফকৰা-যোজনাৰ প্ৰয়োগ কম বেছি পৰিমাণে তিনিওখন উপন্যাসতে বিদ্যমান। বৰ্ণনীয় কাহিনী বা ভাব আৰু চৰিত্ৰৰ প্ৰয়োজন অনুসৰি ভাষা ব্যৱহাৰত ঔপন্যাসিকে গভীৰ দৃষ্টি দিয়া দেখা গৈছে। তাৰ উপৰিও আলোচনাৰ অন্ততঃ প্ৰতীয়মান হয় যে ভাষা প্ৰয়োগৰ সময়ত উপন্যাস তিনিখনৰ আঁৰৰ পটভূমিলৈ সততে দৃষ্টি ৰাখিছে। স্থানীয় প্ৰভাৱ, লোকসাহিত্য আৰু সাংস্কৃতিক সমল, প্ৰকৃতিৰ সজীৱ চিত্ৰণ আদিৰ সমাহাৰে উপন্যাসসমূহৰ আকৰ্ষণীয়তা গুণ বৃদ্ধিত ভূমিকা লৈছে। চৰিত্ৰৰ ভাবাবেগ তথা তথ্য প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ গৈ উদ্ধৃত কৰা দীঘলীয়া বৰ্ণনাই স্থানবিশেষে পাঠকৰ মনত বিৰক্তি ভাৱৰ উন্মেষ ঘটোৱা যেন বোধ হয়। এনে পৰিস্থিতিত ঔপন্যাসিকে কাব্যিকধৰ্মী, আলংকাৰিক ভাষা আদিৰ প্ৰয়োগৰ মাজেৰে এনে আসোঁৱাহ দূৰীকৰণৰ চেষ্টাও কৰাও দেখা যায়। বৰমুদৈয়ে সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ পঢ়ুৱৈ সমাজৰ প্ৰতি সচেতন দৃষ্টি ৰাখি জটিল, দুৰ্বোধ্যময় ভাষা প্ৰয়োগৰ পৰা বিৰত থকা দেখা গৈছে। গতিকে শেষত ক'ব পাৰি যে-বৰ্ণনীয় কাহিনীৰ উপস্থাপন, চৰিত্ৰক উপযুক্ত গতি প্ৰদান, পৰিৱেশ-পৰিস্থিতি অনুসৰি কাহিনীত ভাব-ভাষাৰ প্ৰয়োগ আদিত আকৰ্ষণীয়তা গুণ বজাই ৰাখি উপন্যাস তিনিখনক সফল ৰূপায়ণত ঔপন্যাসিক সফল হৈছে।

শব্দৰীতি, বাক্য, লয়, যতি, অলংকাৰ আদি বিবিধ শৈলীগত আৰু ধ্বনি, ৰূপ, শব্দ, অৰ্থ আদি ব্যাকৰণগত দিশসমূহৰ পুংখানুপুংখ আৰু সামগ্ৰিক অধ্যয়নৰ অন্ততঃ ক'ব পাৰি যে 'গৰীয়সী'ৰ প্ৰবাহক সৃষ্টিশীলতাৰ লগতে ভাষিক দিশেৰেও সমৃদ্ধ কৰা এগৰাকী ঔপন্যাসিক হিচাপে পূৰ্ববী বৰমুদৈ অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্য উভয় ক্ষেত্ৰে এগৰাকী অনুসন্ধিৎসু আৰু নীৰৱ সাধক। লোকভাষাৰ প্ৰয়োগ তেওঁৰ উপন্যাসৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য। সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ কথোপকথনৰ ভাষা লোকসাহিত্য আৰু লোকসংস্কৃতিৰ বৰ্ণনা, লোকশব্দ, সহজ-সৰল বাক্যৰীতি, ব্যাকৰণ অনুসৃতঃ ধ্বনি, ৰূপ আদিৰ ব্যৱহাৰেৰে তেওঁৰ উপন্যাসৰ ভাষাৰ জঁকাটো নিৰ্মিত হৈছে। বৰমুদৈৰ উপন্যাসৰ ভাষা মূলতঃ বৰ্ণনাত্মক আৰু একেবাৰে চিধাচিধি। অৱশ্যে অত্যাধিক বৰ্ণনাই ঠায়ে ঠায়ে তেওঁৰ উপন্যাসৰ ভাষাৰ গভীৰত্ৰ ক্ষয় কৰিছে। 'গৰীয়সী'ত প্ৰকাশিত তেওঁৰ তিনিওখন উপন্যাসেই ব্যাপকভাৱে সামাজিক মূল্যবোধক পৰিস্ফুট কৰাত সহায়ক হৈছে যদিও আবেগসিক্ত ভাষাৰ প্ৰাবল্যই ঠায়ে ঠায়ে সাহিত্যিক ব্যঞ্জনা ম্লান কৰিছে। নাৰীহৃদয়ৰ দ্বন্দ্ব, নাৰীৰ চাক্ষুক আৰু গোপন বন্দীত্ব, যুদ্ধৰ বিভীষিকা আৰু যুদ্ধই থানবান কৰি যোৱা চহৰ আৰু মনৰ যত্নগা, পৰিৱৰ্তিত সমাজ আৰু মূল্যবোধ, চিন্তা-চেতনাৰ উত্তৰণ আদিক উপন্যাস তিনিখনে সাৱলীলভাৱে দাঙি ধৰিছে। কিন্তু কোনো কোনো স্থানত প্ৰয়োজনাত্মক কাব্যিকতা আৰোপ আৰু কোনো কোনো স্থানত ভাষা অধিক আদৰ্শধৰ্মী আৰু বক্তব্যগন্ধী হৈ পৰিছে, যিয়ে পঢ়ুৱৈৰ বসাস্বাদনত ব্যাঘাত জন্মাব। আনকি উপন্যাসখন পঢ়াৰ প্ৰতি আগ্ৰহ হ্রাস কৰিব পৰাৰো সম্ভাৱনা প্ৰকট নোহোৱাকৈ থকা নাই। এনেধৰণৰ দুই-একোটা সীমাবদ্ধতাক বাদ দিলে সামগ্ৰিকভাৱে পূৰ্ববী বৰমুদৈৰ নিৰ্বাচিত উপন্যাস তিনিখনৰ ভাষাৰ মূল সুৰটো পোনপটীয়া, সৰল আৰু সোৱাদলগা বুলি ক'ব পাৰি।

প্ৰসংগটোকা :

১. গোস্বামী, সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ। “লোকভাষা প্ৰসংগ”। *ভাষাতত্ত্বৰ বিচিত্ৰ কথা*, পৃ.১২৭।
২. বৰা, লীলাৱতী শইকীয়া। *অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপতত্ত্ব*, পৃ.১৭।
৩. সদ্যোক্ত, পৃ.১৮।
৪. সদ্যোক্ত, পৃ.১৮।
৫. বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ। *অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি*, পৃ.৫৯।
৬. কোঁৱৰ, অপৰ্ণা। *ভাষাবিজ্ঞান উপক্ৰমণিকা*, পৃ.২০০।
৭. সদ্যোক্ত, পৃ.২০১।
৮. সদ্যোক্ত, পৃ.২০১।
৯. ভট্টাচাৰ্য, সুভাস। *ভাষা আৰু শৈলী*, পৃ.১৪০।
১০. শৰ্মা, অনুৰাধা। *শৈলী আৰু শৈলীবিজ্ঞান*, পৃ.৮১।
১১. সদ্যোক্ত, পৃ.৮১।
১২. Boulton, Marjorie. *The Anatomy of prose*, P.42।